

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

Leimi tõrjumise põhimõtted toimetustes

Bakalaureusetöö (4 AP)

Koostaja: Kätlin Arras
Juhendaja: Vallo Nuust, MA

Tartu
2007

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Ülevaade probleemist.....	6
1.1 Delfi eelnõu.....	6
1.2 Vastutus.....	7
1.3 Modereerimine.....	8
2. Uurimisobjekt ja uurimisküsimused.....	11
3. Teoreetiline lähenemine.....	13
3.1 Interaktiivne Internet.....	13
3.2 Kommenteerimine	14
3.3 Netikett.....	16
3.4 Modereerimine vs tsensuur.....	16
4. Metoodika.....	18
4.1 Intervjuud.....	18
4.2 Kontentanalüüs.....	19
5. Tulemused.....	23
5.1 Intervjuude analüüs.....	23
5.1.1 Toimetuse töökorraldus.....	24
5.1.2 Kommentaaride järelvalve.....	27
5.1.3 Teematika.....	33
5.1.4 Vastutus, tsensuur ja karistamine.....	35
5.2 Kommentaaride sisuanalüüs.....	39
5.2.1 SL Õhtulehe kommentaaride analüüs.....	40
5.2.2 Postimehe kommentaaride analüüs.....	44
5.2.3 Eesti Päevalehe kommentaaride analüüs.....	49
5.2.4 Võrdlev analüüs.....	52
Järeldused.....	57
Kokkuvõte	64
Diskussioon.....	66
Summary.....	71
Kasutatud kirjandus.....	73
LISA 1. Intervjuude kava.....	74

LISA 2. Intervjuude transkriptsioonid ja kirjavahetused.....	75
LISA 3. Kontentanalüüsi kodeerimisjuhend.....	99
LISA 4. SL Õhtulehe eemaldatud kommentaarid.....	101
LISA 5. Postimehe eemaldatud kommentaarid.....	112
LISA 6. Eesti Päevalehe eemaldatud kommentaarid.....	122
LISA 7. SL Õhtulehe kommentaaride kodeerimistabel.....	123
LISA 8. Postimehe kommentaaride kodeerimistabel.....	125
LISA 9. Eesti Päevalehe kommentaaride kodeerimistabel.....	127

Sissejuhatus

Interneti üks peamisi eesmärke on võimaldada inimestel suhelda omavahel ning anda neile ka võimalus tutvustada suuremale lugejaskonnale oma ideid ning mõtteid. Üheks taoliseks väljundiks on veebiväljaannete poolt pakutav kommenteerimise ruum, kus inimesed saavad sõna võtta neile huvi pakkuvatel teemadel. Kahjuks pole aga kõik külastajad viisakad, mistõttu on eesti keelde tekkinud uus mõiste “leim,” mida kasutatakse Internetis leviva ebaviisaka sõnavõtu kohta. Leimi nimetus võeti kasutusele mõned aastad tagasi arvutikasutajate endi poolt ning tuletatud on see ingliskeelsest väljendist “flame.” Seaduslikku võitlust leimi vastu alustas justiitsminister Rein Lang 2005. aastal, mil avalikkuse ette jõudis elektroonilise side seaduse, infoühiskonna teenuse seaduse, karistusseadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu ehk nn Delfi eelnõu, mille eesmärk oli luua võimalused Internetis, eriti Delfi portaalis leimi levitavate kommenteerijate karistamiseks.

Leimi on võrreldud ka graffitiga mõne tähtsa hoone fassaadil – kes küll tahaks, et nende hoone üldmuljet rikuks kellegi sobimatu joonistus. Nii nagu koristatakse see graffiti seinalt, nii võitlevad ka väljaanded sobimatute kommentaaridega oma veebilehtedel.

Seoses leimi ehk mõnitava või sõimava sisuga kommentaaride reguleerimise püüdega kerkis päevakorrale ka küsimus, kas, kui palju ja mille alusel eemaldavad ajalehtede ja veebiväljaannete toimetajad ebasobivaid kommentaare. Töö eesmärgiks olekski välja selgitada, millised on erinevate toimetuste töökorraldused, millest toimetajad või moderaatorid lähtuvad, mida nad peavad ebasobivaks, kes üldse toimetavad kommentaare ja kas neil on olemas ettekirjutused oma töö tegemiseks.

Toimetustest vajaliku informatsiooni kättesaamine osutus aga märksa keerulisemaks kui alguses tundus, kuna admin-süsteemid on kõigil erinevad ning ka inimeste puhul on suhtumine nii kommentaaridesse kui ka uurimistöösse väga varieeruvad. Saadud kogemuste puhul võiks teha kaugeleulatuvaid järeldusi erinevate toimetuste prioriteetide, sisekliima, avatuse jm kohta, kuid see pole siiski käesoleva töö eesmärk.

Plaanis on võrrelda Postimehe, SL Õhtulehe ja Eesti Päevalehe *online*-uudiste toimetuste tööd leimi tõrjumise aspektist ning uurida ühe nädala jooksul eemaldatud kommentaaride nii sisulisi kui ka väliseid jooni. Arvestades aga Interneti kiiresti muutuvat iseloomu, olen kitsendanud kirjeldatava perioodi 2006. aasta aprillist kuni käesoleva aasta maini. Nüüdseks on olukord juba mõningal määral muutunud, kuid töö annab siiski adekvaatse ülevaate antud perioodist.

Töö ülesehitus on järgnev: kõigepealt annan ülevaate nn Delfi eelnõust ja leimi aktuaalsusest, tuues ka mõned näited mujalt maailmast. Seejärel kirjeldan probleemi seaduste ja kohustuste vaatenurgast ning peatüki lõpus räägin põgusalt modereerimisest ja selle rakendamisest. Teoreetiliste lähtekohtade peatükis kirjeldan peamist Interneti omadust ehk interaktiivsust, kommenteerimise olemust, mõju, reegleid ning vajadust seda infoliikumist taltsutada. Meetodite peatükis kirjeldan kasutatud uurimis-meetodeid, milleks olid ekspertintervjuud ning kontentanalüüs ja nende uuringute tulemusi lahkan põhjalikult tulemuste osas. Lõpetuseks annan hinnangu selle kohta, kui tõhusalt saavad erinevad toimetused hakkama leimi tõrjumisega ning teen ettepaneku, kas ja kuidas olukorda parandada.

Käesoleva töö tulemusi on võimalik kasutada kas uurimise all olnud toimetuste töö parandamiseks või uute internetiportaali taustinformatsiooniks teemal, kui vajalik on modereerimine ja millised on selle kasutamise võimalused ning praktikad. Lisaks on tegu huvitava ülevaatega erinevate toimetuste praegusest töökorraldusest ja modereerimise ulatusest.

Siinkohal sooviksin tänada kõigi kolme toimetuse kontaktsikuid: Mirjam Mäekivi Postimehest, Armand Karjatse SL Õhtulehest ning Aivar Pau Eesti Päevalehest. Suured tänud ka juhendaja Vallo Nuustile suunamise eest. Eraldi tahaksin tänada veel ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna raamatukoguhoidjat Maio Vanikot, kes innustas, utsitas ning abistas nii nõu kui jõuga.

1. Ülevaade probleemist

Interneti kiire levikuga 90ndate alguses suurenesid väljaannete võimalused võita endale rohkem lugejaid. Seega võeti aastast 1995 kasutusele ajalehtede *online*-versioonid, kommenteerimise võimalust aga hakkas esimesena pakkuma 1999. aastal Äripäev. (Harro-Loit 2005) Iga uue asjaga kaasnevad ka uued mõisted ja probleemid. Nii kerkis päevakorra leim, mis kujutab endast mõnitava, solvava või vihkamist levitava sisuga sõnumit, kommentaari, veebipäevikut, foorumipostitust, meili või muud sarnast netikasutajate poolt loodud postitust internetis. Leimi mõiste on eestikeelsena välja pakutud juba mõned aastad tagasi siinsete arvutikasutajate endi poolt. (<http://www.leim.ee/> vaadatud 18.03.2006)

Töö selguse huvides toon ära olulisemad terminid, mida on põhjalikumalt lahatud ka järgnevas peatükis, kuid siiski märgin nad ära.

Kommentaarium ehk kommentaarium on väljaande veebilehel asuv võimalus võtta sõna huvipakkuvatel teemadel ja kommenteerida artikleid. Enamus portaale võimaldab oma lugejatel uudiseid kommenteerida, kuna see suurendab interaktiivsust ning soodustab diskussiooni.

Kommentaari ehk komment on lugeja poolt postitatud lühike tekst, milles autor väljendab oma seisukohta kommenteeritava artikli, selle tegelaste või muu suhtes.

Kommentaator on lugeja, kes on otsustanud kommenteerida mõnd artiklit või uudist. Valdaval juhul kasutavad lugejad aliaasi, st kommentaare ei kirjutata oma nime alt.

Leimi käsitletakse käesolevas töös ebasobiva kommentaarina, kuigi leimi tähendus on märksa laiem.

Moderator on antud töö raames *online*-toimetuse toimetaja, kes muude ülesannete hulgas jälgib ka kommentaare ning vastutab ebasobivate kirjutiste eemaldamise eest.

Modereerimine on kommentaariumi jälgimine ja vajadusel ka sekkumine ebasobivate kommentite kustutamise, kommentaatorite korralekutsumise või blokeerimise näol.

1.1 Delfi eelnõu

Leimi tõrjumine on aktuaalne olnud viimased paar aastat. Eesotsas justiitsminister Rein Langiga töötati 2005. aasta oktoobris välja elektroonilise side seaduse, infoühiskonna teenuse seaduse, jälitustegevuse seaduse jt seadustike muutmise

seaduse eelnõu ehk nn Delfi eelnõu, mis on ka töö kirjutamise hetkel uuesti päevakorda võetud. Delfi eelnõu peaesmärgiks oli piirata au teotamise või vaenu õhutava iseloomuga artiklite ning kommentaaride avaldamist meediaväljaannetes, sealhulgas ka avalikes Interneti-portaalides, võimaldades tuvastada anonüümsete kommentaaride autorit väljaspool kriminaalmenetluslikku jälitustegevust. Delfi eelnõu kohaselt võis end laimatuna tundev inimene pöörduda kohtusse ka siis, kui kostja pole veel teada. Kohus saab pöörduda avalduse alusel ISP (interneti teenuse pakkuja) poole ja nõuda kommenteerija IP-aadressi ning andmeid. Kui aga portaali haldaja ei taha või ei suuda identifitseerida leimi sisaldava kommentaari allikat, võib riigi kohus tunnistada ISP vastutavaks ning nõuda hoopis väljaandelt valuraha. Vastava eelnõu üheks eesmärgiks oligi meediaväljaannete omanikke panna teostama suuremat kontrolli nende poolt avaldatava materjali üle ja koostööd tegema uurimisorganitega. (Topkin 2005)

Delfi eelnõu võeti aga vastu tugevalt kärbitud kujul. Miks? Kuna vastuollu läksid kaks olulist põhiväärtust – sõnavabadus ning isiku õigus heale nimele ja aule. Ühelt poolt esindab Internet piiramatuid võimalusi oma arvamuse avaldamiseks, teisalt ei tohi aga kedagi laimata, alusetult süüdistada, õhutada vaenule, rassismile ja muudele seadusevastastele tegudele. Loomulikult me kõik tahaksime olla kaitstud viimasena loetletud variantide eest, kuid seda tähtsamaks kujuneb piir sõnavabaduse ja au teotamise vahel ning seda tugevamalt tuleb kaitsta neid, kes julgevad ja oskavad teistmoodi mõelda. Ka Evelin Pärn-Lee, IT ja intellektuaalomandi spetsialist kirjutas Postimehes, et avaliku võimu tähelepanu peaks eelkõige olema suunatud foorumi lugejate ja seal kirjutajate ehk meie kõigi väärtushinnangute kujundamisele ja mitte sõnavabaduse piiramisele. (Postimees, 11. november 2005)

1.2 Vastutus

Siinkohal võib näiteks tuua Aftonbladeti juhtumi Rootsis, kus ajalehe *online*-versiooni internetifoorumis avaldatud rassivaenu õhutava netikommentaari eest võeti vastutusele Aftonbladeti kirjastaja ehk portaali pidaja. Kuna Rootsis puudub vastav seadusandlus, siis kohaldas kohus Aftonbladeti *online*-versiooni toimetamata foorumile samu norme, mis kehtivad ajakirjanduse toimetatud trükiväljaannetele. Vastupidi Rootsile võttis Ameerika Ühendriikide kongress juba 1996. aastal vastu

seaduse, mille järgi interaktiivse arvutiteenuse osutaja /../ ei vastuta kolmanda isiku esitatud informatsiooni eest internetifoorumis. Avaliku Interneti-foorumi pidaja on tehnilise võimaluse looja ja mitte foorumi moderaator ega autor. Aga muidugi peab ta solvava kommentaari foorumist kustutama. /--/ Sama põhimõte kehtib ka Eesti infoühiskonna teenuste seaduses. (Postimees, 11.november 2005)

Kõigi kolme päevalehe kodulehekülgedel on selgelt kirjas, et väljaanded ei vastuta kommentaaride sisu eest, kuid neil on õigus ebasobivaid kommentaare kustutada. Postimees Online on isegi täpsustanud, millised kommentaarid nende lehelt eemaldatakse: ei vasta peadele tavadele, ei vasta teemale, sisaldab ebatsensuurseid väljendeid, sisaldab reklaamlinke ja -tekste, võib mõjuda kellelegi solvavalt, õhutab kuidagi vaenu või kutsub üles ebaseaduslikule tegevusele või on tõenäoliselt kirjutatud kellegi teise nime alt. (www.postimees.ee, vaadatud 12. aprill 2007) Kuna väljaanded on üksüheselt öelnud, et nemad ei vastuta kommentaaride eest, siis järelikult tahavad nad anda vastutuse kommentaaride sisu eest nende kirjutajatele: “Vastutust kommentaaride sisu eest kannab kommenteerija. Kommentaari kirjutaja on kohustatud arvestama kommenteerimisel EV Põhiseaduse, sellega kooskõlas olevate seaduste ja teiste inimeste õigustega, samuti järgima head tava ja moraalinorme.” (www.sloleht.ee, vaadatud 12. aprill 2007) Eesti kohtupraktikas on kõigest üks juhtum, kus kommenteerijat on karistatud – 2003. aastal kirjutas Olev Hannula Delfi portaalis artikli kommentaariks väljendi “Juudid ahju,” mille eest määrati talle 3000 krooni suurune rahaträhv.

1.3 Modereerimine

Seega on mündil kaks poolt – infoühiskonna teenuste direktiivi kohaselt ei vastuta portaal edastatava info eest, aga seda vaid juhul, kui ta eemaldab ebasobiva kommentaari oma leheküljelt. Päevalehtede *online*-uudistele kirjutatakse päevas sadu kommentaare, mis tähendab, et toimetused on vastutusest priid, kui nad kontrollivad kõiki kommentaare. See aga nõuab üksjagu inimressursse. Üks võimalus, kuidas kommentaaride hulka vähendada ja kvaliteeti parandada, on moderaatorite kaasamine toimetuse töösse. Võõrsõnade leksikoni kohaselt tähendab modereerimine taltsutamist, mõõdukamaks tegemist, mahendamist ning modereerija on omakorda taltsutaja, mahendaja. Esimene ja lihtsaim võimalus on kasutada *online*-toimetuse

toimetajaid ja teisi töötajaid moderaatoritena nagu ka käesoleva töö käigus tehtud intervjuudest selgus (toimetajatest rääkides kasutan siiski peamiselt moderaatori nimetust). Sellist varianti rakendab siiani näiteks SL Õhtuleht ja varem kasutas ka Postimees, kuid töös kajastatud uurimisperioodi ajal läks Postimees üle teisele süsteemile.

Teise võimalusena võib toimetuse töösse kaasata inimesi, kes ainult modereerimisega tegelevadki. Nii tegi Postimees, kui juunist 2006 läks nende toimetuse üle vabatahtlike moderaatorite süsteemile. See tähendab, et lugejatele pakutakse võimalust hakata vabatahtlikuks moderaatoriks, kes aitab sorteerida kommentaare ning vastavalt tublidusele võib jõuda kõrgemale tasemele (maksimaalne on viies tase), kus talle antakse suuremad volitused, nende hulgas õigus kommentaare keskkonda tagasi panna ja IP-aadresse blokeerida, preemiaks jagatakse Postimehe logodega meeneid, pileteid üritustele, korraldatakse koosviibimisi jne. Natuke vähem kui aasta jooksul on registreerunud 27 moderaatorit ning nad on modereerimise valdavalt toimetajatelt üle võtnud. Postimehe tegevtoimetaja Aarne Seppel võrdles eelmisel aastal nende tulevast süsteemi Rate.ee omaga: “Inimesed ise, kes on Rate kasutajad, neile on antud teatud õigused. Kui seal ilmub mingisugust ebasündsat või nende enda sisereegleid rikkuvat kommentaare või kirjutisi või pilte, siis inimesed, kes on end lojaalse kasutajana tõestanud, neile on antud moderaatori õigused, nad võivad ise minna ja selle ära kustutada. Seal on ka hierarhia, et alamatel moderaatoritel on vähem õigusi ja kõrgematel astmetel on rohkem õigusi, kuni siis mingi palgalise töötajani välja, kelle käes on siis lõplik võim. Seal see töötab ja mõte on ka siia tuua.” (käesoleva töö raames läbi viidud intervjuu, 18. aprill 2006) Süsteemi muutmist põhjendati suure töömahu ning vajadusega maandada riskimomenti, et nende lehel on üleval eemaldamata ebasobivad kommentaarid.

Kolmas võimalus kommentaaride kvaliteedi parandamiseks on luua registreeritud kasutajate süsteem, et veelgi lihtsustada toimetajate tööd, kel põhjaliku modereerimise jaoks ei pruugi alati aega jaguda. See tähendab, et kommentaare saavad lisada vaid lugejad, kes on täitnud lühiankeedi ja on teadlikud sellest, et nad pole enam anonüümsed Internetis. Sellist lugejate korrale kutsumise süsteemi kasutas alates 2005. aasta aprillist Eesti Päevaleht Online, kuid käesoleva aasta mais otsustasid nad muuta kommentaariruumi taas avatuks kõigile lugejaile. Antud töös on siiski

kirjeldatud perioodi, mil kehtis veel sisselogimissüsteem ning mille kommentaariruumis oli mitu korda väiksem tõenäosus sattuda netisõimu ohvriks. Eesti Päevaleht Online'i toimetaja Kerttu Rannamäe põhjendas sisselogimise süsteemi nii: "Sellepärast ongi, et kui inimesed registreerivad ennast, siis nad panevad sinna oma nime ja andmed, nii et meil on ikkagi mingi kontroll nende üle. Mitte just kontroll, aga vähemalt mingigi võimalus neid ohjeldada." (käesoleva töö raames läbi viidud intervjuu, 14. veebruar 2007) Käesolevaks hetkeks (mai 2007) on Eesti Päevaleht oma süsteemi küll muutnud, kuid alles jäid registreeritud kasutajate eelised, näiteks teiste kommentaaride hindamine ja "Lugejalt lugejale" rubriiki kirjutamise võimalus. Eesti Päevaleht Online'i peatoimetaja Aivar Pau põhjendas kardinaalset otsust nii: "Eesti kommentaariumid on arenenud piisavalt kvaliteetseks ja kommentaatorid mõistlikumaks. Eks väga palju sõltu ka sellest, millist sisu lugejatele kommenteerimiseks pakkuda." (Eesti Päevaleht Online, 3. mai 2007) Postimehes ja SL Õhtulehes said kõik lugejad kommenteerida enda poolt valitud hüüdnime ehk aliase all juba varem, nüüd siis ühines nendega ka Eesti Päevaleht, kuid nagu öeldud, on käesolevas töös vaadeldud siiski perioodi, mil Eesti Päevaleht kasutas ainult registreeritud kasutajate süsteemi.

Lisaks moderaatoritele kasutavad kõik kolm päevalehte oma lugejate abi kommentaariruumi korrashoidmisel – SL Õhtulehe ja Postimehe kommentaariruumis on link, mille kaudu lugejad saavad teatada sobimatutest kommentaaridest ning Eesti Päevalehes on registreeritud kasutajatel võimalus anda kommentaaridele hindeid ja kui kommentaar kogub –5 punkti, kustub see automaatselt ära (see võimalus on Eesti Päevalehe registreerunud kasutajate boonuse peale kommentaariumi avamist kõigile lugejaile).

2. Uurimisobjekt ja uurimisküsimused

Uurimisobjektiks on kolme suurima päevalehe - SL Õhtuleht, Postimees ja Eesti Päevaleht – *online*-toimetused ja nende töö põhimõtted. Täpsemalt öeldes on vaatluse all olevaks probleemiks see, kas ja kuidas antud toimetused võitlevad ebasobivate kommentaaride vastu. Seega on käesoleva töö ülesandeks uurida intervjuude abil, milline on päevalehtede toimetuste seisukoht leimi suhtes, millised on nende töökorraldused ja prioriteedid. Nendele küsimustele vastuste saamiseks tuli püstitada järgnevad uurimisküsimused:

1. Kui tähtis on modereerimine toimetuse jaoks?
2. Kas peale Delfi eelnõu algatamist on toimetuses midagi ka muutunud?
3. Kes vastutab kommentaariruumi sisu eest?
4. Milline on toimetuse seisukoht kommentaatorite vastutusele võtmise osas?
5. Kas valitud kommentaariumitel on olemas moderaatorid ning milline on nende töökorraldus?
6. Milline on kommenteerimise tehniline lahendus?
7. Kas toimetusel on olemas ettekirjutused kommentaaride eemaldamise kohta?
Kui selged need ettekirjutused on?
8. Kui tihti kontrollitakse laekunud kommentaare?
9. Kui tihti kustutatakse ebasobivaid kommentaare?
10. Milline on ebasobiv kommentaar? Mis on kustutatud kommentaaridel ühist?
11. Kui tihti kasutavad lugejad ja kaaskommenteerijad võimalust teatada sobimatust kommentaarist ja kas see teatamine on enamasti õigustatud/argumenteeritud?
12. Kui tihti paluvad autorid või intervjuueeritavad peatada kommenteerimise võimalus? Kui tihti võtab selle otsuse vastu toimetuse ise?
13. Milliste teemade kommentaare peab pingsamalt jälgima?

Hüpoteesid:

1. Toimetused ei pööra erilist tähelepanu modereerimisele, vaid äärmusikel juhtudel sekkutakse.
2. Toimetused ei pea end vastutavaks kommentaaride sisu eest.

3. Moderaatorid ei jälgi pidevalt laekunud kommentaare, nad kontrollivad ainult pisteliselt või reageerivad teatamisele.
4. Moderaatorid eemaldavad ainult kommentaarid, mis sisaldavad roppusi või spämmi, mõne teise kommenteerija või uudisetegelase pihta suunatud sõim jäetakse puutumata diskussiooni huvides.
5. Postimehe vabatahtlikud moderaatorid võivad olla subjektiivsemad kui toimetuse töötajad, kuna nad alluvad isiklikele antipaatiatele ning nende tegevuse üle puudub kontroll.

3. Teoreetiline lähenemine

Käesolev peatükk sisaldab endas ülevaadet Interneti interaktiivsusest, võimalustest, mida ta pakub ja kommenteerimise mõjudest erinevatele valdkondadele. Lisaks vaatlen põgusalt netiketti ehk veebis kehtivaid käitumisreegleid ning modereerimise seost tsensuuriga.

3.1 Interaktiivne Internet

Internet sisaldab endas tohutult informatsiooni, kuid üha enam kasutatakse seda omavahel suhtlemiseks. Kerge juurdepääs võimaldab seal avaldada oma arvamusi lihtsalt, kiirelt ja efektiivsemalt ning mis peamine, auditoorium on ääretult suur. Internetis avaldatud informatsioon jõuab palju laiemale lugejaskonnani kui näiteks ajalehes kirjutatu, kuna võimalusi on rohkem, alates e-kirja saatmisest ning lõpetades veebilehe ja foorumite sisuga. “Internet /../ on jõuline ja kütkestav vahend, mille kaudu uurida ja end väljendada. See meedium võimaldab üks-ühele suhtlemist, samuti suhtlemist “üles” ja “külgedele,” ta pakub inimestele võimalust end samastada ning diskuteerida teemadel, mis neile huvi pakuvad.” (Hall 2001: 209) Siit tulenevalt on ka kasutajaskond lai – ligi pool Eesti elanikkonnast vanuses 16-74 aastat kasutas 2006. aastal Interneti, kõige aktiivsemad kasutajad kuuluvad nooremate põlvkondade (16-24-aastased ja 25-34-aastased) hulka, kellest vastavalt 94% ja 83% kasutavad Interneti. (Eesti Statistika, vaadatud 16. mail 2007)

Interneti üks peamisi omadusi on interaktiivsus. “Jonathan Steuer defineerib interaktiivsust “...ulatusena, kuhu maani kasutajad saavad osaleda reaalses vahendatud keskkonna vormi ja sisu muutmises.” Steueri definitsioonist võib välja lugeda, et kõik tekstmaterjalid, eriti ajakirjanduslikes žanrites, on mingis mõttes interaktiivsed. Vaid vähesed lugejad loevad teksti jäiga lineaarse jadana.” (Hall 2001: 49) Hall kirjutab edasi, et Internet muudab meie igapäevauudised interaktiivseks tekstiks ning just seetõttu järgneb uudisele meiepoolne vastus näiteks uue teksti näol, mille edastame hüpertextina või e-mailiga selleks, et diskursusest osa võtta ja seda pikendada.

Inimestevaheline interaktiivsus kujutab endast kahesuunalist interaktiivset suhtlemist kasutajate endi ja näiteks ajakirjanike/toimetajate vahel. Toimetused saavad mitmeti soodustada interpersonaalset suhtlust oma veebilehtedel, näiteks kutsuda lugejaid artikleid kommenteerima, kuvada ajakirjanike e-maili aadresse, avaldada lugejate saadetud kirju ning moodustada jututubasid või foorumeid. Just need suhtlust soodustavad tegurid on peamised erinevused *online*- ja trükiväljaannete vahel. Nii kirjutab ka Harro-Loit (2005:105), et: “Arhiivide ja hüperlinkide kasutamine pikendab uudiste iga ning lisab uudisele ka ajaloolise konteksti. Nende iseloomu-joonte tõttu on *online*-uudistel erinev funktsioon trüki versioonist.”

Mis aga puudutab *online*- ja trükiväljaannete sarnasusi, siis veebiajakirjandusel on täpselt samad kohustused ja väärtused kui trükiajakirjandusel. Ajalehe veergudel ei tohi ka ju kedagi laimata või sõimata, miks seda tohiks siis teha veebis. Seega tuleb meeles pidada, et Interneti kasutamisega, seal hulgas ka kommenteerimisega kaasnevad samad õigused ja kohustused, mis väljapool Internetti.

3.2 Kommenteerimine

Kommenteerimise võimaldamine on iga veebilehe ja portaali vaba valik, kuid see on väga hea võimalus saada oma paljudelt kasutajatelt tagasisidet. Nii luuaksegi foorumeid ja kommentaariruume, kus olenevalt süsteemist saavad sõna võtta kas ainult registreeritud kasutajad või kõik, kes antud lehele satuvad ja leiavad, et neil on midagi öelda. Kommenteerimise võimalust kasutab siiski nooremajaline kasutajate ringkond, mida tõestab ka Eesti Päevaleht Online'i kasutajateks registreerunud lugejate vanuseline jaotumine: 43% kasutajatest on vanuses 0-30, vanuses 31-40 on 23% ja 41-99 on 15%.

Kommenteerimisel on aga märksa olulisem roll kui esialgu tundub. Mitmed teoreetikud on viidanud kommenteerimisele kui demokraatliku ühiskonna alustalale, turuplatsile, ühiskonna sõlmpunktile, kogukonna tunde loojale ning uuele allikale ajakirjanike jaoks. Hall (2001:38) märgib oma raamatus nii: “Uudisteportaali pakuvad lisaks erinevatele teenustele (nt arhiivid ja mängud) ka võimalust arutleda erinevatel teemadel. Kui keskkond on soodne ja lugude juurde tekivad vestlused, mis ka viivad kuhugi, tulevad lugejad suure tõenäosusega uudisteportaali tagasi. Nii

kujunevad tarbijatel välja nõudlikumad ootused veebiuudiste pakkuja suhtes. Need ootused puudutavad mitmeid teenuseid, peamiselt aga interaktiivsust või osalustunnet, mida kommenteerimine pakub. Veebilehest saab seega pigem oluline sõlmpunkt ühiskonnas kui lihtsalt kommenteerimise koht. /--/ Kui varem olid arvamused ja kommentaarid toimetaja pingsa pilgu all või juhitud omanike ja konglomeraatide huvidest, siis interaktiivseid arvamus-veebiuudiste keskkonnas juhivad vaid lugejad. Avatud diskussioon suunab loo tähendust ja tihti üritab keelduda lõplikusest. Selline edasimineku on suure demokratiseeriva potentsiaaliga, mis võib jäädavalt muuta lugejate suhet meediaga.” Hall pöörab tähelepanu ka sellele, et igasugune tagasiside, näiteks lugejakirjad ja kommenteerimine pole alati olnud teretulnud, kuid selle tagasiside olemasolu viitab osavõtlikule demokraatialle ja autonoomsematele tarbimismudelitele ühiskonnas.

Lisaks sellele, et sõnavabaduse üks vorme ehk kommenteerimine mõjutab ühiskonda laiemalt, omab ta märgatavat mõju ka ajakirjandusele ja seal töötavatele inimestele kitsamalt: “Potentsiaalne interaktiivsus mõjutab ka ajakirjanikke, kes kirjutavad veebi uudiseid. Trükiajakirjanduses ootab autor kirja teel saadetud vastukaja mitu päeva, ajakirjas ilmunud lugudele saabub tagasiside nädalate või isegi kuude pärast ning teleasaadetele veelgi harvemini. Veebimaterjalidele saab lugeja kohe vastata ning sageli ta ka kasutab juhust. Selline avalik kiire vastukaja loob tunde kogukonnast, mille keskmes on kas ajakirjanik või lugu ise. Taolised kogukonnad on aga lugejaskonna säilitamise ja kasvatamise seisukohast väga olulised.” (Hall 2001: 87)

Interaktiivsusel on veel üks kõrvalmõju – kuna taolistes foorumites liigub väga palju informatsiooni ning kuna inimesed, kes seal sõna võtavad, on üpris erinevad ja omamoodi kogemustega, avaneb ajakirjanikel võimalus sealsetest vestlustest üht-teist ka välja noppida. Üheks võimaluseks on kommentaaride hulgast üles otsida asjalikud sõnavõtted ning avaldada need paberväljaandes, sellist võimalust kasutavad nii SL Õhtuleht, Postimees kui ka Eesti Päevaleht. Teine variant on kasutada kommentaare algeliste allikate või ideedena järgmiste teemade jaoks. Taolisest võimalusest on kirjutanud ka Reddick ja King (1995: 25): “/--/ nii diskussioonilistid kui ka uudisgrupid kujutavad endast vestlust sadade ja isegi tuhandete inimeste vahel, kes on huvitatud samast temast. Ajakirjanike jaoks on taolised vestlused aga aknaks murede juurde, lisaks on osade kommentaaride juures ka meiliaadressid, mille kaudu

ajakirjanik saab ühendust võtta inimesega, kes tundub olevat teadlik probleemi tagamaadest.” Samas nendivad Reddick ja King (1995: 163) ka ise, et: “Uudisgruppide puhul valmistab ajakirjanikele (toimetajatele) peavalu asjaolu, et kommunikeeritud info on väga ebatasane. Osa sellest on suurepärane ja osa on väga kaugel suurepärasest ning mõnikord on neil väga raske vahet teha.” Seega tuleb sealsesse infosse suhtuda skeptiliselt.

3.3 Netikett

Igas demokraatlikus ühiskonnas on omad reeglid, seadused, kohustused ja vastutused. Kuna kommenteerimine on osa sellisest ühiskonnast, kehtivad ka selles ruumis omad seadused ehk netiketi reeglid. Reddick'i ja King'i (1995:178) kohaselt on need järgnevad:

1. Ära kunagi unusta, et sa räägid siiski inimestega.
2. Ära süüdistasüsteemi administraatorit kasutajate käitumise pärast.
3. Ära eelda, et inimene räägib oma organisatsiooni eest.
4. Ole ettevaatlik sellega, mida räägid teiste kohta.
5. Ole põgus.
6. Sinu kommentaarid räägivad sinust endast: ole uhke nende üle.
7. Kasuta kirjeldavaid pealkirju.
8. Mõtle oma publiku peale.
9. Ole ettevaatlik huumori ja sarkasmiga.
10. Postita ainult üks kommentaar korraga.
11. Loe teisi kommentaare ja ära korda seda, mis on juba öeldud.
12. Palun ära kasuta antud keskkonda reklaampinnana.

Kui kõik kommenteerijad järgiksid antud reegleid, poleks probleemi ka leimiga, kuid mõnede arvates on reeglid selleks, et neid rikkuda. Enamus eemaldatud ebasobivad kommentaarid eksivad netiketi vastu, loodetavasti leiab see tõendamist ka kontentanalüüsi abil tulemuste peatükis.

3.4 Modereerimine vs tsensuur

Delfi eelnõuga kaasnesid sajad kommentaarid, mille kirjutajad väitsid, et igasugune modereerimine on tsensuur ja et tegu on kommenteerijate ahistamisega. Siinkohal

tsiteeriksin Maarja Lõhmust (2003:96): “Ajakirjandustekstide toimetamine võib olla oma loomult erinev. See võib olla igapäevane tekstikorrigeerimine, aga ka sotsiaalsete hüsteeriade õhutamine või korraldamine. /--/ Kontrollimise ümbernimetamine on tavaline praktika eri ühiskondade ringhäälingutes; nii on tähenduste kontrollimist nimetatud “interpreteerimiseks” või “viseerimiseks.” Mõistete pehmemdamist arvesse võttes võime öelda, et tsensuur on tekstidele kehtestatud institutsionaalsete normide (võlga ideoloogiliste mütoloogiate) vastavuse kontroll.” Seega ei saa öelda, et modereerimine oleks tsensuur, tegu on hea ajakirjandusliku tavaga, mis on sammu võrra kaugemal lihtsast tekstikorrigeerimisest. Siiski sai intervjuude käigus küsitud ka moderaatorite endi arvamust tsensuuri ja modereerimise sarnasuste ja erinevuste kohta, vastused on kirjas ülejäärmises peatükis.

Mis aga puudutab modereerimise vajadust, siis McQuaili (2000: 29) kohaselt tuleb avaliku huvi nimel meediumid, mis on väga populaarsed ja millel on potentsiaalselt tugev emotsionaalne mõju paljudele inimestele, hoida järelevalve all.

Väga tabavalt on modereerimist põhjendanud ulmeteemalise foorumi pidaja Taavi Tuvikene, kes pidi ühel hetkel kasutajatele selgitama, miks ta otsustas vestlusi modereerima hakati ning mille poolest erineb tema tegevus tsensuurist: “Modereerimist on kõige parem võrrelda ajakirja toimetamisega. Nii nagu toimetaja otsustab, millised kirjutised sobivad vastavasse ajakirja, otsustab moderaator, millised kirjad käivad kokku listi temaatikaga, ja lubab tellijateni jõuda vaid sellistel kirjadel. Seejuures ei ole oluline, kas moderaator on nõus kirjas toodud seisukohtadega või mitte, oluline on vaid teemakohasus. Tsenseerimine seevastu on tegevus, mis on suunatud teatud seisukohtade väljendamise vastu ja seda kõigis võimalikes meediakanalites, mitte ainult ühes meililistis. Modereerimist rakendatakse selleks, et vähendada teemaväliste kirjade hulka ja suurendada listi teemaderingi kuuluvate kirjade arvu.”

4. Metoodika

Uurimisküsimustele otsisin vastuseid kahe meetodi abil – intervjuude ning kontentanalüüsiga. Valitud meetodite kasuks rääkis see, et kontentanalüüsiga saab intervjuude paikapidevust kontrollida osas, mis puudutab eemaldatud kommentaaride sisu, artikli temaatikat ning kustutamise sagedust. Algselt oli plaanis läbi viia ka vaatlused, kuid otsustasin loobuda mitmel põhjusel – esiteks seepärast, et toimetajad, kes tegelevad kommentaaride eemaldamisega, ei jälgi kommentaare pidevalt, mistõttu oleks vaatlus väga lühiajaline ning kaootiline; teiseks põhjuseks oli toimetajate ajanappus, mille tõttu jäid ka intervjuud üpris lühikesteks; ning kolmanda argumendina võib tuua selle, et vaatluste tulemused poleks omanud erilist akadeemilist lisaväärtust, kuna intervjuude käigus näitasid kõigi kolme toimetuse töötajad põgusalt oma admin-süsteeme ning töö põhimõtteid ka arvutiekraanil.

4.1 Intervjuud

Ekspertintervjuude eesmärk oli jõuda selgusele toimetajate-moderaatorite töö põhimõtetes, kas, kuidas ja mida nad reguleerivad ning millised on nende hoiakud. Intervjuud viidi läbi kahel perioodil, Postimehes ja SL Õhtulehes 2006. aasta aprillis ning Eesti Päevalehes 2007. aasta veebruaris. Andmete värskendamiseks pidasin kirjavahetust Postimehe projektijuhi ja ühe vabatahtliku moderaatoriga, ka need tekstid on lisades toodud, kuid kahjuks peab ütlema, et kuna esimesed intervjuud on tehtud aasta tagasi, on nii mõndagi muutunud selle ajaga. Postimehe toimetaja Mirjam Mäekiviga rääkisime nende tollasest süsteemist ning juttu oli ka sellest, et neil on plaanis käivitada uus süsteem, mis nüüdseks töötab juba edukalt. Siiski otsustasin intervjuusid täies ulatuses uuesti mitte läbi viia, kuna nad sisaldasid üpris palju infot, mis kehtib ka praegu ning põgusalt sai juba tol korral nende uuest süsteemist räägitud, mistõttu lisasin uue teabe probleemi ülevaate peatükki ning valdavalt analüüsisin algseid intervjuusid nagu plaanis oli, kuid kasutatud on ka vabatahtliku moderaatori kommentaare.

Intervjuude jaoks koostati küsitluskava (vt LISA 1), kuid enamasti kulgesid intervjuud loogilist teed pidi. Suulistes vestlustes osales kokku kuus inimest, igast toimetusest kaks, lisaks kaks Postimehes töötavat inimest, kes vastasid küsimustele

kirjalikult. Postimehe kahe töötajaga rääkisin eraldi, teiste toimetuste puhul intervjueerisin töötajaid koos. Tulemusi analüüsima hakates avastasin, et koos intervjueerimise tõttu ei saa enam edukalt võrrelda arvamuste erinevusi toimetusesiseselt, ainsana saab vastuseid võrrelda Postimehe puhul. Lisaks kolmele pikale intervjuule on üks lühem intervjuu, mis on läbi viidud Postimehe tegevtoimetaja Aarne Seppeliga, kes ei tööta küll *online*-toimetuses, kuid kes vastas üldisematele küsimustele ja rääkis edasistest arengusuundadest.

Intervjueeritavate hulgas olid inimesed, kes oma igapäevatöös tegelevad otseselt kommentaaride jälgimise ja eemaldamisega või kes olid antud teemaga kursis. Oma ametinimetuste poolest olid intervjueeritavad aga erinevad: Postimees Online'is tegevtoimetaja ja vastutav väljaandja, Eesti Päevaleht Online'is toimetaja ja peatoimetaja ning SL Õhtulehe puhul hoopis webmaster ja tehnikaspetsialist, kuna antud toimetuses tegelevad just nemad kommentaaridega. Intervjuude analüüsi osasse on kaasatud ka hilisemast kirjavahetusest Postimehe vabatahtliku moderaatori ja eriprojektide toimetajaga saadud vastused, kasutatud on lühendeid, mis sisaldavad väljaande nime ja inimese initsiaale:

PM;MM – Postimees, Mirjam Mäekivi, *online*-toimetuse tegevtoimetaja

PM;BK – Postimees, Birgit Kastepõld, vabatahtlik moderaator

PM;AS – Postimees, Aarne Seppel, tegevtoimetaja

PM;MO – Postimees, Maris Orasson, Postimees Online'i eriprojektide toimetaja

SLÕ;AK – SL Õhtuleht, Armand Karjatse, webmaster

SLÕ;UT – SL Õhtuleht, Urmas Talivee, tehnikaspetsialist

EPL;AP – Eesti Päevaleht, Aivar Pau, *online*-toimetuse peatoimetaja

EPL;KR – Eesti Päevaleht, Kerttu Rannamäe, *online*-toimetuse toimetaja

4.2 Kontentanalüüs

Kontentanalüüsi eesmärk oli kinnitada intervjuude tulemusi ning täpsemalt uurida ühe nädala (seitse päeva) jooksul eemaldatud kommentaare. Perioodid, mil toimetused panid kustutatud kommentaarid kõrvale, on väga erinevad, kuna ka admin-süsteemid on toimetustel erinevad – ainsana on eemaldatud kommentaarid alles Postimehel, teistel lähevad sobimatud kommentaarid otse prügikasti, mistõttu tuli neil kas suunata või kopeerida nädala jooksul eemaldatud kommentaarid eraldi kausta.

Kuna töö seisukohast pole oluline, milliste aktuaalsete artiklite juurest kommentaarid eemaldati, ei kattu ka vaadeldavad perioodid – SL Õhtuleht kogus kommentaare 19.-25. aprillil 2006. aastal, Postimees 14.-20. aprillil ja Eesti Päevaleht 24.-30. aprillil käesoleval aastal. Erinevate süsteemide tõttu on ka kommentaaride kogused erinevad – SLÕ eemaldas nädala jooksul 96, PM 92 ja EPL 6 kommentaari. Kõik eemaldatud kommentaarid on ära toodud lisades 4, 5 ja 6. Eesti Päevalehe poolt eemaldatud kommentaarid on aga erandlikud – esmakordselt panid *online*-toimetuse töötajad eemaldatud kommentaare kõrvale 12.-18. veebruaril käesoleval aastal, kuid tol korral ununesid lisada kommenteerija nimi, kuupäev ja artikli pealkiri, mille juurest kommentaar eemaldati, seega ei oleks saanud läbi viia kontentanalüüsi muudele teguritele peale kommentaari sisu. Teine kommentaaride kõrvalepanemise periood langes aga aega, mil paljude artiklite kommenteerimise võimalus oli üldse suletud. Siiski otsustasin kasutada teisest katsest saadud kommentaare, kuna arvuliselt polnud perioodide erinevus märgatav – esimesel korral eemaldati üheksa ja teisel korral kuus kommentaari, seega on alust arvata, et tegu on tõeste tulemustega.

Analüüsiühikuks on üks kommentaar, nende analüüsimiseks koostasın kodeerimisjuhendi (vt LISA 3), mille järgi kategoriseerisin kommentaaride tunnused ja sisu (vt LISA 7, 8, 9). Kuna kommentaarid olid väga erinevad, muutus algne kodeerimisjuhend ka vastavalt sellele, kuidas kodeerimine edenes.

Esimeseks olulisemaks tunnuseks oli see, millisesse rubriiki kuulus artikkel, mille juurest kommentaar eemaldati. Antud juhul kujunesid murelapseks väljaannete rubriikide erinevad nimetused ja jaotused. Kui Postimehe ja Eesti Päevalehe alajaotised kattuvad enam-vähem (Eesti uudised, Välismaa, Majandus, Arvamus, Kultuur, Meelelahutus e Melu ning Sport), siis SL Õhtulehel on vähem rubriike, kuid seda mahukamad nad on. Kodeerimiseks pidin seega mõned erinevate nimedega rubriigid ühendama, näiteks SL Õhtulehe Uudised panin *Eesti uudiste* alla, Lugejakirjad ja Juhtkirjad lisasin *Arvamuse* juurde ning Elu ühines *Meelelahutusega*. Variant *Muu* alla kogunesid artiklid, mis kuulusid erinevatesse lisadesse, näiteks Teadus, Ilm, Euro, Tarbija24, Oma kodu ja Tervis.

Vaatamata sellele, et uudisllood kuuluvad rubriikidesse, on nende temaatika kohati hoopis muu, mistõttu uurisin edasi artikleid, millele kirjutati enim ebasobivaid kommentaare. Temaatika kategoorias kujunesid mahukaimateks *Politseiteated* ja *Seltskonnateated*, kuna *Politseiteadete* alla kogunesid artiklid, mis puudutasid politseinikke, arreteerimisi, mõrvu, muid kuritegusid ja rahutusi; *Seltskonnateated* sisaldasid aga uudiseid tuntud inimestest, ka *reality*-sarjade arengutest ja tulemustest. *Poliitika* alla kuulusid poliitikute sõnavõttud, kohtumised, erakondi puudutav teave, NATO, Euroopa Liit ja seadusandlus. *Muu* temaatika kategooriasse sattusid bensiinihinna, Interneti, lennukite, infovoldikute, pubide ja hiigelbeebide artiklid.

Tähelepanu pöörasin ka kommenteerija nimele ehk aliasele, mille alt ebasobivaid kommentaare kirjutati. Antud punkt kujunes ka kõige keerulisemaks, kuna lugejate fantaasia on piiritu ning ühesuguseid nimesid ei esine. *Hüüdnime* kategooriasse kuulusid pärisnimede tuletised ja ka loomade nimetused, näiteks dr. McAivar, Ads, Pilatus, graf, skunk jne. *Pärisnime* alla läksid igapäevased nimed nagu Maali, Terry, Anne, Kristiina, kuid mis ei pruugi kommenteerija enda nimi olla. *Kirjeldava aliase* puhul pidasin silmas nimesid, mis edastasid oma ametit, seisukohta, tunnet, rahvust, näiteks Asjatundja, Teadja, Segaduses, Ravitseja, Lugeja, Aborigeen, eestlane jne. *Sümboli* kategooriasse liigitasin need kommenteerijad, kes olid oma nimeks märkinud vaid mõne kirjavahemärgi või tähe või nende kombinatsiooni, näiteks ..., ?, DDD, Fsfdas, #, uk46 jm. *Kommentaari*de hulka kuulusid nimed, mis olid hoopis laused või lausete osad, nn pealkirjad või sissejuhatused järgnevale tekstile. *Nimetuse* kategooria hõlmas endas elutud esemed, mis vastasid küsimusele mis? Näideteks võib tuua puupea, bmw, pohmell, moraal. Eraldi jaotus on olemas ka spämmi, reklaami ja veebilehtede jaoks. *Muu* alla kuulusid erinevad mühatused ja nendingud, näiteks nojah, eh, ehhee.

Tunnus A6 ehk kommentaari sõnade arv näitab peaaesjalikult seda, kui pikalt keegi vaevub oma viha, kahjurõõmu, sõimu või muid emotsioone väljendama. Antud juhul kasutasin sõnade loendamisel arvuti abi (funktsioon Word Count), kuna mõned kommentaarid olid üpris pikad ning omal käel lugemisele oleks kulunud liigselt aega. Loetletud on vaid kommentaari teksti osa, autori nimi on välja jäetud.

Kommentaari eemaldamise üheks põhjuseks võib olla ebasobivate sõnade ja väljendite kasutamine, mistõttu moodustasin eraldi kategooria nende olemasolu kontrollimiseks ja laadi väljaselgitamiseks. Leitud sõnadest moodustus kuus varianti: rumalusele viitavad sõnad (loll, debiil, ajukäábik), seksuaalse alatooniga sõnad (lits, pede, perse ja suguelundite nimetused), vandesõnad (kurat, fuck, nahui), usulisele, rassilisele ja poliitilisele päritolule viitavad sõnad (tibla, neeger, fašist, nats, kili), roppused (pask, sitt, sitajunn) ning eelnevatest variantidest kombineeritud juhtumid.

Kodeerimise olulisemateks punktideks olid kommentaari funktsioon ja emotsionaalne suhtumine, kuna nende abil avaldus tekstijupi sisuline olemus ja eesmärk. Eeldada võis, et eemaldatud kommentaaride funktsiooniks on kellegi sõimamine, mistõttu tuli välja selgitada, kelle pihta leim on suunatud. Eesmärkide alla võis liigitada ka usu- või rassivaenu õhutamise, üleskutse tapmisele ja spämmi levitamise. *Muu* lahtrisse läksid eesmärgitu risustamine ja tühjad kommentaarid. Emotsionaalne suhtumine on aga üpris subjektiivne kategooria, kuid peamised suunad joonistusid kenasti välja. Tekstita kommentaaride ja reklaami puhul ei saa rääkida emotsioonidest, kuid sellised tundmused nagu agressiivsus, paranoia, pessimism, iroonia ja kahjurõõm olid kommentaarides esindatud. Lisaks veel küsitlevad ja õigustavad seisukohad, *muu* alla kuulusid kaastundeavaldused ja mitte kellelegi otseselt suunatud soovitusel.

5. Tulemused

Tulemused on jagatud kahte suuremasse osasse – intervjuude analüüs ja kommentaaride sisuanalüüs. Mõlemad peatükid jagunevad veel omakorda alateemadeks vastavalt küsimuste gruppidele ja kodeerimise tulemustele.

5.1 Intervjuude analüüs

Käesolevas osas võrdlen kolme päevalehe töötajate poolt antud vastuseid. Intervjuud ja kirjavahetused on täies ulatuses ära toodud lisas 2 ning kasutatud lühendite seletused on ära toodud eelmises peatükis. Selguse mõttes viisin analüüsi läbi esitatud küsimuste kaupa. Postimehe töötajate vastuseid lugedes tuleb siiski meeles pidada, et Mirjam Mäekivi ja Aarne Seppel räägivad vabatahtlikele moderaatoritele eelnenud ajast ning Birgit Kastepõld ja Maris Orasson peavad silmas käesolevat hetke.

Alustuseks võiks vaadelda toimetuste seisukohti, kui oluliseks nad kommenteerimist või modereerimist üldse peavad. Antud vastused on heaks lähtekohaks järgneva analüüsi lugemisel.

PM;MM: *“See kommenteerimine on ikkagi võimalus, mis on antud, kui seda kasutada ei oska, siis ei saa seda kasutada. /--/ Minu arvates ikka väga tähtis. Esiteks on hea seda puhtast lehte lugeda, kus ei ole igast kommentaare, teiseks annab kommenteerimine juurde. Samas tuleb ikka vaadata, mis suunas see jutt hakkab minema, et väga teemast mööda ei läheks.”*

PM;BK: *“Modereerimist pean väga oluliseks, sest inimesed lähevad sageli üle käte. Elavad end välja artikleid kommenteerides. Sageli on kommentaarid kas ebatsensuursed, süüdistavad või mõttetud. Enne modereerimisvõimalust oli Postimehe kommentaarikeskus üks korralik läbupaik, kus kommentaare lugedes või saada šoki, inimeste mõtlemisest ja väljaütlemisest. /--/ Kommenteerimise võimalus peab olema. Artikli autoril on esiteks tagasiside lugejaga. Vahel võib leida ka kommentaaridest vihjeid uue loo kirjutamisest või vana täiendamiseks. Samas peab olema inimesel võimalus oma arvamuse avaldamiseks, sest seda näeb ette juba demokraatlik riigikord. Igapähe on sõnaõigus.”*

PM;AS: *“Väga oluline, absoluutselt, konkreetne põhjus on väga lihtne – paragrahv ju.”*

SLÕ;AK: *“Päris ilma ei saa. No ta on nii tähtis, kui palju vaja kustutada on. Meie teeme seda minimaalsel määral. Jah, see ei ole meie esimene prioriteet. /--/ Kommenteeridega on selline asi, et ega me neid eriti küll ei väärtusta, et kui juhtub, et mõni kustub kogemata ära, siis las ta olla. Nad ise tulevad ja nad ei ole meie jaoks nii olulised.”*

SLÕ;UT: *“Selles mõttes võib täiesti kustutamata elada ka kuu aega, mitte kedagi see praktiliselt ei huvita. Oma kogemusest võin täiesti öelda, et selle tähtsus on minimaalne.”*

Kuna Eesti Päevaleht on sisse viinud registreeritud kasutajate süsteemi, on selge, et nad tähtsustavad modereerimist, kuid ka kommentaarid on olulised.

EPL;AP: *“Ma arvan, et meie loetavusele see kommentaaride piiramine väga hästi ei mõju, aga see pole otseselt omaette eesmärk, vaid me tahame, et kommentaarid oleksid kvaliteetsed.”*

EPL;KR: *“Seal kommentaarides on vahel väga konstruktiivset kriitikat ja ideid ja isegi infot saab sealt, mõnikord on kommentaatorid targemad kui me ise. /--/ Muidugi on nad ses mõttes olulised, et kui lugeja teeb mõne tabava tähelepaneku, siis see tuleb meile endile ka kasuks. Tabavaid tähelepanekuid teevadki inimesed, kellel on midagi öelda. Kui kõik oleks registreerimata kasutajad, siis olekski ainult üks lahmimine.”*

5.1.1 Toimetuse töökorraldus

Kõigepealt uurisin, milline on moderaatori töökohuseid täitva inimese ametinimetus. Eesti Päevalehes on selleks *online*-toimetuse toimetajad, Postimehes reporter-toimetajad või vabatahtlikud moderaatorid, kuid SL Õhtulehes ei saa nii üheselt öelda.

SLÕ;AK: *“Toimetuse juhtkonnal on kõigil see õigus kustutada ja enamus seda ka kasutavad. Lisaks siis meie veebimeistrid.”* SLÕ kodulehelt võib siiski lugeda, et *online*-toimetusse kuuluvad valdavalt toimetajad.

Modereerimisega tegelevate inimeste arv on varieeruv.

PM;MM: *“See kohustus on meil kõigil, kes meil siin töötavad.”* (Postimehe *online*-toimetuses töötab 12 inimest)

PM;MO: *“Registreerunud (vabatahtlikke moderaatoreid) on 27 ning pea kõik neist käivad nädalas vähemalt korra ka modereerimas.”*

SLÕ;UT: *“Regulaarselt kaks inimest ja vahetevahel natuke rohkem või nii. Võimalused on seitsmel inimesel umbkaudu, neist kaks teevad pidevalt, see on siis iga päev, teised tegelevad siis, kui on antud vihje, et see kommentaar tuleks ära kustutada ja siis nad seda vahel ka teevad. Kuigi ma ei ole täheldanud, et nad seda väga tihti teeks.”*

EPL;AP: *“Põhimõte on selline, et online toimetuses on kokku 9 inimest, kusjuures igaiüks jälgib enda loo kommentaare.”*

Tehniline lahendus, millega moderaatorid iga päev töötavad, on lehtedel sarnane. Olemas on admin-süsteem, kus on näha kõiki üles läinud kommentaare ja artikleid, kõigi kommentaarid lähevad üles reaalajas ning PM-l ja SLÕ-l on ka eraldi koht kommentaaridele, millest on toimetajatele teatatud.

PM;MM: *“Tehniline lahendus on see, et iga kommentaari juures on märges “Teata sobimatust kommentaarist” ja meil kodukal on ära ka seletatud, mida see tähendab. /- / Ja siis kui inimesed on teatanud, siis Raporteeritute alt me paneme kas tagasi, kui ta sobib, kui ei ole midagi häda, siin näiteks on “Sieg heil!,” mis ei ole eriti sobiv, nii et selle kustutame ära. Kui on aga normaalne, siis saab tagasi panna.”*

PM;BK: *“Üldiselt kommentaare loen ma nn modereerimiskeskonnast, kus on kommentaarid postitamise järjekorras.”*

SLÕ;AK: *“Süsteem on selline, et kommentaaride juures on nupp “Teata sobimatust kommentaarist” ja need tulevad meile siia siis, millest sobimatud ära kustutame.”* Eesti Päevalehel pole kommentaaride juures eraldi märget “Teata sobimatust kommentaarist,” mistõttu moderaatorid jälgivad ise pidevalt laekunud kommentaare. Vastava nupu puudumist põhjendasid toimetajad ise nii (EPL;KR): *“Meil seda ei ole jah, sest meil pole seda täpset mõtet, sest see on ikka nendes kohtades, kus pole registreeritud kasutajad, siis läheb seda vaja. Kui meil üldse teatatakse, siis teatatakse see kasutaja nimi, kes tihti midagi valesti või halvasti kirjutab.”*

Valdavalt olid töötajad hetkeolukorraga rahul, kuid meeles tuleb pidada seda, et kaks intervjuud kolmest viidi läbi aasta tagasi. Pärast seda on nii Postimees kui ka Eesti Päevaleht sisse viinud mõned muutused, kuid neist oli juttu eelnevalt.

PM;MM: *“Üldiselt jah, selles mõttes, et meie jõuame vaadata ainult neid, millest on meile teatatud, aga ideaalne võiks ju olla, et kõik kommentaarid, mitte et neid eel-senseerida, aga et kui nad on juba tekkinud, et siis keegi ei hakka enam otsima.”*

PM;BK: *“Olen süsteemiga rahul. Ehkki vahel tuleb ette ka süsteemisisesed tõrkeid, peamiselt tehnilisi. Moderaatoritasemete süsteem meeldib, kuna kõik ei ole sama tublid või samade eesmärkidega. Objektiivsuse küsimus. Inimene areneb aegamisi ning vastavalt sellele peab olema ka tase.”*

PM;AS: *“Väga tugev riskimoment on sees. Vaenu õhutamine on praegu juba paragrahvi all, solvamine ja laimamine ka. Ma arvan, et kui väga hästi otsida, siis leiab iga päev midagi. Seega see risk tuleb maandada.”*

Kui aga uurida edasi, kas moderaator peaks olema vastava ametinimetusega eraldi inimene, siis Mirjam Mäekivi vastas nii: *“Ta ei peaks eraldi palgaline inimene olema. Nagu mina olen tulevikuplaanidest aru saanud, siis muudiski veebikeskkondades on see vabatahtlike moderaatorite süsteem. See võiks kindlasti olla.”*

Rahuolust edasi rääkides vastasid ülejäänud nii - EPL;AP: *“Jaa. Põhimõtteliselt meil kommentaarid on väga hästi jälgitavad ja väga kergesti kustutatavad.”*

EPL;KR: *“Olenevalt loost, vahel kui on sadu kommentaare, siis on natuke raske, aga põhimõtteliselt küll.”*

SLÕ;UT: *“Mina küll ei näe, et otseselt oleks vaja midagi muuta, kommentaarid on igal pool enamvähem ühesugused ja see leimi leiutis, mis siin tuli, see “Teata sobimatust kommentaarist,” see on asju väga palju lihtsamaks teinud./--/ Ei ole erilist põhjust neid kustutada, olukord on täiesti rahuldav.”*

Lisaks võib välja tuua ka selle, et toimetused suhtuvad eemaldatud kommentaaridesse erinevalt. Ainsana säilitab kustutatud kommentid Postimees, teised eemaldavad nad jäädavalt. Arhiivi alles jätmist põhjendatakse nii:

PM;MM: *“Mõnikord võib juhtuda, et midagi on kustutatud valesti. Vahepeal juhtus hästi tihti, et inimene küsis, miks tema kommentaar on maha võetud, seal polnud ju midagi ebasüüdsat, aga sel hetkel kui sa kustutad, võib uus asemele tulla ja siis läheb sinna kustutamise alla ja kaobki ära, aga selle saab alati üles otsida ja tagasi panna. Seda on ka selleks vaja, kui juhuslikult peaks politseil või prokuratuuril seda vaja minema, et kui neil on ametlik õigus seda küsida, siis me peame andma neile. Nad ei ole seni eriti küsinud, aga neil on õigus seda teha.”*

Kui Postimees on kasutajasõbralik ja säilitab kommentaare võimalike päringute jaoks, siis SL Õhtuleht ei näe põhjust, miks nad peaks neid alles hoidma ja infomahtu suurendama.

SLÕ;AK: *“No ta [politsei, K.A.] ei saagi seda küsida hiljem, ta küsib siis, kui see veel üleval on. /--/ Otsest kohustust ei ole jah, me aeg-ajalt tuleme vastu ja politseile me ikka oleme andnud andmeid..”*

SLÕ;UT: *“Ja pealegi ei ole meil üldse seadusest tulenevat kohustust fikseerida seda kommentaari päritolu.”* Nii et kumb seisukoht on õige – kas see, et politsei jaoks tuleb andmeid säilitada või see, et kuna kohustust pole, sõltub koostöö politseiga vastutulelikkusest?

5.1.2 Kommentaaride järelvalve

Üks olulisemaid uurimisküsimusi oli see, kas toimetustel on olemas ettekirjutused või reeglid sobimatute kommentaaride jaoks. Selgus, et konkreetseid juhendeid pole, pigem lähtutakse tervest mõistusest.

PM;MM: *“Me ise otsustame, kas see on selline kommentaar, mis peaks olema või pigem ei peaks olema. Me lähtume ikkagi tervest mõistusest. Me üritame võimalikult vähe kustutada, aga kui ikka ei ole sobiv, siis võtame maha.”*

SLÕ;UT: *“Heast tavast ikkagi lähtume.”*

Kerttu Rannamäe EPL-ist täpsustas ka seda, mis valdkondade sõnavõttud kommentaariruumi üles ei jää: *“Roppused, kõlvatused lähevad kohe maha, ähvardused... /--/ Ja kui on otseselt inimest solvatud ka, ütleme et on solvatud loo autorit, siis läheb see ka maha. Kui see ei ole konstruktiivne kriitika loo teema suhtes, vaid on öeldud, et autor on loll ja debiil, siis iseenesest see ka ei jää üles. Arvamused võivad jääda.”*

Erandiks võib tuua Postimehe vabatahtlikud moderaatorid, kellel on olemas üldised reeglid, millised kommentaarid ei sobi kommentaariruumi. Samas on huvitav, et toimetus jagab teatud lugude puhul eraldi juhtnööre, milliseid kommentaare eemaldada ja millised alles jätta.

PM;BK: *“Moderaatorite reeglitest, mis on meile peamised juhised. Samuti enda intuitsioonist, et kui tunnen vajadust, et see kommentaar ei sobi. Loeb ka, kas kommenteerija on postitanud sama kommentaari teiste temade alla. Ka mõttetus ühesõnalised kommentaarid, mis raskendavad kommentaaride jälgimist, eemaldan. Ei vasta headele tavadele; ei vasta teemale; sisaldab ebatsensuurseid väljendeid; sisaldab reklaamlinke ja –tekste; võib mõjuda kellelegi solvavalt; õhutab kuidagi vaenu või kutsub üles ebaseaduslikule tegevusele; on tõenäoliselt kirjutatud kellegi*

teise nime alt. Need on peamised kriteeriumid, millest lähtun. /-/- Täpsemaid reegleid meil ei ole, kui need, mis ma lisasin, Need on aluseks kommentaaride kustutamisel. Vahepeal saame me juhiseid ka PMOst, et selle artikli juures peaks nii modema, et siis erinevalt üldreeglitest. Nt rate.ee teema juures võisid alles jääda osaliselt kommentaarid, mis olid tsitaadina rate.ee-st või lingid rate.ee profiilidele. Tavaliselt on linkimine rate.ee-sse keelatud.”

Üsna lähedane lahendus ettekirjutustele on nn punaste sõnade nimekiri. Tegu on sõnadega, mida sisaldavad kommentaarid ei lähegi üles. Selle lahenduse miinuseks on aga mitmekülgne eesti keel, mis ei võimalda koostada nii põhjalikku nimekirja, et kajastatud oleks kõikvõimalikud käändelõpud ja muud variandid.

PM;MM: *“Ja siis on ka see punaste sõnade haldamine, see väga hästi ei tööta, kuna eesti keeles on käändelõpud, et siis ei saa... Nagu otsingumootorgi. Aga kui keegi kirjutab “asshole” või “fuck” või midagi sellist, siis see kommentaar ei lähegi üldse ülesse. /-/- Teda aeg-ajalt täiendatakse, no siin on erinevad aadressid, mida spämmitakse ja erinevad versioonid sõnast “fuck” ja muud sellised. Hetkel on nimekirjas 94 sõna.”*

EPL;KR: *“Meil on olemas blokeeritud sõnade nimekiri ja olenevalt siis meie kommenteerijate vaimuhiilgusest neid ikka lisandub sinna.”* Misperale Aivar Pau lisas, et hetkel on neil seal nimekirjas viis sõna. SL Õhtulehel aga praegu punaste sõnade nimekirja ehk roppuste filtrit pole, kuigi varem on see ka kasutuses olnud.

SLÕ;AK: *“Ta töötab teistel põhjustel praegu, just sel eesmärgil, et selline fake ja spämm ei tuleks sisse. Aga sellist toredat nimekirja meil pole jah. Vahepeal oli kusjuures, aga siis oli kaks varianti, kas ei lähe üldse üles või kirjutatakse punktidega, aga see eriti hästi ei töötanud, sest mõnikord võib kommentaar, mis sisaldab fuck’i olla ka päris asjalik ja sel puhul see fuck ei riku asja ära. Selline masina eelnev sekkumine ei ole väga hea lahendus.”*

Oluline küsimus oli ka see, kui tihti kommentaare üldse kontrollitakse. Vastustest tuleb välja, et kes on varem kommentaariruumi korrastamisele suuremat rõhku pannud, see jälgib ka pingsamalt ning kellel pole väljakujunenud süsteemi, see vaatab harvem.

PM;MM: *“Kui vabam hetk on, siis ühe silmaga üle vaadata need teatatud kommentaarid. /--/ Üldiselt siis, kui meelde tuleb, aga ikka umbes paar korda päevas.”*

PM;BK: *“Üldjuhul on esmaspäevast reedeni kella 9.00-17.30 tunnis mitu korda kontrollitud. Õhtul, kuidas mahti on olnud. Samas sõltub kõik ka sellest, mis on päevateemad ning milline melu valitseb kommentaarikeskuses.”*

EPL;KR: *“Jooksvalt kõikide lugude kommentaare vaatame ikka.”*

SLÕ;AK: *“Keegi neid kommentaare päris läbi ei loe, see vaatamine on siiski pisteline. Peamiselt vaadatakse neid, millest on teatatud, või mille puhul on juba teatud kogemus, et selle teema puhul on midagi oodata. Kui sealt hakkab see probleem juba tekkima, siis seda teravamalt tuleb lihtsalt järgida.”*

Samas ütles Armand Karjatse teise küsimuse raames, et: *“Aeg-ajalt käime lihtsalt kiire pilguga üle selle kommentaaride voo nädalas korra või veelgi harvem, kus siis ropud sõnad ka üle vaatame ja tagantjärele ära kustutame ka sellised täiesti mõttetud kommentaarid.”*

Nagu Armand Karjatse eelmises lõigus ütles, pööratakse peamiselt rõhku neile kommentaaridele, mille kohta lugejad on teada andnud. Siit tuli ka järgmine küsimus – kui tihti lugejad kasutavad võimalust teatada sobimatust kommentaarist. Vastused on üllatavalt erinevad, väidetavalt teavitatakse toimetajaid alates paarist korrast nädalas kuni paarisaja korrani päevas.

PM;MM: *“Oleneb teemast, aga võib tulla kuni 200 tükki päevas. Võib ka oluliselt vähem tulla, aga see sõltub jälle sellest, mis teemad parajasti aktuaalsed on.”*

SLÕ;AK: *“No neid ikka tuleb, sest u kaks tundi tagasi ma kustutasin kõik ära ja nüüd on siia tulnud juba kümmekond või isegi rohkem. Neid tuleb jah, sõltub teemadest paljugi. /--/ Teatatakse võibolla kolmekümnest kommentaarist, et see ei sobi ja kustutatakse võibolla siis oma 60. See sõltub tegelikult väga palju päevast. ”*

EPL;AP: *“Meili peale ikka saadetakse, ütleme paar korda nädalas.”*

Siinkohal tuleb selgelt välja erinevus sisselogimissüsteemi ja selle puudumise vahel. SL Õhtulehe vastusest võib välja lugeda, et kui kahe tunni jooksul on teatatud kümnekonnast kommentist, siis ööpäevas võib taolisi teatamisi olla samuti üle saja. Kuna EPL-il pole teatamiseks mugavat nuppu, siis peavad lugejad kasutama kas meili, telefoni või kohale tulema, mis annab alust arvata, et kui juba vaevutakse teatama, siis asja pärast. Lisaks on neil avatud ööpäevaringne telefon, mis on

suunatud valvetoimetaja mobiilile. Samas nendib EPL-i toimetaja, et meili peale teatatakse rohkem lehelugudele laekunud kommentaaridest, kuna *online*-uudiste kommentaarid on pideva vaatluse all.

EPL;KR: *“Lihtsalt raskem on jälgida neid, mis on võibolla lehe lugudele tulnud, sest kui öösel kell 12 lähevad lehe lood üles, siis on hommikuks kommentaare kogunenud sadu, nii et nendega on raskem ja nende kohta tulevad võibolla kirjad.”*

Üks asi on kontrollimine ja lugejate poolt teatamine, kuid hoopis teine asi on reaalne kustutamine, seega kui tihti kustutatakse ebasobivaid kommentaare? Toimetajate sõnul varieeruvad need arvud vastavalt päevale ja aktuaalsetele teemadele, kuid kui palusin pakkuda keskmist määra, siis tuli välja jahmatav erinevus toimetuste vahel.

PM;MM: *“Kui on, siis on ja kui ei ole, siis ei ole. See on täiesti ettearvamatu, ses mõttes, et mõnikord on tõesti hästi palju ja samas on nii, et päeva jooksul kaks tükki tilgub, nii et seda ei tea kunagi.”*

PM;BK: *“Sõltub sellest, kui tihti ma olen kommentaarikeskuses tegutsemas. Saab öelda, et igapäevaselt ning mitu korda päevas. Palju sõltub ka teemadest ning kommenteerijate aktiivsusest.”*

SLÕ;AK: *“Teatatakse võibolla kolmekümnest kommentaarist, et see ei sobi ja kustutatakse võibolla siis oma 60. See sõltub tegelikult väga palju päevast. /--/ Ütleks, et võibolla kuni 5% kommentaaridest kustutatakse ära.”*

EPL;KR: *“Ütleme siis parem 1-5 kogu toimetuse peale kokku.”*

Vabatahtlike moderaatorite puhul tekkis ka küsimus, kas nad suudavad olla piisavalt objektiivsed kommentaare kustutades. Vastustest tuleb välja, et Postimees on ennetavalt mõelnud sellele probleemile ning pakkunud välja mitmeid lahendusi – moderaatorid saavad omavahel suhelda ja arutada, toimetusest nõu küsida ja teiste moderaatorite poolt eemaldatud kommentaare kontrollida.

PM;BK: *“Meil on kõigil reeglid, millest me lähtume, ent samas on meil oma nn valusad teemad, teemad mille puhul läheme keema jne. Sellistel juhtudel objektiivsus kaob. Üldjuhul on kõik moded nii objektiivseid kui saavad. Samas kasutame me MSN või spetsiaalset moderaatorite jututuba, kui tekib küsimusi mõnede kommentaaride puhul. Kui üksi ei julge otsustada või ei pea end piisavalt objektiivseks, siis küsitakse teiste arvamust. Isiklikult olen ma vahel jättnud modereerimata teemad, milles ma ennast kindlalt ei tunne. Teemad, mille puhul ei pruugi ma olla objektiivne.”*

PM;MO: *“Nad proovivad olla objektiivsed ning kui keegi ei ole, siis toimub sisemine kontroll ehk moderaatorid näevad ka ise, milliseid kommentaare keegi on sulgenud ning kui see tundub põhjendamatu, tõstatavad küsimuse teiste hulgas üles. /--/ Postimehe moderaatorid on väga tore seltskond, kes arutavad üsna aktiivselt kommentaaride üle nii keskkonna jututoas, msn-is või msn-gruppides ja ka kirjades ehk peamiselt toimetavad ise ning kui vaja, küsivad abi / nõu.”*

Kui edasi uurida, mis juhtub nende kommentaaridega, mis lähevad öö jooksul üles, siis enamasti tegeletakse nendega alles hommikul, kuid on ka erandeid.

PM;MM: *“Aga hommikul esimene inimene paneb esimese uudise üles ja vaatab, mis on öö jooksul tekkinud.”*

Siiski on toimetajatel võimalus oma kodus admin-süsteemi siseneda ja sobimatu teade kustutada, kuid nii ekstreemseid juhtumeid polevat veel ette tulnud. Teine lugu on vabatahtlike moderaatoritega, kes ainult kodus või tööl töötavadki. Lisaks tuleks tähelepanu pöörata asjaolule, et kuna Postimehe vabatahtlikud moderaatorid on kommentaaride eemaldamise toimetajatelt üle võtnud, tegelevad viimased modereerimisega ajal, mil seda neilt enam ei oodata.

PM;BK: *“Üldiselt öösel inimesed magavad, mistõttu on hea päevastele kommentaaridele pilku peale heita ning neid vajadusel eemaldada. „Pronksiööde” aegu sai oldud öösiti üleval ning kommentaare peidetud. /--/ Modereerimisega tegelevad vähesel määral ka toimetajad, peamiselt öösiti.”*

SLÕ;AK: *“Meie tööaeg on piiramatu, me käime aeg-ajalt öösel ka arvuti taga, kuna arvutid on ju igal pool, nii kodus kui tööl, nii et vajadusel saab ka kodus vaadata. Meie tööaeg ei ole ainult kaheksast viieni limiteeritud, nii et isegi nädalavahetustel saab kontrollida. Kas just ööpäevaringselt, aga suhteliselt suur osa on kaetud.”*

EPL;AP: *“Meil on võimalik alati kodus admini sisse minna ja momentaalselt eemaldada, mis vaja.”*

Peale teatamise võimaluse on tähtis ka see, kas tegu on õigustatud teatega või mitte. Toimetajad nõustusid, et nii mõnigi kord on subjektiivsus lugejate üle võimust võtnud ning kui kommentaaril pole objektiivselt vaadates midagi häda, pannakse see veebilehele tagasi.

PM;MM: *“Mmm, ei ole. Või no jaa, enamuse on ikkagi õigustatud, aga lihtsalt mõni on kõrgema või madalama valulävega. Osa asju on küll nii, just näiteks poliitikute*

omavaheline kanakitkumine, siis on pigem kaheldav, kes millest teatab. Me vaatame läbi ja paneme üles tagasi.”

PM;BK: *“Kuni tänaseni (25. mai 2007) oli "teata ebasobivast kommentaarist" lihtsalt teatamine. Sageli oli nii, et kommentaar oli täiesti korras. Keegi, kas lihtsalt huvist vajutas nuppu või siis oli see tema meelest sobimatu. Samas on ka väga asjalikke kommentaare ära märgistatud, mis tõesti ei sobi. Osakaal, õigustatud raporteerimine ja õigustamata on 50/50. Alates tänasest peavad raporteerijad määrama ka miks nende meelest kommentaar ebasobiv on. Uue süsteemi põhjal on olnud õigustatud pigem 75% ja õigustamata 25%. See on minu subjektiivne hinnang tänase päeva põhjal.”*

SLÕ;AK: *“Kindlasti on inimesel selle teatamise jaoks mingi põhjus, aga kas ta ka meie jaoks sama põhjendatud on, see on ise küsimus. Ütleme 2/3 on sellised, millega ma olen nõus, et need tuleks maha võtta, seega 1/3 on küsitavad, pigem subjektiivsed.”*

Kui mõni lugeja on pidevalt postitanud kommentaare, mille kohta teavitatakse toimetajaid või mis kuuluvad sageli kustutamisele, on toimetusel võimalus blokeerida IP-aadress, millelt teateid kirjutatakse. Seda varianti kasutatakse suhteliselt harva ja erinevalt, kuid siiski kasutatakse – Postimees ja SL Õhtuleht blokeerivad aadressi ära enamasti ajutiselt, kuid kui Eesti Päevaleht on otsustanud selle sammu astuda, siis lõplikult. Samas pole see kõige parem lahendus, kuna alati pole IP-aadressi näha.

PM;MM: *“Seda just väga tihti ei tule ette, aga osad siin spämmivad kommentaariruumi, siis küll mingiks ajaks pannakse see keeld peale. Ütleme, et nad saadavad suvalisi linke lihtsalt, keegi teeb oma veebileheküljele reklaami või viiruse või pornolehekülje link, et kui seda tuleb juba pidevalt, siis paariks päevaks paneme selle kinni lihtsalt, siis on rahu majas. Lõplikult ei pane kinni, teeme ainult šokikaristust olenevalt raskusastmest.”*

SLÕ;AK: *“Tihtipeale ei ole IP päris personaalne, ainult selle inimese oma, pigem on ta ikka terve pere või asutuse oma. Ja see, kui kauaks me aadressi blokime, oleneb inimesest ja sellest, kui visa ta on. Siis kui ta ära unustab selle võimaluse, et seal saab kommenteerida, siis teeme jälle lahti. Hetkel on paar IP-d kinni, aga need on konkreetselt ikkagi spämmi vastu.”*

EPL;AP: *“Ja kui on ikkagi näha, et kommentaator regulaarselt ainult sellega tegelebki... Ma ei teagi, millega tegeleb, siis me oleme IP-d blokeerinud. Ja*

blokeeritud IP-sid on meil seitse. Kui me selle sammu juba astume, siis ikka lõplikult.” Antud seitse aadressi on EPL sulgenud poole aasta jooksul, seega keskmiselt üks aadress kuus.

Huvitav oli ka teada saada, kas Delfi eelnõu muutis kuidagi toimetuste modereerimise harjumusi, töökorraldust või suhtumist. Tuli välja, et eriti ei mõjutanud, toimetused olid probleemile tähelepanu pööranud juba varem.

PM;MM: *“Ei ole, see süsteem oli meil juba enne just lehe kvaliteedi parandamise pärast. /--/ Samas kui selle seadusega sätestatakse sellele lehele endale mingi karistus, siis tuleb rohkem jälgima hakata.”*

SLÕ;AK: *“Kommentaaride kvaliteet on umbes kolme viimase aasta jooksul tunduvalt paranenud, nii et midagi väga hullu seal enam ei ole. Peale seda, kui see ühiskondlik sekkumine tuli, siis usaldame eelkõige seda, millest teatatakse. /--/ See nupp “Teata sobimatust kommentaarist” on peale seda tulnud, aga muidu me ei ole rohkem tähelepanu pööranud.”*

EPL;AP: *“Pigem me liigume selles suunas, et teatud teemade puhul see vabamaks lasta, näiteks online intervjuude puhul. Kuna see süsteem on praegu paigas ja inimesi on, siis ma arvan, et me jõuaks seda kontrolli all hoida küll.”*

5.1.3 Temaatika

Ajakirjanduses on mitmeid tundlikke ja aktuaalseid teemasid, mille puhul võivad kommenteerijad reageerida kas tulisemalt või laekub kommentaare mitmeid kordi rohkem, mis teeb nende jälgimise omakorda keerulisemaks. Seetõttu on võimalik kommenteerimine hoopis peatada. Toimetustel on olnud erinevaid kogemusi seoses antud variandiga – näiteks on palunud mõni arvamust autor, et kommenteerimist üldse ei võimaldataks, on olnud ka kordi, kus toimetuse on jõudnud järeldusele, et kommenteerimine tuleb sulgeda liigsete ebasobivate kommentite tõttu.

PM;MM: *“Kui me üldse keerame kinni, siis need on tavaliselt surmateated. Mõnikord me jätame lahti ja vaatame, mis toimub, aga kui väga läbuks läheb, siis odavam on nn kinni keerata kui neid sealt niimoodi rappida. Ja osade surmaasjade puhul, mis seal ikka nii väga kommenteerida.”*

SLÕ;UT: *“Viimane teema, mida mina mäletan, oli see Inno Tähismaa lugu. Sellega oli kokkulepe, et sellele loole ei tule kommentaare. /--/ Reeglina on kommenteerimise*

võimalus ikkagi avatud, kui just toimetuse ei otsusta teisiti jooksvalt. Seda tuleb aga suht harva ette.”

EPL;AP: *“Üks inimene ma tean, on nõus meile arvamusartiklit kirjutama juhul, kui tema lool ei ole seda võimalust.”*

EPL;KR: *“Surmateated on ikkagi sellised, eriti kui inimene on vastuoluline olnud, et võib tema surma juures tulla halbu kommentaare...”*

Valdavalt otsustab toimetuse siiski ise, kas nad lõpetavad kommenteerimise või mitte ning peamiselt on tegu surma puudutavate teemadega. Väga harv on juhul, mil autor (enamasti arvamusloo autor) lepib kokku, et kommentaare ei võimaldata. Samas peab ütlema, et töö kirjutamise ajal on kommenteerimisele avatud mitmed surmateated, ka vastuoluliste inimeste omad, näiteks Boriss Jeltsin, Dan Põldroos ja jalgpallitreennis surnud 13-aastane Germo, lugudele on laekunud sadu kommentaare.

Peale surma on veel hulk teemasid ja isikuid, mille puhul jälgitakse kommentaare pingsamalt. Näiteks SL Õhtulehe töötajad ütlesid, et kuna nende leht poliitilisi uudiseid ei edasta, siis on jälgimise all hoopis teemad, mis sisaldavad pingerohkeid isiklikke suhteid, et vältida vastastikust kähmlust nende veebis. Lisaks mainiti veel ka juudi temaatikat, mille puhul olevat alati rohkem tööd.

SLÕ;AK: *“Põhimõtteliselt ikka konfliktised teemad ja.../--/ Viimasel ajal sellist juudi temaatikat pole olnud, eks sealt tuleks ka, et sellist rassiviha me ei saa endale lubada.”*

Ka Postimehes mainiti esimese asjana juuditeemalisi kirjutisi, kuid lisaks veel neegreid puudutavad kirjutised, Edgar Savisaar, teised poliitikud, kuulsused ja õnnetusjuhtumid.

PM;MM: *“Hästi vastikud on juuditeemalised uudised, mille puhul küll see piir läheb nii, et mõni inimene kas argumenteeritult ei armasta neid või on puhas vihkamine... Ja neegriteemad ka. Seal on kuidas kunagi, oluline on ka see, mis kontekstis seda mõista tuleb.”*

PM;BK: *“Hetke põletavamad teemad on erilise pilgu all. Eesti uudised, spordiudised, Eesti kuulsuste elust rääkivad uudised. /--/ Üks viimaseid oli „pronksiöö” ja kõik sellega seonduv. Hästi populaarne teema oli „kassilugu” Mustamäel tapetud kassist.”*

Eesti Päevaleht jälgib pingsamalt aga usulisi ja poliitilisi teemasid (näiteks suhted Venemaaga), eriti juhul, kui need puudutavad rahvusi, ka juute. Lisaks hoitakse silma peal arvamugudel ja poliitikute nagu Andrus Ansipi sõnavõttudel.

EPL;KR: *“Aga peamiselt ikka arvamused, kuna igal inimesel on midagi öelda kellegi teise arvamuse kohta. Sinna juba koguneb sadu kommentaare./--/ Suhted Venemaaga on sellised... Valulised teemad./--/ Usukiisimused ka tavaliselt. Ja Ansipi ütlemised, no need lähevad poliitika alla.”*

Tõenäoliselt on need samad teemad, mida pingsamalt jälgitakse, ka nendeks, mille juurest eemaldatakse rohkem kommentaare. Loodetavasti leiab see kinnitust kontentanalüüsi käigus.

5.1.4. Vastutus, tsensuur ja karistamine

Eespool oli juttu sellest, et kõigepealt vastutab iga lugeja oma sõnade eest ise ja juhul, kui kirjutaja pole tuvastatav, vastutab leht selle kommentaari eest, mida ta pole nõus oma veebist eemaldama – väljaandja on vastutusest prii, kui ta sobimatud sõnavõttud eemaldab koheselt. Küsisin ka intervjuueeritavatelt, kes nende arvates on vastutav veebiväljaande sisu eest ning vastuseid oli kahest äärmusest.

PM;MM: *“Kommentaari kohta pole me öelnud, et me ei vastuta nende eest, seepärast me ka jälgime neid.”*

PM;AS: *“Põhimõtteliselt AS Postimees. Lõpuks jõuab ta peatoimetajani välja.”*

SLÕ;AK: *“Meie kommentaaride eest ei vastuta. Meie vastutame selle kommentaari eest seni, kuni me ütleme, et me ei kustuta ära seda kommentaari, kui keegi seda nõuab, sellisel juhul me vastutame ta eest. Kui me oleme nõus aga eemaldama põhjendatud argumendi alusel, siis meie rohkem tema eest ei vastuta.”*

Siiski kordan seda, millest eespool juba juttu oli – nüüdseks on Postimehe veebis selgesõnaliselt kirjas, et nemad postitatud kommentaaride eest ei vastuta. “OÜ Postimees Online ei vastuta oma koduleheküljel lugejakommentaari sisu ja õigsuse eest, kuid omab õigust vajadusel need kustutada.” (www.postimees.ee, vaadatud 12. aprill 2007) Kahjuks ei õnnestunud fikseerida, kas antud tekst oli veebis kirjas ka intervjuude läbiviimise ajal möödunud aasta kevadel.

Toimetajatelt sai ka küsitud, kas nende arvates modereerimine piirab mingil moel sõnavabadust. Üksmeelselt oldi nõus, et nende tegevus ei ole seotud sõnavabadusega,

vaid pigem vormilise korrektsuse saavutamiseks. See tähendab, et kuna kõigil lugejatel on oma arvamus, on selle avaldamine igati teretulnud, kuid oluline on ka sõnastus, kuidas end väljendatakse. Veendumuste pärast polevat ühtegi kommentaari eemaldatud, hoopis määravamaks saab aga see, kuidas oma seisukohti teistele selgeks püütakse teha.

PM;MM: *“Asi ei ole selles, kas meile see jutt meeldib, aga just selle läbu vältimises. Eesmärk peaks olema konstruktiivse diskussiooni tekitamine seal kommentaariruumis. /--/ Ma arvan, et kui seal oleks rohkem just inimese arvamuse avaldamist, ükskõik kas see meeldib teistele või mitte, siis tuleks rohkem arvamuseavaldajaid.”*

PM;AS: *“Erakanalis ei ole, sest me oleme eraväljaanne. Nii kuidas me otsustame, nii on, nii palju on seda sõnavabadust. Igaüks võib ütleda, aga mida me avaldame, see on sügavalt meie asi.”*

SLÕ;AK: *“Ega meie ei piira küll sõnavabadust. Neid aeg-ajalt tuleb ikka ette, et on väga järjekindlaid inimesi, kes lubavad kohtusse kaevata sõnavabaduse piiramise eest. /--/ See on pigem äkkvihast tekkinud emotsioon, et vat nüüd võttis mu kommentaari ära, et see on ju sigadus tegelikult, kustutas mu loomingut ära.”*

Samm edasi sõnavabaduse piiramisest on juba tsensuur. Moderaatoreid on süüdistatud tsenseerimises ja teatud vaadetega teadete eemaldamises, kuid üleriigilise levikuga päevalehtede puhul ei saa sellest tänapäeval enam rääkida. Võibolla on antud teema aktuaalne veel mõne erakonna veebis või lehes, kuid käesoleva töö raames sai uuritud siiski poliitiliste eelistusteta väljaandeid. Tsensuuri ei kiputa kommentaaride ja modereerimisega seostama, kuna ühe arvamuse kohaselt on modereerimine tagantjärele tegevus, tsensuur aga avaldamisele eelnev. Teine variant on see, et väljaanne hakkab teatud seisukohti soosima ning hävitab kogu vastuolulise info. Kolmanda versiooni kohaselt oleks tsensuur hoopis see, kui kommenteerimist üldse ei võimaldatagi ning oma arvamuse avaldamist ei soodustata.

PM;MM: *“Tsensuur oleks siis, kui kommenteerimine oleks täitsa ära keelatud. Selle kohta on tsensuur öeldud, kui me pole kommenteerimist võimaldanud, näiteks mingite hästi räigete kuritegude puhul, kus on noored kaasatud, siis on etteheiteid tehtud.”*

PM;AS: *“Laias laastus ma saan aru, et see vahe võiks olla siin see, et tinglikult võib tsensuuriks nimetada seda, kui inimene kirjutab kommentaari, mida toimetatakse, lõigatakse, kärbitakse, mida iganes, tsenseeritakse ja alles siis avaldatakse.*

Modereerimine on see, et asi toimub tagantjärgi. Inimene on midagi kirjutanud ja siis vastavalt sellele, mida ta on kirjutanud, järgneb ka reaktsioon.”

SLÕ;AK: *“Kommentaaride puhul ei saa väga tsensuurist rääkida.”*

SLÕ;UT: *“See oleks pigem see, kui toimetaja hakkab suunatult midagi soosima ja teisi hävitama, aga meil kogemused puuduvad sellega. võibolla kui Allan Alaküla meil veel töötaks, siis oleks need arvamuskülje kommentaarid alati ühesuunalised ja ma saan aru, et Kesknädalal hävitatakse teatud kommentaarid, seal on justnimelt tsenseerimine, mitte modereerimine.”*

EPL;AP: *“Tsensuur oleks see, kui me hakkaksime kellegi kommentaare kustutama selle pärast, tema mõtted ei meeldi meile, mitte see, et mõte või idee ei ole edasi antud viisil, mis haakuks seaduste või hea tavaga. Reeglina me tegeleme ikkagi vormiga, mitte sisuga.”*

Sõnavabaduse piiramise väitega tuli lagedale ka Mihhail Lotman, kui Delfi eelnõud ei võetud Riigikogus vastu. Tema väitel on Internetis anonüümne kommenteerimine ja mõnikord ka sõimamine igati teretulnud nähtus, kuna inimestel on võimalus end seal keskkonnas välja elada ning nende ühiskonnaohtlikkus väheneb. “See on väga vastutusrikas teema, kuna kõnealuse eelnõu eesmärk võib olla tõlgendatav ka sõnavabaduse piiramisena. /--/ Neil, kes külvavad vaenu ja viha internetis, ei jää aega teha seda linnatänavatel,” ütles Lotman rohkem kui poolteist aastat tagasi. (Postimees Online, 28. oktoober 2005) Ka toimetajate käest sai uuritud, mida nad antud väitest arvavad ning enamus leidis, et netisõimu ja tänavakuritegevuse vahel pole seost.

PM;MM: *“Jah, kuskil on kindlasti parem end välja elada, aga inimesed peaksid õppima end välja elama. Kui keegi läheb Toompeale karjuma, et “Lotman, tõmba end oksa!” siis loogiliselt kutsutakse politsei, kes hakkab edasi vaatama, kas see õhutab midagi või mitte. See on samamoodi ju avalik ruum, lisaks on see eraisikule kuuluv asi, mina ju ei lase samamoodi oma maja seinale kirjutada. Inimesed ei saa aru, et kommenteerimine on neile antud võimalus oma arvamust avaldada, see ei ole võõrandamatu õigus”*

PM;AS: *“Ma arvan, et see on nii ja naa. Kedagi isiklikult solvata pole kunagi mõistlik, aga kui mõned seda teevad, siis neil, keda solvatakse, neil võiks jätkuda tervet mõistust. Selles ma ei näe mitte midagi halba, et ebasüüdsad või otseselt solvavad kommentaarid ära kustutada, et see on täiesti mõistlik.”*

SLÕ;AK: *“No eks ta ikka rahustab. Ajalooliselt on juba ajalehel enne seda kommentaaride aega olnud lugejatelt väga tugev tagasiside, et lugejad ikka armastanud toimetusse helistada ja kohale tulla. /--/ Enamasti käisid toimetuses ikka vanainimesed ja tavaliselt helistavad ikka vanamutid, aga see on selline enese väljaelamise koht küll jah.”*

SLÕ;UT: *“Mina võiks öelda just vastupidi nii naljaga pooleks, et kui ma lapse sunnin arvuti tagant ära minema, siis ta kohe läheks ja sooritaks ühe kõva kuriteo, sest ta on nii vihane selle peale, et ta ei saa enam arvuti taga olla. Samas ei saa alati öelda, et see arvuti asi alati rahustaks, mingeid inimesi rahustab, aga mingeid inimesi see ärritab. Ma arvan, et tänavakuritegevusele see mõju ei avalda.”*

EPL;AP: *“Ma küll ei saa väita, et füüsiline vägivald oleks nüüd vähem vägivaldne kui vaimne vägivald. Minu meelest on see üks vägivald kõik. Psüühilised traumad on täpselt sama hullud või hullemad veel kui tänaval kellelegi kallale tungimine.”*

EPL;KR: *“Kui on koht Internetis, kus end välja elada, siis palun väga, aga ma arvan, et Päevaleht nüüd küll pole see koht, kus ennast välja elada. Ma ka ei usu, et kui me keelaksime kommenteerimise ära, siis saaks tunduvalt rohkem inimesi tänaval viga. Ma küll ei usu, et need omavahel seoses on.”*

Mis siis teha, kui keegi kirjutabki kommentaariruumi “Lotman, tõmba end oksa!”? Kas sellest piisab, kui kommentaar lihtsalt ära kustutatakse või peaks rakendama ka karmimaid karistusi? Toimetajate arvates on IP-aadressi blokeerimine enamasti piisavalt karm karistus ning väljaanded ise ei saa või tahagi midagi radikaalsemat kasutada. Lisaks pole see toimetuse ülesannegi, politseisse peaks pöörduma ikka see, kes tunneb end puudutatuna.

PM;MM: *“Minule meeldiks rõhuda sellele, et võiks ikkagi mõelda, mida öeldakse. Leht ei peaks küll olema see, kes karistab. Kui seadus tuleb, siis saab kindlaks teha, et kui kedagi sõnadega oluliselt kahjustatakse, siis kohus või keegi rakendab ise vastavaid karistusi. Siia musta nimekirja panekust täiesti piisab, et ta lihtsalt ei saa enam kaasa rääkida.”*

PM;BK: *“Kui kommenteerija süüdistab konkreetselt kedagi, samas ei pruugi tal selleks alust olla, et keegi pole süüdi mõistetud, aga teda süüdistatakse. Siis kui ta spämmib ühe IP alt ja tema kommentaarid on riigivaenulikud või siis kellegi suhtes vaenuõhutavad.”*

PM;AS: *“See on pigem seadusandjate asi, aga ma ei kujuta väga ette, mis asi võiks karistamiseni viia. Need üksikud protsessid, mis on olnud, on täiesti naeruväärsed. Rootsis võttis Aftonbladet endale juriidilise vastutuse avaldatud kommentaaride eest, aga neil juhtus see asi, et sellest hoolimata neil lipsas vist midagi läbi. Nii et peatoimetajat vist päris türmi ei pandud, aga mingi trahvi said nad küll päris räige.”*

SLÕ;UT: *“Mina ütleksin nende politseiasjade puhul veel seda, et tavaliselt algatus ei tule sellelt persoonilt, keda seal kommentaaris otseselt on solvatud, vaid kuskilt mujalt jookseb mingi muu teema välja. Peamiselt on olnud ikkagi n-ö riigivastased... /--/ See kommentaar peab olema selline, mis väidab midagi, mis on selgelt vale. Võtame näiteks artikli puhul, kui Äripäev kirjutab Savisaarest, siis Savisaar läheb kohe kohtusse selle pärast, et ta tahab öelda, et kõik on vale.”*

EPL;AP: *“Karmimaks võtteks on meil see IP blokeerimine, nii et karmim võte on olemas, enam ei saa edasi kommenteerida. Politseisse peaks pöörduma see, keda on riivatud, mitte meie.”*

EPL;KR: *“Arvestades seda, et me vaenu õhutavad kommentaarid nii kui nii eemaldame, siis ainult võibolla juhul, kui neid koguneb hästi palju. Sellist olukorda, et keegi järjepidevalt iga päev ütleks, et ta nüüd läheb ja tapab kellegi ära, ilmselt siis küll jah, aga meil pole nii äärmusikku olukorda olnud.”*

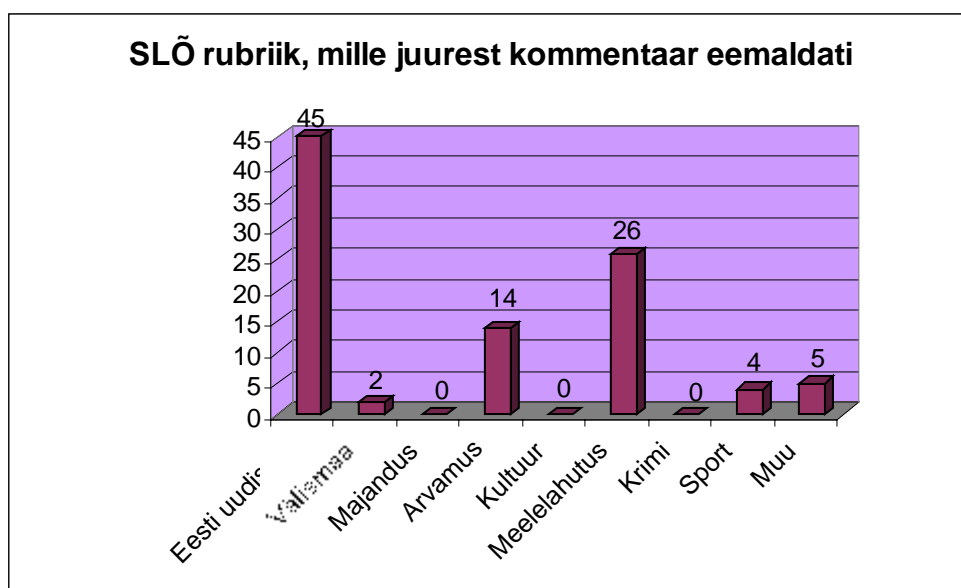
Need vähesed korrad, mil toimetajate arvates peaks kommentaarile järgnema mingisugune karistamise võimalus, kuuluvad ikkagi nende teemade hulka, mida on mainitud ka põhiseaduses – vaenu õhutamine, rassiviha, tapma õhutamine, laimamine jne, teiseks tingimuseks on see, et kommentaator peab olema oma tegevuses väga järjepidev.

5.2 Kommentaaride sisuanalüüs

Käesolevas osas uurin kolme päevalehe poolt ühe nädala jooksul eemaldatud kommentaare kontentanalüüsi abil. Kommentaaride täielikud nimekirjad on ära toodud lisades 4, 5 ja 6 ning kodeerimisjuhend on LISA 3, kodeerimistabelid võib leida lisadest 7, 8 ja 9. Kõigepealt annan põhjalikuma ülevaate väljaannete kaupa eraldi ning lõpuks viin läbi ka võrdleva analüüsi, mille käigus joonistuvad välja peamised erinevused ja eripärad.

5.2.1 SL Õhtulehe kommentaaride analüüs

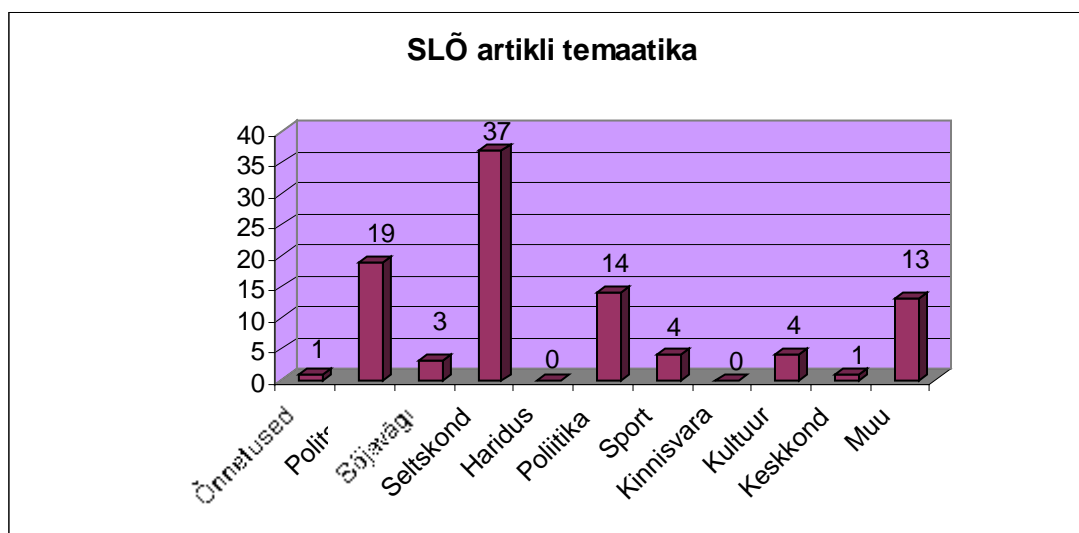
SL Õhtuleht eemaldas seitsme päeva jooksul kokku 96 kommentaari, see teeb keskmiselt umbes 14 kommentaari päevas. Tekstide pikkus oli 0-392 sõna, seega keskmine kommentaar on peaaegu 30 sõna pikk. Nende kommentaaride jaotumine rubriikidesse on näha jooniselt 1, kus tuleb selgelt välja esikolmik – 45 kommentaari kuulus *Eesti uudiste* alla, 26 *Meelelahutuse* ja 14 *Arvamuse* alla. Siiski tuleb meele pidada, et SL Õhtulehe Uudiste rubriik on väga mahukas ning koondab enda alla nii mõnegi teise rubriigi, näiteks *Krimi* ja *Majanduse*. Sama lugu on ka *Arvamuse* rubriigiga – antud puhul kuuluvad sinna hulka veel Lugejakirjad ja Juhtkirjad. *Meelelahutusuudiste* osakaalu üle ei saa imestada, kuna SL Õhtuleht on kajastab võrreldes teiste päevalehtedega enam nn pehmeid uudiseid. Seda väidet kinnitasid ka SLÕ enda töötajad nagu tuli välja intervjuude analüüsi osas. Oluliselt vähem olid esindatud *Sport* ja *Välismaa uudised* (vastavalt 4 ja 2 kommentaari).

Joonis 1. SL Õhtulehe artiklite jaotumine rubriikidesse.

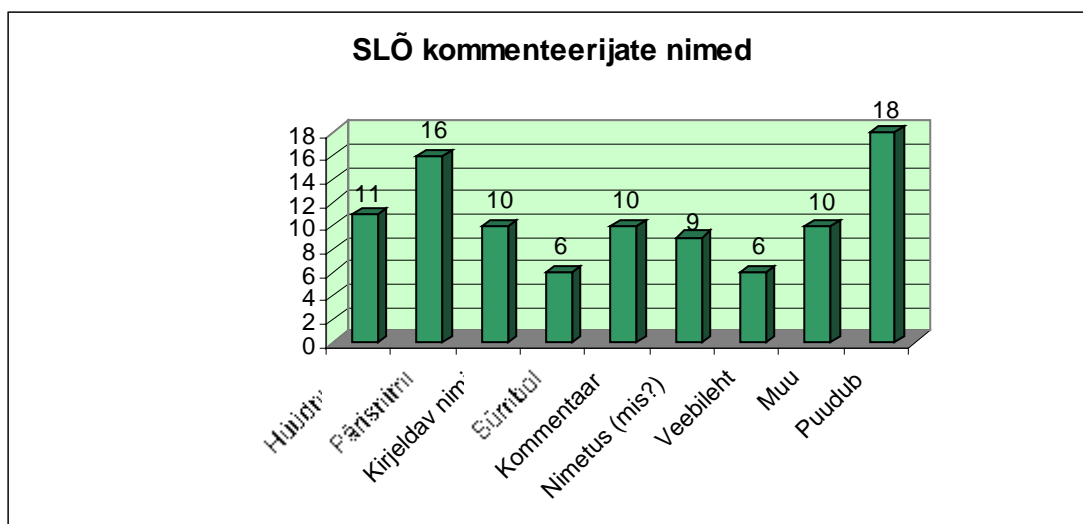
SL Õhtulehe artiklite (mille juurest eemaldati kommentaare) temaatika (joonis 2) hulgas domineerisid ülekaalukalt *Seltskonnauudised*, mis kajastasid tuntud inimeste tegemisi ja seda lausa 39 korral, mida on kaks korda enam kui teisel kohal olevaid *Politseiteateid* (19 artiklit). Poliitikat, poliitikuid ja seadusandlust puudutavad uudised olid alles kolmandal kohal, kuid ainult seepärast, et keegi otsustas järjepidevalt spämmida üht seadusi käsitlevat lugejakirja. *Muu* arvukuse tingisid SLÕ rubriik “Stella” ja lisa “Tervis,” ka Peeter Oja kodanikuaktsioonid, kuna tegu polnud ei

politsei- ega seltskonnateadetega. Viiendat kohta jagavad *Sport* ja *Kultuur* nelja artikliga, põhjusteks ühelt poolt SL Õhtulehe suhteliselt tugev spordi toimkond ja kajastamise põhjalikkus ning teisalt kalduvus pöörata tähelepanu seltskonnaüritustele nagu näiteks muusika auhindade jagamine. Kuna SLÕ on tuntud oma katastroofilembuse poolest, on üllatav, kui vähe eemaldati kommentaare *Õnnetuste* teemaliste artiklite juurest – järelikult ei toimunud vaadeldud nädala jooksul ühtegi tõsist tulekahju või liiklusõnnetust.

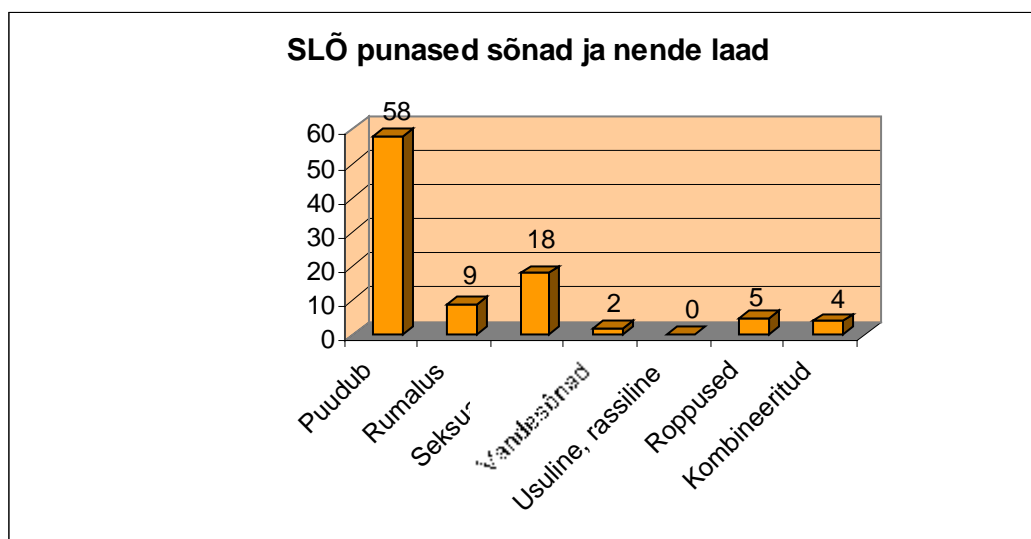
Joonis 2. SL Õhtulehe artiklite temaatika, mille juurest eemaldati kommentaarid.

Uurides nimesid, mille alt lugejad kommentaare kirjutavad, tuleb välja, et SL Õhtulehe kommenteerijad eelistavad kõige rohkem nime mitte lisada (joonis 3). Sellele variandile järgneb *pärisnime* kasutamine 16 korral, siin ei pruugi aga tegemist olla kommenteerija enda nimega. Üheteistkümnel puhul kasutati *hüüdnime*, milleks võis olla looma nimi, tuletis pärisnimest vm. Võrdselt populaarsed olid *kirjeldava* nime, *kommentaari* ja *muude* variantide kasutamine (kümnel puhul), neile järgnes *nimetus* üheksal korral. Üllatavalt palju kasutati aga veebilehtede aadresse oma nimena, kuid selle põhjuseks olid taas spämmijad, kellest oli juttu ka eespool.

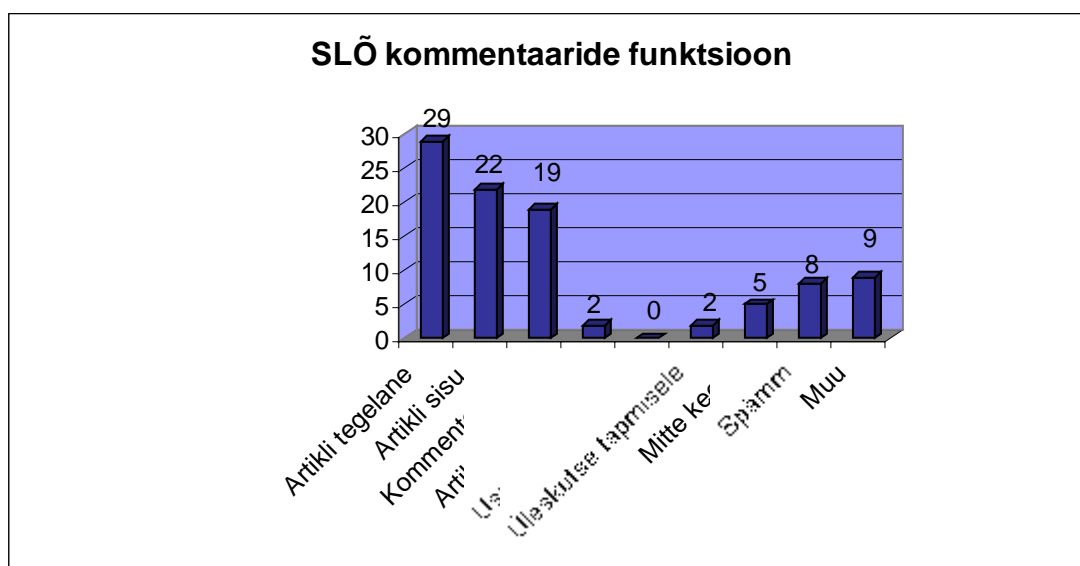
Joonis 3. SL Õhtulehe kommenteerijate aliased.

Kommentaari eemaldamise üheks põhjuseks võib olla ebasobivate väljendite või nn punaste sõnade kasutamine tekstis. SL Õhtulehe kommentaaride puhul on aga üllatav, et lausa 60% ehk 58 kommenti on priid igasugustest keelatud fraasidest ja sõnadest, mis paneb arvama, et lugejad on õppinud sõimama ning leimama intelligentsemal moel, kasutamata seejuures sõimusõnu või muud taolist. Küll aga sisaldasid analüüsitud tekstid *seksuaalse* alatooniga väljendeid ja seda 19% juhtudest. Poole vähem esines *rumalusele* viitavaid fraase (üheksal juhul) ning omakorda poole vähem ehk 5 oli *roppe* väljendeid. Vaid neljal juhul kasutati eriti räiget väljendusviisi, mis ühendas endas teised variandid. *Usuline, rassiline ja poliitiline* sõim puudus üldse.

Joonis 4. Keelatud sõnade olemasolu ja nende laad SL Õhtulehe kommentaarides .

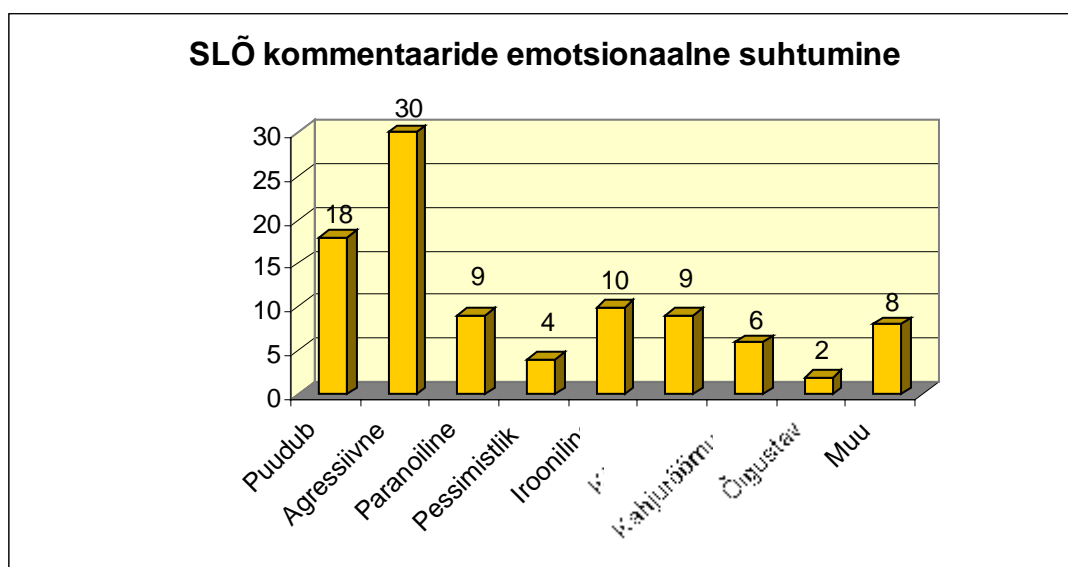
Joonisel 5 on näha, kelle pihta tekstid on suunatud ehk siis milline on kommentaari funktsioon. Kõige enam on kommenteeritud *artikli tegelasi*, mis on ka arusaadav, eriti kui arvestada eelnevast analüüsist välja tulnud tendentsi, et SL Õhtuleht kajastab peaaesjalikult seltskonnauudiseid ja kohalike prominentide tegemisi. Usinalt kommenteeriti ka *artikli sisu*, mis on samuti põhjendatud, kuna kommenteerimise üks peamisi eesmärke ongi arendada diskussiooni uudisloo teemal. Viies kommenteeritud oli aga suunatud hoopis *teistele kommenteerijatele* kas siis neid sõimates, nende vastu vaieldes või neile vastates. *Muu* kategooria on taas tublisti esindatud üheksa korraga, kuna sinna alla kuulusid sisutühjad kommentaarid, mis ei sisaldanud ühtegi mõistlikku sõna ja mille eesmärk oli ilmselt kommentaariruumi risustamine (näiteks 392 korda järjest kirjutatud “MÖLA!,” suvalises järjekorras tähed, “ma” ja tühjad, ilma tekstita kommentaarid). *Reklaami* levitati SL Õhtulehe kommentaariumis vaadeldud nädala jooksul kaheksal korral. Viiel korral polnud võimalik tuvastada, kelle pihta kommentaar täpsemalt suunatud on, kuid tegu oli ilmselt üldiste soovitusetega, näiteks “Imege luttu kährikud” ja “Tõmmake luttu koprad.” Vaid kahel korral *ühvardati* või *kutsuti üles kedagi tapma* ning sama vähe esines ka agressiivsust *lehe ja artikli autori* pihta. *Usu- või rassivaenu õhutamist* tol perioodil ei esinenud.

Joonis 5. SL Õhtulehest eemaldatud kommentaaride funktsioon (sõimu objekt).

Jooniselt 6 võib välja lugeda, milline on olnud eemaldatud kommentaarides esinenud emotsionaalne suhtumine. Pea kolmandik kommentaaridest ehk 30 olid *agressiivsed ja süüdistavad*, näiteks süüdistati korvpallurit oskamatuses mängida, BMW juhti vale auto ostmises ja sõdurit Eesti Kaitseväge häbistamises. Emotsionaalsus puudus näiteks

spämmi sisaldavates, tühjades ja mõnedes kuni kolmesõnalistes kommentaarides. Huvitaval kombel on SL Õhtulehe lugejad pööranud nii mõnegi kommentaari naljaks kätte, või kui mitte päris seda, siis *irooniliselt* on küll suhtunud ja lausa kümnel korral. Liigset *paranoiat* ja *pessimismi* täheldasin vastavalt üheksal ja neljal korral, üks teiste inimeste hirmutamine pakub mõnele kommenteerijale mõnu, à la küll varsti hakkavad lennukid alla kukkuma ja peagi läheb sõda lahti. *Uurivaid ja küsivaid* kommentaare oli 9, peamiselt küsiti retoorilisi küsimusi. Eestlastele omast *kahjurõõmu* ja parastamist esines kuuel korral, siis parastati peamiselt *reality*-sarjade kaotajaid.

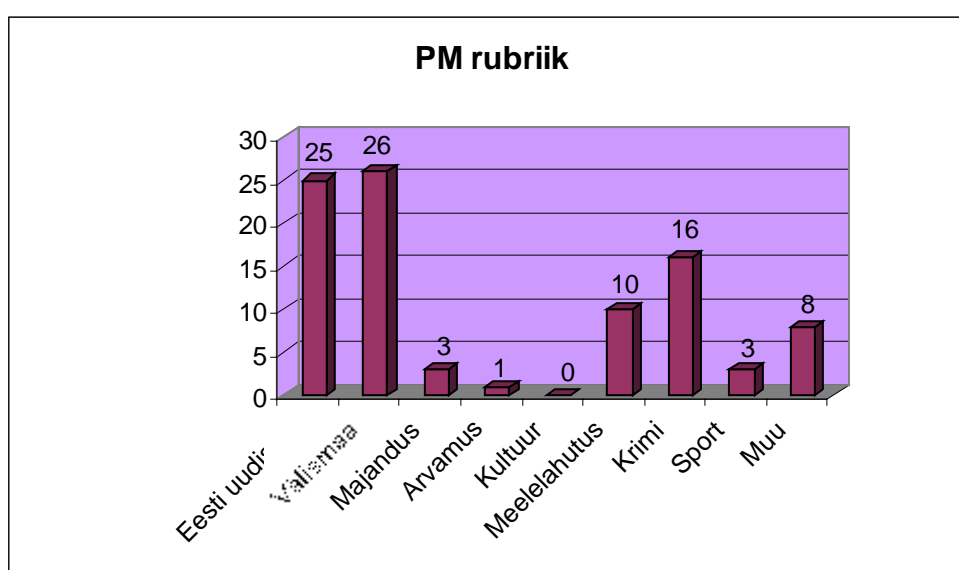
Joonis 6. SL Õhtulehest eemaldatud kommentaaride emotsionaalne suhtumine.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et SL Õhtulehe kommenteerijad on vastupidiselt ootustele siiski üpris viisakad. Loogiline on ka see, et enim kommentaare eemaldatakse uudiste juurest, mida on arvukuselt SL Õhtulehes kõige rohkem ehk siis seltskonnateated. Kommenteerijad eelistavad aliaast mitte kasutada või kui, siis pärisnime-laadset nime. Agressiivsus on suunatud peamiselt artikli tegelaste, sisu või teiste kommenteerijate pihta, usu- ja rassivaenu õhutamist ei esine (vähemalt vaadeldud nädalal), kuid SL Õhtulehel tundub olevat probleem spämmijatega, kuna pea 10% kommentaaridest moodustasid erinevad veebiaadressid ja reklaamid.

5.2.2 Postimehe kommentaaride analüüs

Ühe nädala jooksul eemaldas Postimehe toimetuse 92 sobimatut kommentaari, seega keskmiselt 13 kommentaari päevas. Teksti pikkus varieerus ühest sõnast 148-ni, mis teeb keskmiselt 26 sõna kommentaari kohta. Artiklid, mille juurest ebasobivad

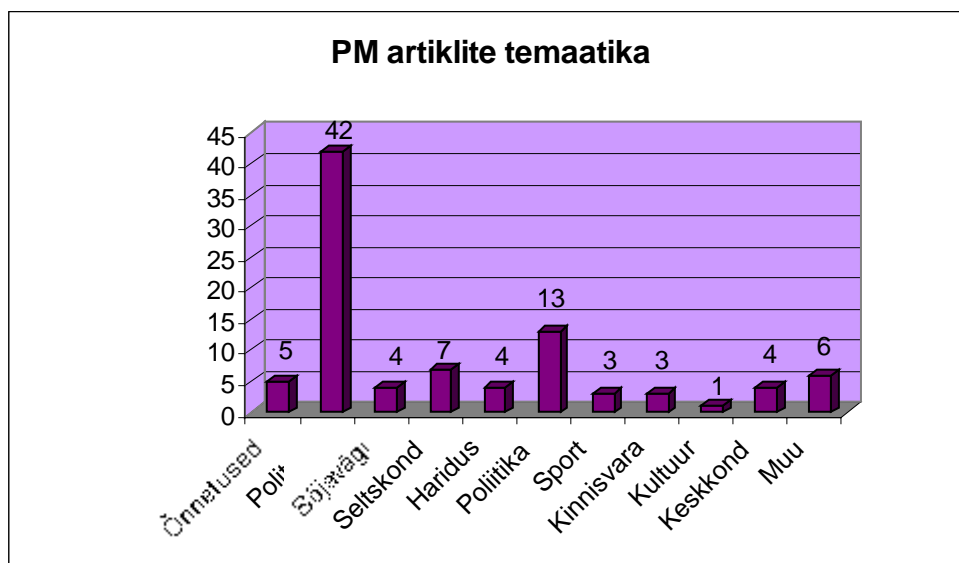
kommentaariid eemaldati, kuulusid valdavalt kas *Eesti* või *Välismaa* uudiste rubriiki (vastavalt 25 ja 26 kommentaari), sealjuures on üpris üllatav, et välismaa uudiseid on kodumaa omadest isegi rohkem. Põhjendada võib seda perioodi valikuga – tol nädalal toimus USA-s Virginia ülikoolis järjekordne tulistamine ning aktuaalsed olid ka Rootsi rahutused ja Venemaa. Kolmandal kohal olid 16 kommentaariga *Krimi* uudised, kuid sellegi tagamaad peituvad ühes aktuaalses teemas, milleks oli narkomaan, kes tapeti peale “Kahvli” saate külastamist. 11% eemaldatud kommentaaridest on pärit *Meelelahutus* rubriigist. Vähesel määral on esindatud ka *Majanduse* ja *Spordi* rubriigid (mõlemast 3 kommentaari). *Muu* hulka kuulusid erinevatest lisadest pärit lood.

Joonis 7. Postimehest eemaldatud kommentaaride jaotumine artiklite rubriikidesse.

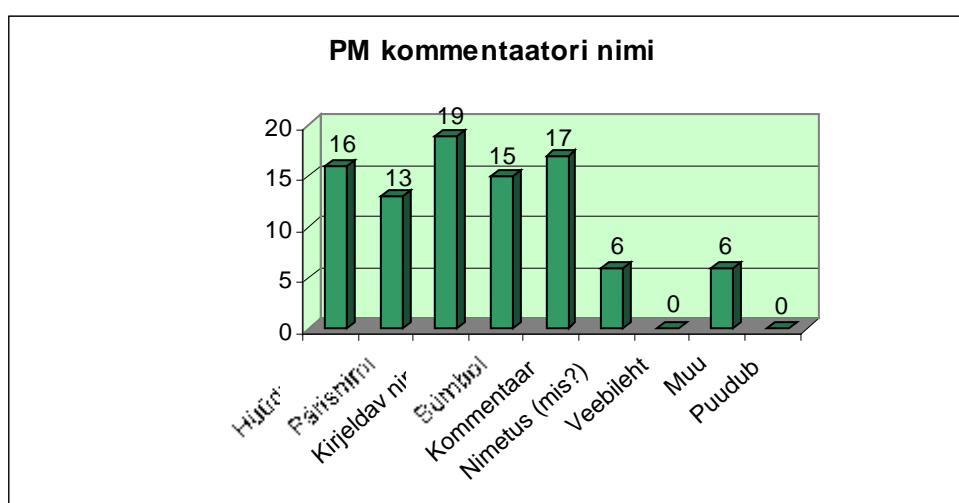
Jooniselt 8 saab välja lugeda, et artiklite temaatika vallas domineerivad eemaldatud kommentaaridega ülekaalukalt 46%-ga (42 kommentaari) *Politseiteated*, kuid nagu eelnevalt öeldud, põhjustasid selle teatud aktuaalsed teemad, kuna politsei alla kuulusid nii arreteerimised, mõrvad, muud kuriteod ja ka rahutused. Teisel kohal ja üle kolme korra vähemate kommentaaridega (13) on *Poliitikat* puudutavad teemad. Enam-vähem ühepalju (vahemikus 3-7) oli kommentaare, mis kuulusid *Õnnetuste*, *Sõjaväe*, *Seltskonna*, *Hariduse*, *Spordi*, *Kinnisvara* ja *Keskkonna* temaatika alla. *Muu* lahtris on taaskord need teemad, mis ei mahtunud teiste variantide hulka, näiteks natsikütid, infovoldikud ja hiidbeebid. Võibolla siin joonistubki välja Postimehe mitmekülgne uudiste kajastamine, sest mida rohkem antud teemadest artikleid ilmub, seda enam peab nende kommentaariumitest ka ebasobivaid kommentaare eemaldama.

Raske uskuda, et Postimees on kehastunud uueks krimiuudiste edastajaks, kuid ülejäänud rubriikide igapäevane jaotumine eesotsas poliitikaga tundub küll usutav ja adekvaatne.

Joonis 8. Postimehe artiklite temaatika, mille juurest eemaldati kommentaare..

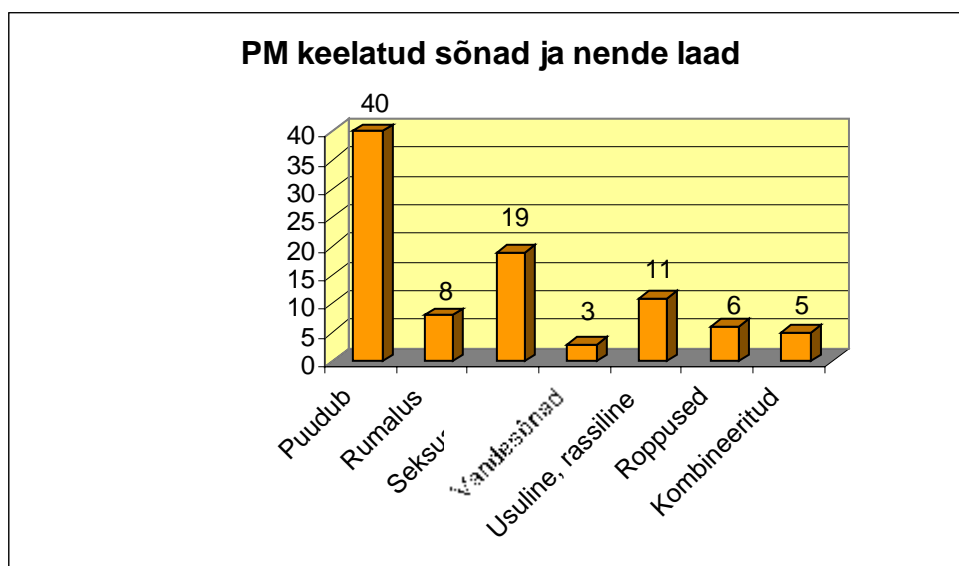
Postimehe kommentaatoritele meeldib märksa enam endale erinevaid nimesid välja mõelda, kuna vaadeldud nädala jooksul puudus kommentaar, millel poleks autori nime olnud. Siiski on põhjus mujal kui lugejate lennukas fantaasias – Postimehe artikleid ei saa nimelt kommenteerida ilma nime lisamata, mistõttu tuleb nii või teisiti kirjutada nime lahtrisse midagi, olgu selleks siis nimi, mühatuse või järgneva teksti esimesed sõnad. Kõige populaarsem variant (19 juhul) on *kirjeldava nime* kasutamine, näiteks Lugeja, Vastane, Tuus, Kaitseliitlane. Teisel kohal 17 nimega on *kommentaari*

Joonis 9. Postimehe kommentaatorite aliased.

ehk nagu öeldud, lühilause või järgneva teksti paar esimest sõna. See on ilmselt ka kõige lihtsam variant, kuna ei pea pead vaevama nimevalikuga. Üpris populaarne (16) on ka *hüüdnime* kasutamine, näiteks Flameas, Rott, Vasja. Teine lihtne moodus ajutise nime leidmiseks on kasutada tähestikku, kirjavahemärke või nende *kombinatsioon*, nii tegid 15 inimest 92-st. *Pärisnime* kasutasid 13 inimest, kusjuures sage oli ka perekonnanime lisamine. Kuivõrd need nimed tegelikkusele vastavad, ei oska öelda, kuid mõned näited on sellised: Jüri Böhm, Vahur Lepik, Gert-Grettir Kaljusalu. Märgatavalt vähem kasutati elutute asjade *nimetusi*, näiteks Uks ja BMW, kuid plussina võib öelda, et ühtegi reklaami või *spämmi* ei esinenud nimedes.

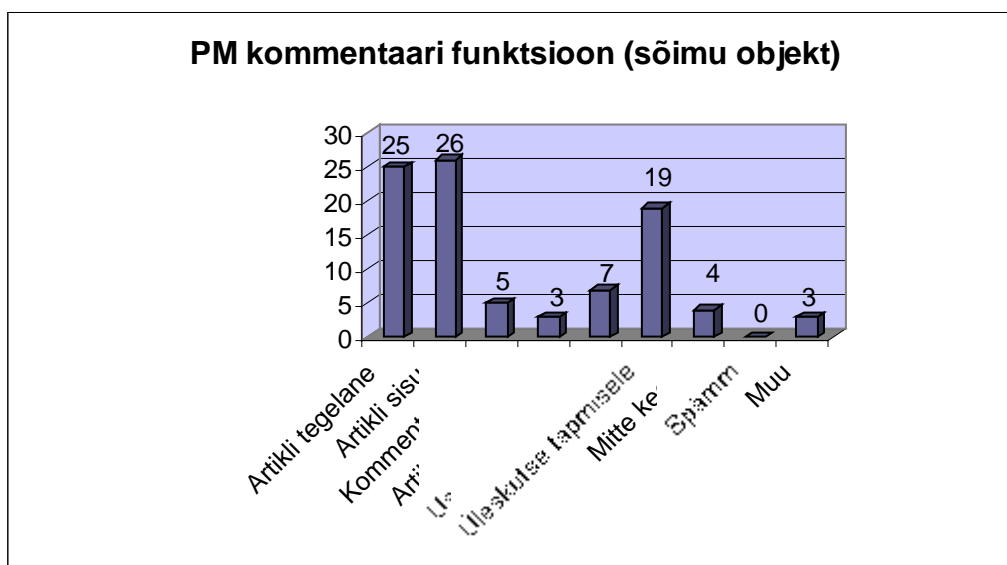
Jooniselt 10 on näha, et 43% Postimehe kommentaariumist eemaldatud kommentitest ei sisalda ebasobivaid väljendeid või sõnu. Siiski ülejäänud juhtudel esines fraase, mida võib sobimatuteks liigitada ja nende hulgas oli enim *seksuaalse* alatooniga sõnu (19 korral). Üllatavalt kõrge oli aga *usulisele, rassilisele ja poliitilisele päritolule viitavate* sõnade tase (11 kommentaari), näiteks võib tuua tibra, kili, fašist. Kaheksal juhul viidati kellegi *rumalusele*, näiteks debiilsusele ja ajukärbiklusele, kuuel korral kasutati *ebatsensuurseid* väljendeid ja vaid kolmel korral *vandesõnu*. Eelnevate variantide *kombinatsiooni* ehk äärmusliku sõimu leidsin viiest kommentaarist.

Joonis 10. Keelatud sõnade olemasolu ja nende laad Postimehe kommentaarides.

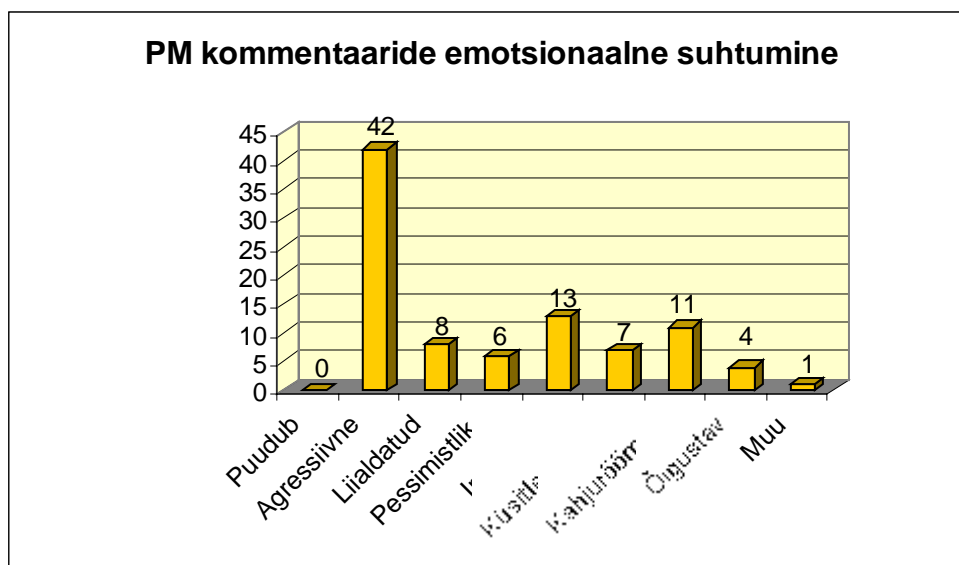
Kelle pihta olid ebatsensuurseid väljendid suunatud, selgub jooniselt 11. Peaaegu võrdsel tasemel on kommentaatorite hammaste vahele jäänud *artiklite tegelased* ja *artiklite sisu* (vastavalt 25 ja 26 kommentaari), kuid eks see ole ka loomulik. Üpris

suure üllatuse valmistab aga kolmas koht – nimelt on lausa 19 kommentaaris esinenud *tapmisähvardus* või üleskutse tapmisele, sinna hulka kuuluvad ka tungivad soovitusel kellelgi end ise ära tappa. Võibolla sai siin mõjuvaks teguriks artikkel, mis käsitles väidetavat loomapiinajat, mispeale kommenteerijad reageerisid väga teravalt. *Usu- või rassivaenu õhutamise*st oli märke seitsmel korral, näiteks juutide gaasitamine ja venelaste sünnimaale tagasi saatmine. Vähem sattusid tähelepanu alla *teised kommenteerijad* ja *väljaanne koos oma autoritega*, *spämmi* ei esinenud üldse.

Joonis 11. Postimehe kommentaaride funktsioon.

Tundub, et Postimehe kommenteerijad on üpris tundelised, kuna kõigis analüüsitud kommentaarides esines mingisugustki emotsionaalset suhtumist. Taaskord domineeris *agrssiivne ja süüdistav* lähenemine 46%-ga (42 kommentaari 92-st), näiteks kirjutati roolijoodikule kommentaariks, et: “Loodetavasti leiab see mihkel oma lõpu üsna pea ja üksinda,” samuti fantaseeriti kassipiinaja erinevatest suremise viisidest. Märksa vähemal määral väljendasid kommenteerijad *kahjurõõmu* ja *iroonitsesid* (vastavalt 11 ja 13 kommentaari), näiteks sooviti ameeriklastele õnne Virginia ülikooli veresauna puhul ja parastati neid, kes mõrvari ajasid selliste tegudeni ja kes said ka ise surma, lisaks parastati tallinlasi, kuna linnapeaks on Edgar Savisaar. Ka Postimehe puhul leidub kommenteerijaid, kes on *paranoilised* ja *pessimistlikud* ning kes levitavad mitmeid liialdatud mõtteid, näiteks sissisõda venelaste vastu, dissidentide Gulag-i saatmine tulevikus ja katastroof, mis meid tabab, kui Margit Sutrop valitakse Tartu Ülikooli rektoriks, kuna ta on nii kole. *Uudishimu* väljendati seitsmel korral ning kellegi tegude või *sõnade kaitseks* astuti välja neljal korral.

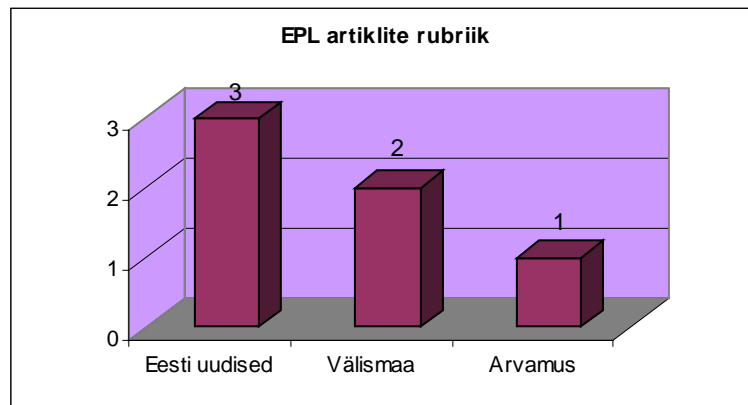
Joonis 12. Postimehe eemaldatud kommentaarides olev emotsionaalne suhtumine.

Kokkuvõtteks võib öelda, et Postimehes kommenteeritakse kõige enam aktuaalsete teemade artikleid, näiteks Eesti, välismaa ja krimi uudiseid ning seejuures ollakse artikli tegelaste ja sisu suhtes üpris agressiivselt meelestatud, iga viies kommentaar sisaldab üleskutset tapmisele. Oma kommentaarile signatuuri panemiseks peab natuke ka mõtlema, sest ilma autori nimeta kommentit ei saa postitada. Samas meeldib 57%-le Postimehe lugejatest kasutada krõbedaid väljendeid oma tekstides, mis tõenäoliselt saavad neile kommentaaridele ka saatuslikuks, pea 8% kommentaaridest ohutavad usu- või rassivaenu ebasobivaid väljendeid kasutades. Eemaldatud kommentaaride juures on plussiks see, et ei esinenud spämmi ja reklaami, kuid selle põhjuseks võib olla ka automaatne eemaldamine süsteemi poolt.

5.2.3 Eesti Päevalehe kommentaaride analüüs

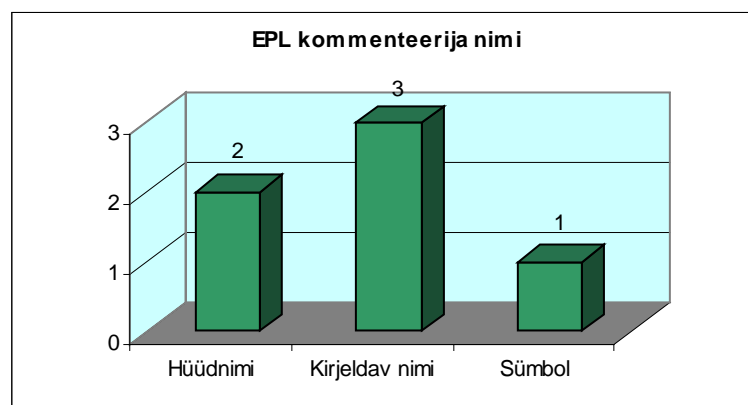
Eesti Päevaleht eemaldas ühe nädala jooksul 6 kommentaari, mis teeb keskmiselt ühe kommentaari päevas. Tekstide pikkuseks oli 7-33 sõna, keskmiselt seega 21 sõna. Kuna kommentaare oli nii vähe, on raske rääkida põhjanevatest avastustest, sest nädala jooksul võivad 6 eemaldatud kommentaari olla ükskõik mis rubriikidest ja teemadest, kuid samas tuleb tunnistada, et sisselogimissüsteem on üpris tõhus. Siiski lootsin/kartsin saada Eesti Päevalehest märgatavalt enam kommentaare, kuna nende periood langes kokku Pronkssõduri ümber lahvatanud rahutuste ja paljude poliitiliselt äärmuslike sõnavõttude ajaga, kuid EPL ennetas mu hirme ja sulges kommenteerimise võimaluse enamiku vastavasisuliste artiklite juures. Vaadeldud

perioodil eemaldati enim kommentaare (3) *Eesti uudiste* rubriigist, mis on mõisteta, kuna tol hetkel ilmus neid ka kõige rohkem. *Välismaa* osast eemaldati kaks kommentaari, ka need artiklid olid aktuaalsed (Boriss Jeltsini surm ja Vene välismisteeriumi avaldus), sama võib öelda *Arvamuse* kohta, kuna tegu oli Edgar Savisaare arvamusega Pronkssõduri teemal. Artiklite temaatikaks oli kõigil kuuel puhul poliitika.

Joonis 13. Eesti Päevalehe artiklite jaotumine rubriikidesse.

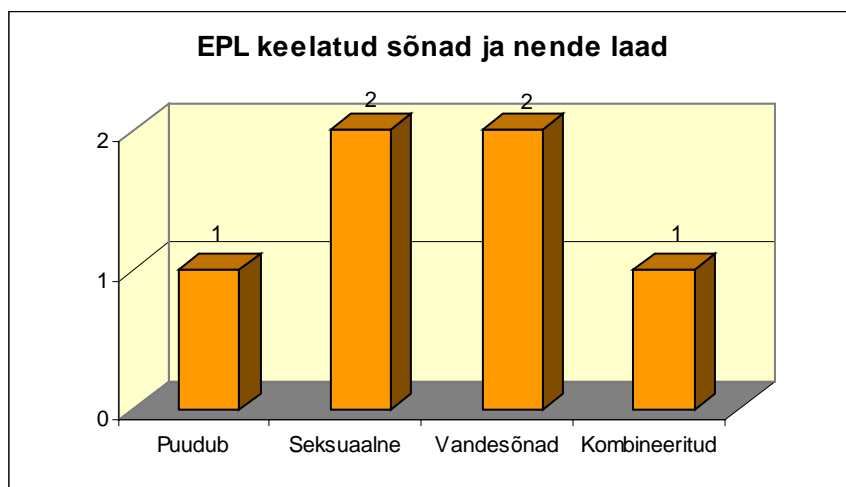
Kuna Eesti Päevalehe lugejad saavad artikleid kommenteerida vaid juhul, kui neil on olemas konto ja nad on end sisse loginud, siis pole uuritud nimed juhuslikud, nad on valitud pikaks ajaks. Pooled eemaldatud kommentaaride autorid olid registreerunud kirjeldava nimega, näiteks Aborigeen, Komantši ja nuhk. Kaks nime olid hüüdnimed (ats ja viktork) ja üks oli kombinatsioon tähtedest ja numbritest, eeldada võib, et tegu oli initsiaalide ja isiku vanusega.

Joonis 14. Eesti Päevalehe kommenteerijate aliased.

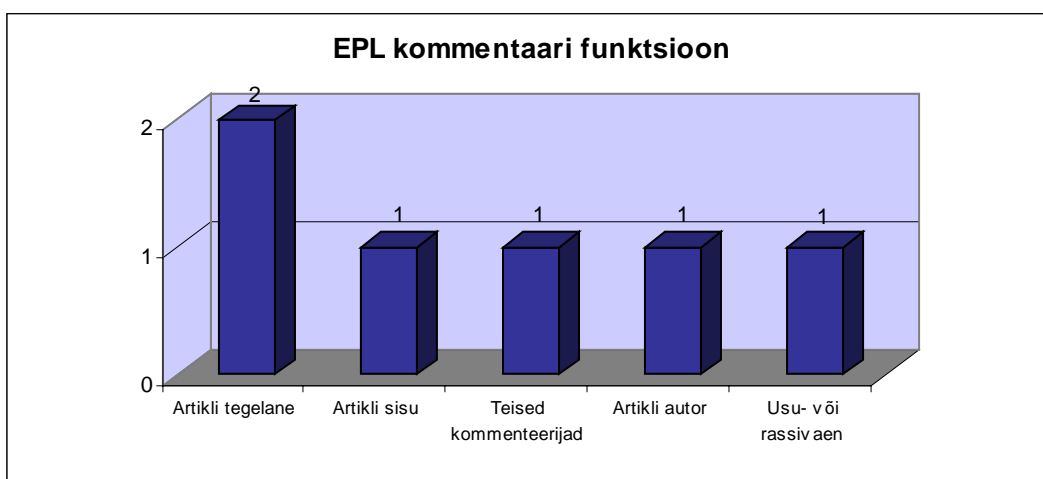
Kuuest eemaldatud kommentaarist oli ainult üks tekst vaba ebasobivatest väljenditest, protsentuaalselt moodustab see pea 17%. Kahel korral kasutati seksuaalse alatooniga

sõnu (näiteid ei saa tuua, kuna nad pole sobivad akadeemilisse töösse) ja sama palju oli ka vandesõnade pruukimist (venekeelsed väljendid). Ühel juhul esines *kombineeritud* variant, mis sisaldas endas rahvuslikku sõimusõna ja roppust.

Joonis 15. Keelatud sõnade olemasolu ja laad Eesti Päevalehe kommentites.

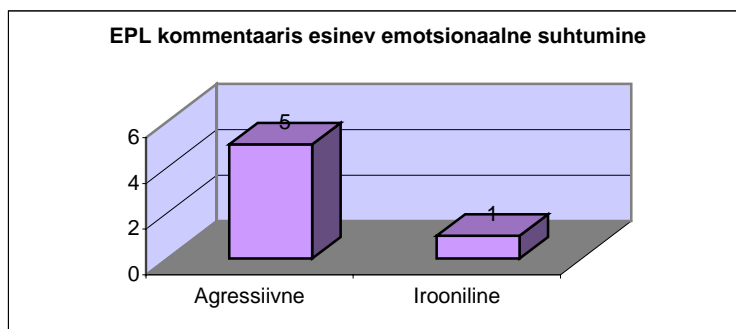
Eesti Päevalehest eemaldatud kommentaaride eesmärk oli kahel juhul artikli tegelase sõimamine või tema tegevuse kommenteerimine. Ülejäänud kommentaarid jagunesid võrdselt teiste variantide vahel, kommenteeriti nii artikli sisu, teiste lugejate ütlusi, arvamuseartikli autorit kui ka õhutati usu- või rassivaenu, näiteks soovitati venelastel oma nn kodumaale tagasi minna ja ähvardati, et nad saavad veel oma “palga.”

Joonis 16. Eesti Päevalehe eemaldatud kommentaaride funktsioon.

Jooniselt 17 on näha, et eemaldatud kommentaarid olid enamuses agressiivse ja süüdistava tooniga, erandiks oli üks kommentaar, kus nenditi irooniliselt, et Boriss

Jeltsini puhul jõudis kahjuks surm kohtupidamisest ette. Ülejäänud kommentaarid ründasid valimatute väljenditega kedagi, olgu selleks siis rahvus või üksikindiviid.

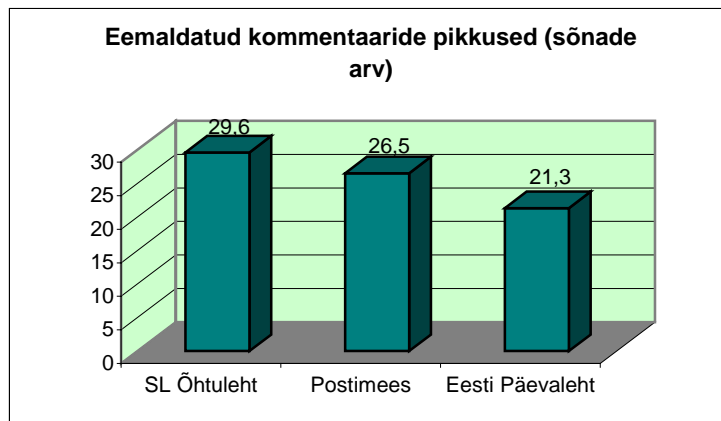
Joonis 17. Eesti Päevalehe eemaldatud kommentaaride emotsionaalne suhtumine.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eesti Päevalehe sisselogimissüsteem tõesti reguleerib ebasobivate kommentaaride kirjutamist, kuid samas tuleb mees pidada, et vaadeldud perioodi jooksul oli paljude artiklite juures kommenteerimise võimalus üldse suletud. Samas kui keegi väga soovib oma seisukohta väljendada, teeb ta seda sõnu valimata, kuid samas riskerib oma profiili kustutamisega nagu üks kommentaator kirjutas: “Ei kommentaari... Muidu kustutatakse jälle profiil ära.” (EPLO, vaadatud 6. mail 2007) Eemaldatud kommentaarid olid agressiivsed ja kirjutatud poliitikat puudutavatele artiklitele, mis on mõisteta, kuna vaadeldud perioodil oli aktuaalne Pronkssõduri eemaldamine. Eesti Päevalehe kommentaariumis kasutatavad aliased on läbimõeldud ja kirjeldavad, kuna lugejad saavad kommenteerida vaid oma konto alt.

5.2.4. Võrdlev analüüs

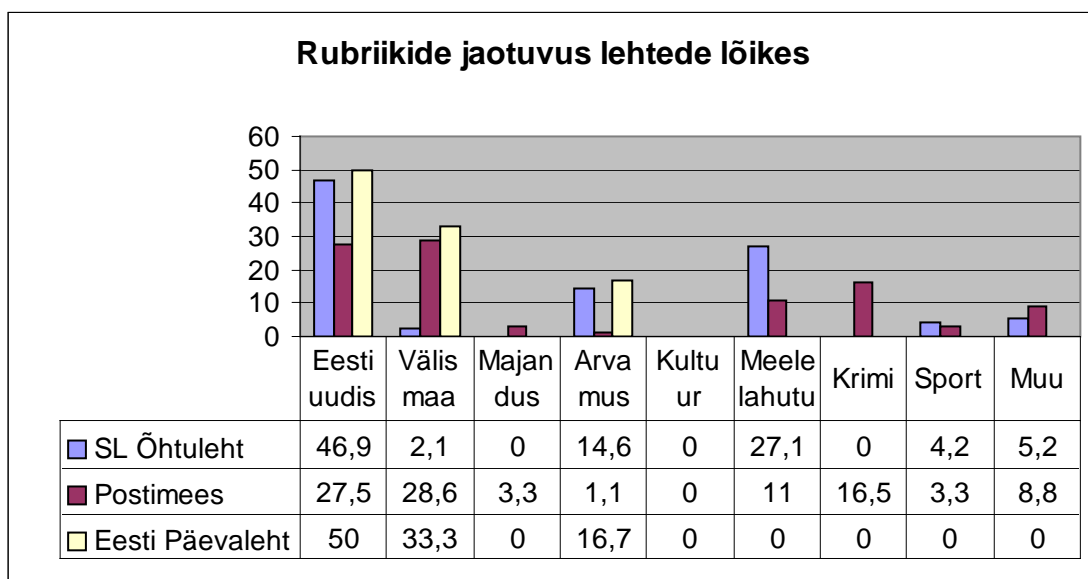
Kolme väljaande kommentaariumitest eemaldatud tekste on üpris keeruline võrrelda, kuna tegu on arvuliselt väga erinevate hulkadega. Eesti Päevalehe kuut kommentaari ei saagi kõrvutada SL Õhtulehe 96 ja Postimehe 92 kommentaariga, kuna vahe on pea 16-kordne, kuid tegin arvud protsentideks ja üritan siiski tekitada võrdlusmomendi.

Eemaldatud kommentaaride keskmised pikkused on näha joonisel 18, kus SL Õhtulehe tekstid tunduvad olevat kõige enamate sõnadega, kuid tuleb öelda, et valimi rikkus ära üks erandlik kommentaar, mis sisaldas 392 korda järjest sõna “MÖLA!” Kui see tilk meepotis kõrvale jätta, saame ka SL Õhtulehe kommentaaride keskmiseks pikkuseks 26 sõna. Kui aga üldistada veel rohkem, siis võiks öelda lausa, et kolme lehe eemaldatud kommentaarid sisaldavad keskmiselt 25-26 sõna.

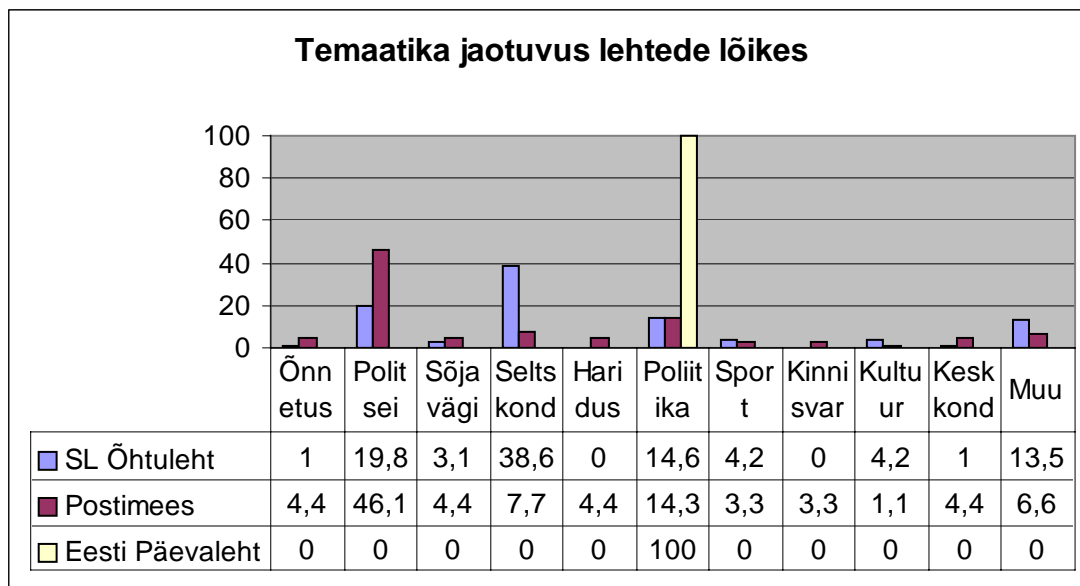
Joonis 18. Kolmest päevalehest eemaldatud kommentaaride pikkused (keskmiselt).

Võrreldes kolme päevalehe rubriike, millest ebasobivad kommentaarid on eemaldatud, tuleb selgelt välja, et kodumaised uudised pakuvad kommenteerijatele kõige rohkem kõneainet. Samas on näha, et kui Postimehes ja Eesti Päevalehes on tugevalt esindatud *Välismaa* uudistele kirjutatud kommentaarid, siis SL Õhtulehes on selle asemel hoopis *Meelelahutus* uudised. Kõigis lehtedes leidis ka neid, kes vaidlesid *Arvamusloole* või selle autorile vastu. Huvitaval kombel on aga Postimehest eemaldatud kommentaaride hulgas palju *Krimi* rubriiki kuuluvaid uudiseid, eelneva kogemuse põhjal oleks arvanud, et hoopis SL Õhtulehes on antud valdkond populaarne. Nagu jooniselt näha, ei pakkunud *Kultuuri* rubriigi uudised mitte üheski lehes kommenteerijatele piisavalt huvi, et neid oleks ebasobivate väljenditega kommenteeritud. Vaid Postimehes on *Majandus* kellegi kirgi kütnud.

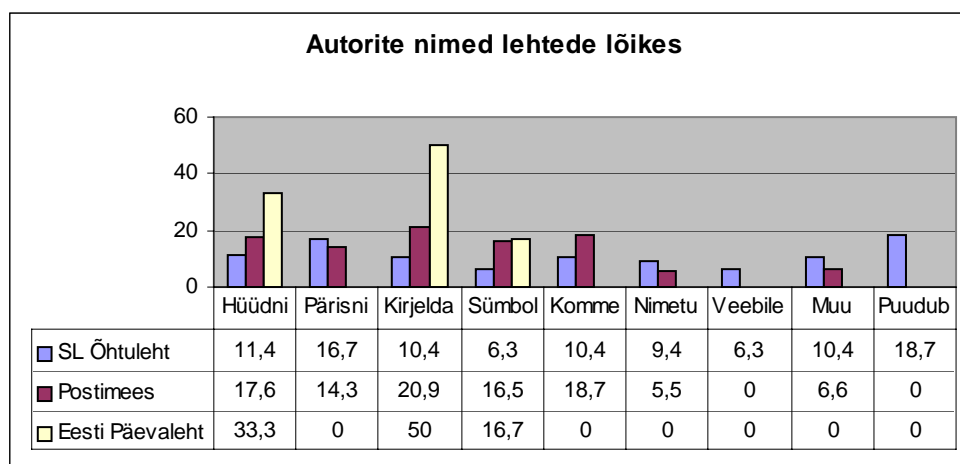
Joonis 19. Rubriikide, mille juurest eemaldati kommentaare, jaotuvus lehtede lõikes.

Artiklite temaatika puhul joonistuvad samuti peamised erinevused välja: Eesti Päevalehe kommenteerijaid huvitab *Poliitika*, samas Postimehe ja SL Õhtulehe kommenteerijate silmis pole see päris nii põnev kui näiteks *Politseiteated* või *Seltskonnauudised*.

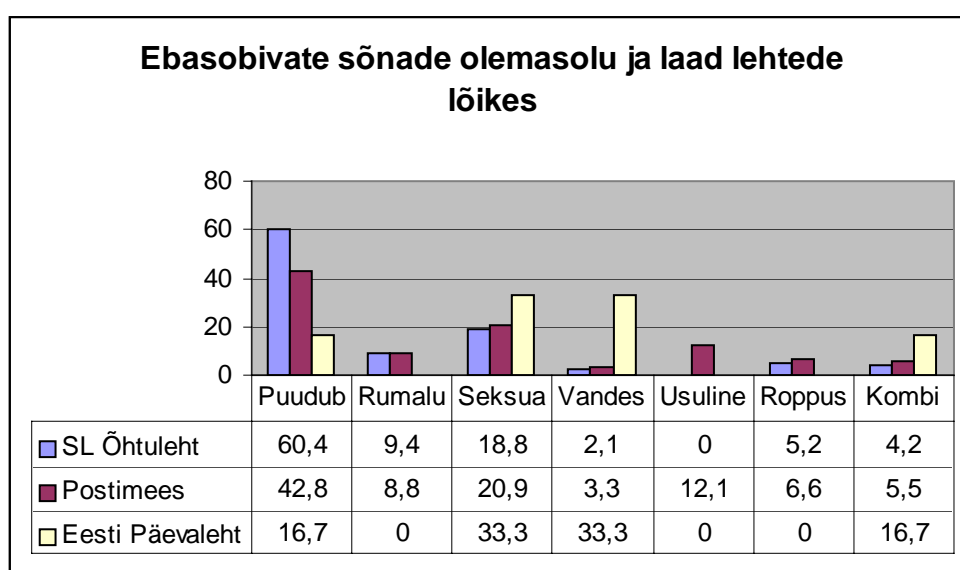
Joonis 20. Eemaldatud kommentaaridega artiklite temaatika võrdlus lehtede lõikes.

Nii Postimehes kui ka Eesti Päevalehes peavad kommenteerijad oma teksti postitamiseks kasutama nime või aliaast, SL Õhtulehel sellist nõuet aga pole, mistõttu puudub 18,7%-l kommentaaridest autori nimi. Nii Eesti Päevalehes kui ka Postimehes on populaarsed *Kirjeldavad* nimed, mis annavad aimu autori ametist, rahvusest, tunnetest, poliitilistest eelistustest jne. Üldiselt on menukad ka *Pärisnimed*, *Hüüdnimed*, *Sümbolid* (näiteks kirjavahemärgid, tähed, numbrid) ning *Kommentaariid*.

Joonis 21. Eemaldatud kommentaaride autorite nimede võrdlus lehtede lõikes.

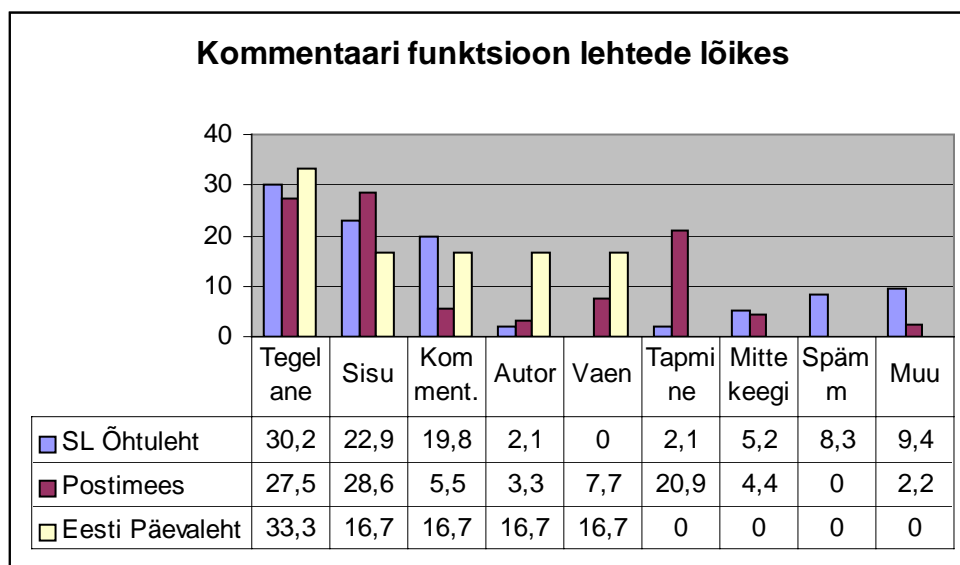
Kui alguses võis eeldada, et kommentaaride üheks peamiseks eemaldamise põhjuseks on ebasobivate sõnade ja väljendite kasutamine, siis tuleb välja, et see väide ei pea paika. 60%-l SL Õhtulehe kommentaaridel ja pea 43%-l Postimehe kommentaaridel puudusid keelelised põhjused kustutamiseks, kuid nende hulka kuulusid ka spämm ja muu sisutühi risu. Sobimatutest fraasidest olid populaarseimad *seksuaalse* tooniga sõnad ja seda kõigi kolme päevalehe poolt eemaldatud kommentaarides. Üllatav oli aga see, et Postimehe eemaldatud kommentaarides leidis nii palju *usulist või rassilist sallimatust* (12%), samas teiste lehtede kommentaaride seas see puudus. Mõnevõrra vähem esines igapäevaste *vandesõnade, roppuste ja sõimusõnade* kasutamist, vähesel määral leidis ka *kombineeritud sõimu* ehk erinevate variantide ühendamist.

Joonis 22. Ebasobivate sõnade olemasolu ja laad eemaldatud kommentaarides lehtede lõikes.

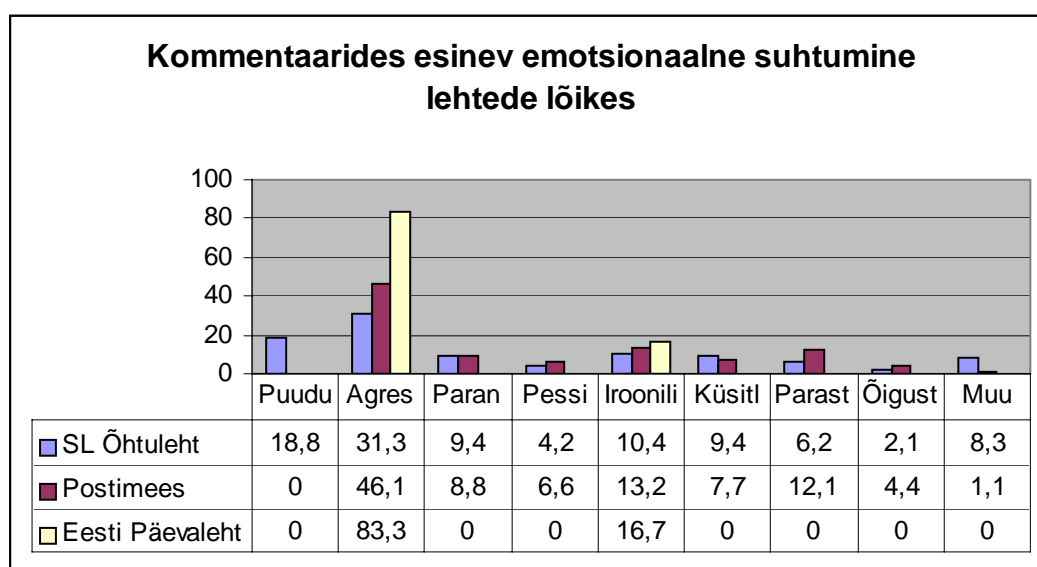
Enim kõneainet pakuvad õelatele kommentaatoritele siiski uudislugude *tegelased*, olgu nendeks siis kuulsused, poliitikud või hooletud autojuhid. Pisut vähem vaieldakse *kommentaari sisu* üle, kuid üks kommenteerimise üks eesmärke olegi arendada vestlust uudise teemal. Taaskord üllatab Postimees, kelle eemaldatud tekstides esines 21%-l juhtudest *tapmisähvardusi* või soovitusi tapmiseks, seevastu SL Õhtulehes oli seda vaid kahel korral. Lisaks õhutati Postimehe tekstides enim *usu- ja rassivaenu*. Samas tundub, et SL Õhtulehe kommenteerijad on õelamad oma *kaaskommenteerijate* vastu, sest 20% eemaldatud tekstidest oli ühel või teisel määral suunatud nende pihta. Teine SL Õhtulehe probleemne teema tundub olevat *spämm*

ehk soovimatu reklaam, mida esines kaheksal korral, ent teiste päevalehtede poolt eemaldatud kommentaarides ei esinenud seda üldse.

Joonis 23. Eemaldatud kommentaaride funktsioon lehtede lõikes.

Nagu eelneva jutu põhjal võib järeldada, oli emotsionaalne suhtumine eemaldatud kommentaarides valdavalt *agressiivne* ja *süüdistav*. Üllataval kombel esines *irooniat* märkimisväärsel hulgal, SLÕ-s üle 10% ja Postimehes üle 13%. Üksjagu on kommenteerijad siiski *paranoilised* ja ka *pessimistlikud*, kuid kõige suurem rõõm on ikka see *kahjurõõm* ja seda eriti Postimehe eemaldatud kommentaaride hulgas.

Joonis 24. Eemaldatud kommentaarides esinev emotsionaalne suhtumine lehtede lõikes.

Järeldused

Siinkohal vastaksin töö alguses püstitatud uurimisküsimustele ning teeksin intervjuude ja eemaldatud kommentaaride kontentanalüüsi põhjal vastavad järeldused.

1. Kui tähtis on modereerimine toimetuse jaoks?

Modereerimine ja ka kommenteerimine on kõigi toimetuste jaoks üpris erineva tähtsusega. Kui näiteks SL Õhtulehe töötajad kinnitasid nagu ühest suust, et nende toimetuse ei pea kommentaare ja modereerimist oma prioriteediks ega pööra neile erilist tähelepanu, siis Eesti Päevaleht on tähtsustanud oma kommentaariruumi kvaliteeti juba aastaid. Seepärast võtsid nad 2005. aastal kasutusele ka sisselogimis-süsteemi, tänu millele on märgatavalt paranenud nii kommentaaride kvaliteet kui ka lihtsustunud toimetajate töö. Postimehe toimetuse on aga nende kahe äärmuse vahel, öeldes, et kommenteerimine on lisaväärtus ja modereerimine iseenesest on äärmiselt oluline, kuid intervjuude läbiviimise ajal oli kontroll kommentaaride üle suhteliselt pisteline. Nüüdseks võib öelda, et Postimees Online'i toimetuse on võtnud kasutusele vabatahtlike moderaatorite süsteemi, mis peaks parandama modereerimise kvaliteeti ning mis annab märku ka sellest, et Postimees pöörab märgatavalt suuremat rõhku ebasobivate kommentaaride eemaldamisele.

2. Kas peale Delfi eelnõu algatamist on toimetuses midagi ka muutunud?

Valdavalt oldi arvamusel, et Delfi eelnõuga ei muutunud toimetuste töös midagi, SL Õhtulehe kommentaariruumi lisandus vaid nupp "Teata sobimatust kommentaarist." Selle üle on vaid hea meel, et toimetused pöörasid tähelepanu kommentaaridele juba varem. SL Õhtulehe töötajad nentisid, et kommentaaride kvaliteet on iseenesest viimase kolme aasta jooksul märgatavalt paranenud, seega ei ole olnud vajadust midagi muuta. Sama tendentsi märkas ka Eesti Päevalehe toimetuse, mistõttu otsustati kommenteerimine avada kõigile lugejaile käesoleva aasta mais.

3. Kes vastutab kommentaariruumi sisu eest?

Seaduste kohaselt ei vastuta kommentaariruumi eest toimetuse seni, kuni ta on nõus ebasobivad kommentaarid oma ruumist eemaldama. Kõigi väljaannete veebis on ka selgelt kirjas, et nemad kommentaaride sisu eest ei vastuta, seega peab iga

kommenteerija ise oma sõnade eest vastutama. Juhul kui politseile on laekunud avaldus leimava kommentaari kohta, palub ta ISP-l ehk Interneti teenuse pakkujal välja selgitada kommenteerija IP-aadress. Kui see ei õnnestu ja kui ISP pole nõus kommentaari oma veebist eemaldama, võidakse vastutavaks pidada kommentaariumi haldajat. Enamasti piirduaksegi vaid politsei päringuga ja kohtusse ei minda, kuid Eestis on kommenteerijat siiski karistatud ühel korral kommentaari “Juudid ahju!” eest.

4. Milline on toimetuse seisukoht kommentaatorite vastutusele võtmise osas?

Kõigi toimetajate arvates piisab enamasti sellest, kui kommentaatori IP-aadress ära blokeerida kas siis lühemaks ajaks või püsivalt. Vastutusele võtmine peaks olema täiesti viimane abinõu ja rakendama peaks seda vaid äärmuslikel juhtudel, näiteks kui keegi järjepidevalt õhutab vaenu, rassiviha, ähvardab tappa, levitab valesid või on riigivaenulikult meelestatud ja ta levitab seda samalt IP-aadressilt.

5. Kas valitud kommentaariumitel on olemas moderaatorid ning milline on nende töökorraldus?

Mitte ühelgi toimetusel pole eraldi palgalist moderaatorit, seda tööd teevad siiski *online*-toimetuse toimetajad või vabatahtlikud moderaatorid. Eesti Päevaleht Online'is tegelevad kommentaaride jälgimisega kõik üheksa töötajat, kusjuures igaüks jälgib enda üles pandud uudistele laekunud kommentaare. SL Õhtulehes on eemaldamise õigus seitsmel töötajal, kuid seda kasutavad aktiivselt kaks töötajat, kommentaare jälgitakse pisteliselt. Postimehe puhul on lugu keerulisem. Varem (intervjuude läbiviimise ajal) tegelesid kommentaaride eemaldamisega toimetuse töötajad ise, kuid nüüd on neil juba pikemat aega abiks olnud vabatahtlikud moderaatorid, kes ei tööta toimetuses kohapeal. Süsteem on üle võetud *Rate.ee*-st, kus kasutajad ise jälgivad teisi kasutajaid, moderaatoritel on olemas erinevad tasemed, kuhu võib jõuda vastavalt tublidusele.

6. Milline on kommenteerimise tehniline lahendus?

Kommentaariid jooksevad üles reaalajas, eelnevalt neid läbi ei vaadata. SL Õhtulehes ei ole kohustuslik kommenteerija nime lisamine, iga kommentaari juures on nupp, mille kaudu on võimalik toimetusele teada anda, et tegu on sobimatu kommentaariga. Postimehes ei saa kommentaari postitada ilma nimeta, lisaks peab sisestama turva-

koodi, mis on ilmselt näha vaid neile, kelle IP-aadress pole blokeeritud. Iga kommentaari juures on võimalik teatada ebasobivast kommentaarist, lisaks on olemas link moderaatoriks registreerumise lehele. Eesti Päevalehes said artikleid kommenteerida vaid sisselogitud kasutajad, igat kommentaari on võimalik hinnata kas ühe plussi või miinusega, kui kommentaar kogub –5 punkti, kustub ta automaatselt ära. Lisaks on võimalik kommentaare kommenteerida. Nüüdseks on Eesti Päevalehe süsteem juba muutunud, võimaldades kõigil lugejatel kommenteerida, kuid eelnevalt registreerunud kasutajad on säilitanud oma eelised.

7. Kas toimetusel on olemas ettekirjutused kommentaaride eemaldamise kohta? Kui selged need ettekirjutused on?

Kirjalikud juhised või ettekirjutused ebasobivate kommentaaride eemaldamiseks toimetustel puuduvad, kuid kõik intervjuueeritavad ütlesid, et oma töös lähtuvad nad siiski kaine mõistusest ja eemaldavad vaid kommentaarid, mis ei vasta üldtuntud tavadele ning Põhiseadusest lähtuvatele kohustustele mitte õhutada usulist või rassilist vaenu, mitte õhutada tapma ja mitte leimata. Samas on Postimehe vabatahtlikel moderaatoritel olemas juhised, milliseid kommentaare peaks eemaldama, kuid need on sama põgusad kui kommentaatoritele kehtivad reeglid. Põhjuseks on ilmselt see, et vabatahtlikud moderaatorid ei tööta igapäevaselt antud keskkonnas ning et kommentaare kontrollides oleks neil mingisugunegi orientiir ees.

8. Kui tihti kontrollitakse laekunud kommentaare?

Kuna laekunud kommentaare kontrollitakse enamasti teiste töökohustuste kõrvalt, ei ole neile kulutatud aeg väga pikk. SL Õhtulehe töötajad ei osanud arvata, kui tihti keegi nende toimetuses kommentaare kontrollib, kuid ilmselt ei tehta seda väga tihti. Samas öeldi, et vaadatakse üle vaid need kommentaarid, millest on teatatud, üldist kommentaaride voogu pole neil aega jälgida. Postimehe toimetaja sõnas, et kommentaaridele, millest on toimetusele teada antud, visatakse pilk peale siis, kui meelde tuleb ja vabam hetk leidub, mõnikord jäävad silma ka üldises kommentaarivoos olevad sobimatud kommentaarid. Samas ei saa seda öelda enam vabatahtlike moderaatorite kohta, kes ainult kommentaaridele oma tähelepanu pööravadki ja arvestades arvutihuviliste eluviise, kontrollivad kommentaare ka öösiti. Eesti Päevalehe töötajad aga ütlesid, et laekunud kommentaarid on neil pideva jälgimise all, igaüks vastutab enda artiklile tulnud kommentaaride eest, seda enam, et

neil puudub teatamise võimalus. Samas pidavat lugejad meili ja telefoni teel toimetust teavitama ebasobivatest kommentaaridest kuni paar korda nädalas.

9. Kui tihti kustutatakse ebasobivaid kommentaare?

Ebasobivate kommentaaride eemaldamise sageduses esinevad kõige suuremad erinevused toimetuste vahel. Kui Eesti Päevalehe toimetajate sõnul kustutavad nad üks kuni viis kommentaari päevas kogu toimetuse peale, siis SL Õhtulehe töötajad arvasid, et kustutamisele läheb u 5-10% päeva jooksul laekunud kommentaaridest (hinnanguliselt laekub päevas 3-400 kommentaari). Postimehe toimetaja väitel oleneb väga palju aktuaalsetest teemadest, kuid võib olla väga vähe kommentaare või siis vastupidi, hästi palju. Vabatahtliku moderaatori sõnul eemaldab ta kommentaare igapäevaselt ja mitu korda päevas. Eemaldatud kommentaaride analüüsist tuli välja, et Eesti Päevaleht kustutab tõesti keskmiselt ühe ebasobiva kommentaari päevas, kuid vaadeldud perioodil kustutasid SL Õhtuleht 14 ja Postimees 13 kommentaari päevas, nii et isegi SLÕ 5%-ne prognoos osutus õigeks (juhul kui päevas laekub 300 kommentaari).

10. Milline on ebasobiv kommentaar? Mis on kustutatud kommentaaridel ühist?

Toimetajate endi sõnul on ebasobiv kommentaar selline, milles sisaldub ilmselge vale või spämm, kus sõimatakse või kritiseeritakse ebakonstruktiivsel viisil loo autorit või tegelast; mis õhutab vaenu, rassiviha, sisaldab tapmisähvardust või kutsub üles tapma. Ainult arvamuse pärast ei eemaldata kellegi kommentaari, kuid oluline on see, kuidas end väljendatakse. Seda tõestas ka kontentanalüüs: enamus eemaldatud kommentaare on agressiivselt meelestatud, kuid keskeltläbi ainult pooled neist sisaldavad ebasobivaid sõnu või väljendeid, mis omakorda tähendab, et keelatud sõnade filter üksinda ei oleks efektiivne. Eemaldatud kommentaaridel oli ka see ühine, et paljud neist olid suunatud loo tegelase või artikli sisu pihta ja neis kasutati seksuaalse tooniga sõnu (lits, pede, perse jne).

11. Kui tihti kasutavad lugejad ja kaaskommenteerijad võimalust teatada sobimatust kommentaarist ja kas see teatamine on enamasti õigustatud/argumenteeritud?

SL Õhtulehel ja Postimehel on kommentaaride juures olemas lingid, mille abil saab teatada sobimatust kommentaarist ning tänu mugavusele lugejad ka kasutavad seda, SLÕ puhul umbes 30 korda päevas ja Postimehe puhul olenevalt uudistest paar kuni

mitukümmend korda päevas. Eesti Päevalehele antakse sobimatutest kommentaaridest teada peamiselt kas meili või telefoni teel ja paar korda nädalas. Seda, kas teatamine on õigustatud või mitte, kommenteeriti sellega, et inimeste valulävi ja tundlikkus on väga erinevad, mistõttu mõni tunneb end väga puudutatuna olematu asja pärast. Seega võib öelda, et umbes kolmandik teatamistest on olnud subjektiivsed ja põhjendamata, need kommentaarid pannakse kommentaariumisse tagasi.

12. Kui tihti paluvad autorid või intervjuueeritavad peatada kommenteerimisvõimalus? Toimetajate väitel on taoline palve väga harv, ainult mõned korrad aastas on ette tulnud, et arvamuse autor on nõus kirjutama vaid juhul, kui kommenteerimist ei võimaldata. Ühe näitena võib tuua skandaalse Inno Tähismaa loo “Päevad läbi seksimata, no see ajab hulluks!” SL Õhtulehes, mida ei saanud kommenteerida. Ka Eesti Päevaleht on mõnel korral selliste juhtumitega kokku puutunud. Valdaval juhul aga lastakse lugejatel kommenteerida, kuna nad on antud võimalusega nii harjunud, et kui mõnel lool kommentaariumi ei avata, süüdistatakse toimetust sõnavabaduse piiramises ja kommenteerijate ahistamises. Lugejad peaksid siiski meeles pidama, et kommenteerimine pole võõrandamatu õigus, see on neile antud lisaväärtus. Samas võib palve kommenteerimist mitte võimaldada tunduda liigselt paranoilisena ning seetõttu autorid seda ei kasutagi.

13. Kui tihti võtab kommenteerimise peatamise otsuse vastu toimetuse ise?

Kõigi toimetuste töötajad ütlesid, et kui kommenteerimine peatatakse, siis peamiselt surmateadete või kellegi surma puudutavate uudiste puhul. Näiteks lapse uppumise või hukkunutega liiklusõnnetuste puhul on kergem kommentaarium sulgeda kui üle ühe kustutada kommentaare stiilis “Vanemad on lollid” või “Laps ise oli loll” või “Autojuhid, kes ei oska sõita, on debiilid.” Toimetajad tunnistasid, et värske lugude puhul vaadatakse esimesed paarkümmend kommentaari üle ja kui kisub käest ära, siis pannakse kommentaarium kinni. See on ka mõistlik, kuna mitte keegi neist ei tööta täiskohaga kommentaarikustutajana ja nende ülejäänud töö kannataks selle all.

14. Milliste teemade kommentaare peab pingsamalt jälgima?

Üldjuhul on teemad, mida peab enam jälgima, seotud kas Venemaa suhetega, surma, rahvuste (näiteks juudid) või terava ütlemise poolest tuntud poliitikutega nagu Edgar Savisaar ja Andrus Ansip. See on ka loogiline, kuna poliitikud pakuvad palju

kõneainet, juuditeemaliste artiklite juurde võib tekkida rassiviha õhutavaid kommentaare, Eesti-Vene suhted on alati pingelised olnud ja surm on tundlik teema.

1. hüpotees: toimetused ei pööra erilist tähelepanu modereerimisele, vaid äärmuslikel juhtudel sekkutakse.

Esimene hüpotees vastab vaid pooleldi tõele. Nimelt on Postimees Online ja Eesti Päevaleht Online näidanud, et modereerimine on nende jaoks aktuaalne teema ning sellele tuleb tähelepanu pöörata, kasvõi oma töö lihtsustamise eesmärgil. Samas ei kuulu kommentaaride eemaldamine SL Õhtuleht Online'i prioriteetide hulka, seda tunnistasid ka töötajad ise, et kustutatakse nii palju kui vajalik ja nii vähe kui võimalik. SL Õhtulehes vaadatakse peamiselt üle need kommentaarid, millest on toimetust teavitatud, Eesti Päevaleht jälgib jooksvalt kõiki kommentaare. Postimehes kontrollivad teatatud kommentaare toimetajad, kuid vabatahtlikud moderaatorid hoiavad silma peal kõigil laekunud kommentaaridel, kuna nende süsteem on nii loodud, et kommentaarid laekuvad kirjutamise järjekorras, mitte lugude kaupa.

2. hüpotees: toimetused ei pea end vastutavaks kommentaaride sisu eest.

Hüpotees vastab tõele, kuna kõigi kolme päevalehe veebis on selgesõnaliselt kirjas, et toimetused ei vastuta kommentaaride sisu eest ja seda ütlesid ka toimetajad ise. Samas ütles Postimees Online'i toimetaja Mirjam Mäekivi, et Postimees pole öelnud, et nad ei vastuta kommentaaride eest ja seetõttu jälgitaksegi kommentaare pingsalt. Kahjuks ei õnnestunud tol hetkel fikseerida, kas antud intervjuu ajal oli ka veebis kirjas vastutusest vabastav lause. Ka seaduse kohaselt ei vastuta väljaanded nende veebis olevate kommentaaride eest, kuid seda seni, kuni nad eemaldavad ebasobivad kommentaarid oma lehelt.

3. hüpotees: moderaatorid ei jälgi pidevalt laekunud kommentaare, nad kontrollivad ainult pisteliselt või reageerivad teatamisele.

Püstitatud hüpotees kehtib täielikult SL Õhtulehe ja osaliselt ka Postimehe puhul, kuna vaadeldud perioodi alguses ja mingil määral ka siiani kontrollivad Postimehe toimetajad pisteliselt vaid neid kommentaare, millest on teatatud. Samas ei kehti see vabatahtlike moderaatorite puhul, kes katavad päris suure osa laekunud kommentaaridest tänu oma arvukusele ja erinevatele arvuti kasutamise aegadele. Samas Eesti Päevalehe toimetajad väidavad, et nad jälgivad kommentaarivoogu

pidevalt ja teatamisi ebasobivatest kommentaaridest esineb neil suhteliselt harva, umbes paar korda nädalas.

4. hüpotees: moderaatorid eemaldavad ainult kommentaare, mis sisaldavad roppusi või spämmi, mõne teise kommenteerija või uudisetegelase pihta suunatud sõim jäetakse puutumata diskussiooni huvides.

Antud hüpotees ei pea paika. Eemaldatud kommentaare analüüsisin jõudsin järeldusele, et enim on eemaldatud kommentaare, mis on suunatud just kas uudislootegelase või artikli sisu pihta, hulgaliselt oli ka neid kommentaare, milles halvustati kaaskommenteerijaid. Samas ütles SL Õhtulehes töötav Urmas Talivee tabavalt, et mõni kommentaar, mis sisaldab ebasobivat sõna (näiteks *fuck*), võib olla täiesti asjalik ning sel puhul antud sõna ei saa hukatuslikuks kommentaari jaoks. Küll aga kustutatakse veebist igasugune spämm ja reklaam, kuna tegu on kommentaariruumi risustamisega. Pigem eemaldatakse kommentaare selle järgi, milline on teksti tonaalsus ja kuidas on end väljendatud – kui ikka ähvardatakse tappa või suhtutakse muudmoodi agressiivselt, siis on parem kommentaar eemaldada.

5. hüpotees: Postimehe vabatahtlikud moderaatorid võivad olla subjektiivsemad kui toimetuse töötajad, kuna nad alluvad isiklikele antipaatiatele ning nende tegevuse üle puudub kontroll.

Antud hüpotees ei vasta tõele. Kirjavahetusest nii eriprojektide toimetaja kui ka vabatahtliku moderaatoriga selgus, et sisemine kontroll on neil üpris tugev, kuna teised moderaatorid näevad, milliseid kommentaare keegi on eemaldanud ning kui midagi tundub valesti, saavad moderaatorid tõstatada omavahel küsimuse või vajadusel küsida toimetusepoolset arvamust. Lisaks võib öelda, et kui vabatahtlik moderaator kahtlustab, et ta ei suuda mõne teema puhul objektiivne olla, jätab ta kommentaaride kontrollimise teiste moderaatorite hooleks.

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärgiks oli uurida intervjuude ja kontentanalüüsi abil, kuidas suhtuvad Eesti kolme suurima päevalehe – Postimees, SL Õhtuleht ja Eesti Päevaleht – *online*-toimetuste töötajad kommenteerimisse ja modereerimisse. Antud küsimus kerkis päevakorra seoses Delfi eelnõuga, mille eesmärk oli reguleerida leimavat kommenteerimist. Sellest tulenevalt püstitati ka põhilised uurimisküsimused – kas, kui palju ja mille alusel eemaldavad toimetused ebasobivaid kommentaare oma kommentaariumitest. Lisas pakkus huvi, mis on eemaldatud kommentaaridel ühist.

Intervjuude käigus küsitleti kuut inimest, igast toimetusest oli esindatud kaks töötajat. SL Õhtulehes ja Postimehes viidi intervjuud läbi 2006. aasta kevadel, Eesti Päevalehes aga aasta hiljem. Lisaks vastasid kaks Postimehe töötajat täiendavatele küsimustele kirjalikult. Intervjuude tulemusel selgus, et kõigil kolmel toimetusel on oma viis läheneda modereerimisele ja kommentaaridele. Näiteks SL Õhtulehe töötajad ei pea modereerimist oma prioriteediks, nad eemaldavad sobimatuid kommentaare nii palju kui vaja ja nii vähe kui võimalik. Eesti Päevaleht on aga juba pikemat aega pööranud rohkem tähelepanu kommentaaride kvaliteedile, 2005. aasta alguses võtsid nad kasutusele sisselogimissüsteemi, mis on väga edukalt oma eesmärgi täitnud, kuid käesoleva aasta maist muutsid nad oma süsteemi taas avatuks kõigile lugejaile. Töös on siiski vaadeldud perioodi, mil kehtis ainult sisselogimissüsteem. Postimees on pea aasta jagu kasutanud uut vabatahtlike moderaatorite süsteemi, kus lugejad saavad ise moderaatoriteks hakata ja sobimatuid kommentaare eemaldada. Nii Postimehe kui Eesti Päevalehe töötajate arvates on kommenteerimine lisaväärtus, mida ei tohiks kurjasti ära kasutada.

Intervjuude käigus selgus seegi, et toimetustel pole eraldi moderaatoreid (välja arvatud Postimehe vabatahtlikud), toimetajad kontrollivad ise laekunud kommentaare ning töötajad on hetkeolukorraga enam-vähem rahul. SL Õhtulehes ja Postimehes vaadatakse paar korda päevas üle peamiselt need kommentaarid, mille kohta on laekunud teade ning vabatahtlikud moderaatorid jälgivad üldist kommentaaride voogu, Eesti Päevalehe töötajad üritavad pidevalt jälgida kõik kommentaare. Heale tavale mitte vastavaid kommentaare eemaldatakse olenevalt aktuaalsetest temadest

paar kuni mitukümmend tükki päevas, erandiks on Eesti Päevaleht, kus ei kustutata üle viie kommentaari päevas. SL Õhtulehes ja Postimehes kasutavad lugejad võimalust teatada sobimatust kommentaarist keskmiselt paarkümmend korda päevas, kuid umbes kolmandik teatamistest pole põhjendatud, kuna inimestel on erinev valulävi. Intervjuudest ilmnes seegi, et kommentaaride eemaldamisel lähtuvad töötajad siiski sisetundest ja tervest mõistusest, Postimehes ja Eesti Päevalehes on mingil määral kasutusel ka keelatud sõnade filter, kuid ainult selle peale loota ei saa. Kui mõni kommenteerija postitab tihti ebasobivaid kommentaare või spämmi, on toimetusel võimalik tema IP-aadress ära blokeerida, Postimees ja SL Õhtuleht kasutavad seda varianti šokiteraapiana, blokeerides aadressi ajutiselt ja lühikeseks ajaks, kuid kui Eesti Päevaleht on otsustanud selle sammu astuda, siis püsivalt. Töötajate arvates piisab kommenteerijate karistamiseks IP-aadressi blokeerimisest, politsei peaks sekkuma vaid äärmuslikel juhtudel, näiteks kui keegi järjepidevalt õhutab vaenu, ähvardab tappa või levitab valeinformatsiooni. Kommentaare peab pingsamalt jälgima surmateadete, juute puudutavad lugude, Venemaa ja äärmuslike poliitikute sõnavõttude puhul.

Kontentanalüüsi abil uuriti ühe nädala (7 päeva) jooksul eemaldatud ebasobivaid kommentaare. Kvantiteedilt olid kogumid üpris erinevad: SL Õhtuleht eemaldas nädala jooksul 96, Postimees 92 ja Eesti Päevaleht kõigest 6 kommentaari. Drastilise erinevuse põhjuseks on see, et Eesti Päevalehes saavad artikleid kommenteerida vaid registreeritud kasutajad, mistõttu käituvad lugejad ka palju viisakamalt, kuna toimetusel on nende andmed olemas. Kontentanalüüsi tulemustest selgus, et kõige enam eemaldati ebasobivaid kommentaare *Eesti uudiste* rubriigist, populaarne oli ka *Meelelahutuse* osa. Palju kommentaare eemaldati ka artiklite juurest, mille temaatika oli seotud politseiteadete või poliitikaga, loomulikult pakkusid kommentaatoritele huvi ka uudised kohalikest ja ülemaailmsetest kuulsustest. Aliasena kasutavad lugejad meelsasti kirjeldavat nime (annab aimu nende staatusest, rahvusest, tunnetest, poliitilistest eelistustest), hüüdnime või pärisnime. Eemaldatud kommentaaride pikkuseks on keskmiselt 24 sõna ning nad on peamiselt agressiivselt meelestatud kas artiklite tegelaste või sisu vastu.

Diskussioon

Käesoleva bakalaureusetöö kirjutamise käigus imestasin korduvalt, kuidas pisikeses Eestis võivad kolm suurimat päevalehte teineteisest erineda nagu öö ja päev. Töö kirjutamine oli väga huvitav protsess, mille ajal õppisin tundma nii erinevaid töökorraldusi kui süsteeme, mistõttu võin antud teemal ka vabalt diskuteerida.

Üks suuremaid probleeme käesoleva töö kirjutamisel seisnes Interneti ja Internetiga seotud teemade omaduses kiiresti muutuda. Nimelt muutsid nii Postimees kui Eesti Päevaleht töö koostamise ajal oma süsteeme, Postimees vabatahtlike moderaatorite kaasamise näol ja Eesti Päevaleht talle omase sisselogimissüsteemi kaotamisega. Samas tuleb silmas pidada, et tööd, mis puudutavad Interneti ja seal toimuvat, kaotavad oma aktuaalsuse suhteliselt kiiresti, kuid seda väärtuslikumad need tööd on, kuna on suudetud fikseerida teatud periood pikas ja pidevas arengus. Käesoleva töö uurimisperioodiks valisin aprilli 2006 kuni mai 2007 ning sisulisest osast (tulemuste analüüs) jätsin välja fakti, et Eesti Päevaleht kaotas alates 3. maist ära sisselogimissüsteemi, mis oli antud töö üks põhitalasid. Siiski on seda muutust igal võimalusel ka mainitud ning loodetavasti suudab lugeja asetada uurimisperioodil saadud tulemused vastavasse konteksti. Sama keeruline või isegi raskem oli mugandada Postimehe vabatahtlikud moderaatorid töösse, kuna algsed intervjuud viidi läbi ajal, mil uus süsteem oli alles ilus unistus. Kui aga arvestada asjaolu, et Postimehe kustutatud kommentaarid pandi antud töö jaoks kõrvale ajal, mil vabatahtlikud moderaatorid töötasid juba edukalt ja täiel võimsusel, siis oli loomulik, et nende süsteemi ja arvamust tuleb kajastada põhjalikumalt kui algselt plaanis oli. Ajanappuse ja kaugete vahemaade tõttu otsustasin lühiintervjuude asemel kirjavahetuse kasuks – meili teel vastamise suureks plussiks on see, et vastajal on võimalus pikemalt mõelda oma vastuste üle ning kirjutades võib meenuda nii mõndagi, mis suulise vestluse käigus võib jääda mainimata. Algselt oli plaanis küll küsitleda kaht vabatahtlikku moderaatorit, kuid üks neist jättis vastamata. Kui aga tekib küsimus, miks on Postimehele pööratud nii palju rõhku ja küsitletute arv on kaks korda suurem kui teistes toimetustes, siis peab ütlema, et antud toimeetus oli vastupidiselt ootustele ka kõige probleemsem just tänu süsteemi muutmisele, mis mõjutas käesolevat tööd märksa enam kui Eesti Päevalehe otsus.

Järjekordne tõestus Interneti kiirest muutumisest oli Postimehe kommentaariruumi täiendus, mis hakkas kehtima alates 25ndast maist käesoleval aastal. Nimelt lisasid nad "Teata sobimatust kommentaarist" nupu juurde valikvariantidega rippmenüü, mille abil lugeja peab ebasobivast kommentaarist teatades ära märkima põhjuse, miks tema arvates on just see kommentaar sobimatu. Vastava täienduse põhjusi võib otsida ka intervjuudest ilmnenu asjaolust, et paljud kommentaaridest teatamised pole õigustatud, mistõttu tuleb kahelda teatamiste põhjendatuses, sest normaalsed kommentaarid võib tagasi tõsta. Antud täiendus on kindlasti samm edasi modereerimise täiustamise ja lihtsustamise poole, kuna lugejad, kes varem klõpsisid nuppu lihtsalt katsetamise mõttes või kes tegutsesid impulsi ajel, peavad nüüd lisaks pead vaevama, millist varianti valida. Teatud perioodi järel oleks huvitav uurida, kas täiendus on ka reaalselt mõjutanud põhjendatud teatamiste määra.

Kõige suurem üllatus minu jaoks oli siiski see, kui tõhus on Eesti Päevalehe sisselogimissüsteem ja imestus, miks teised toimetused pole seda kasutusele võtnud. Arusaadavalt on kolm päevalehte omavahel konkurendid ning kellegi eeskujul nende süsteemi ülevõtmine tunduks ahvimisena ning käiks võibolla kellegi ego pihta, kuid kui mängus on nii drastiline muutus, võiks tõsiselt mõelda oma uhkuse allaneelamisele ja vähemalt kaaluda seda võimalust. Minu arvates on tohutu vahe, kas sa kustutad päevas keskmiselt 13-14 kommentaari või ühe kommentaari, sest nagu intervjuude käigus välja tuli, tegelevad toimetajad modereerimisega teiste töökohustuste kõrvalt ja ma julgen arvata, et kui sa pead päevas üle vaatama sadu kommentaare, hakkab ülejäänud töö selle all kannatama. Nii et mina soovitaksin SL Õhtulehe ja Postimehe toimetustel vähemalt kaaluda sisselogimissüsteemi kasutuselevõttu, aga seda juhul, kui nad on üldse huvitatud oma kommentaariumite korrastamisest ja töö lihtsustamisest. Samas ma ei ütle, et ainult süsteemist ja tehnikast üksi piisaks, seda tõestab ka nn punaste sõnade nimekiri, mis on suhteliselt harvadel juhtudel kasuks, kuna eesti keel on nii mitmekülgne ja iga kommentaatoridki rumalad ole, nad leiutavad aina uusi meetodeid, kuidas kirjutada ebatsensuurseid sõnu. Toimetuses peaks kindlasti olema inimene, kes jälgib ka kommentaaride sisu, mitte ainult keelatud sõnu, kuna läbi lilled võib mõnikord öelda palju valusamalt kui otse.

Arvestades aga Eesti Päevalehe süsteemi tõhusust, tuli seda suurema üllatusena teade, et nad otsustasid sisselogimise kohustusest loobuda. Käesoleva aasta veebruaris läbi viidud intervjuu käigus mainis Eesti Päevaleht Online'i peatoimetaja Aivar Pau võimalust, et mõnedel juhtudel on plaanis nõuet vähendada, näiteks *online*-intervjuude puhul, kuid tol hetkel polnud juttugi sisselogimise täielikust kaotamisest. Samas mainis ta intervjuu käigus, et ilmselt pole nõude kehtestamine nende loetavusele hästi mõjunud, mistõttu võib sealt välja lugeda ühe põhjustest, miks otsustati tõhusast süsteemist loobuda. Kahjuks pole minu kasutuses andmeid, kui erinevad olid lugejanumbrid enne ja pärast registreeritud kasutajate süsteemi, kuid ilmselt pidid need olema üpris erinevad, et suure vaevaga sisse viidud süsteemist loobuda peale kaht kasutusaastat. Loobumine polnud küll täielik, sest registreeritud kasutajatel on endiselt võimalus end sisse logida, kuid nüüd võib öelda, et ka Eesti Päevaleht läks mingil määral üle vahatahtlike moderaatorite süsteemile, kuna ainult varem registreerunud lugejatel on võimalus kommentaare hinnata ja suures plaanis ka eemaldada (hindega –5 kommentaarid kustuvad automaatselt ära). Kommentaaride puhul peaksin mina aga olulisimaks kvaliteeti, mitte kvantiteeti ja seda arvamust on jaganud ka enamus toimetajaid, kellega käesoleva töö raames sai vesteldud, kuid millegi pärast ei vasta teod sõnadele. Eduka modereerimise etaloniks peetud Eesti Päevaleht tõestas oma viimase sammuga, et karmil meediamaaastikul on siiski tähtsam massidele meele järgi olemine, mitte kvaliteet ja kitsama ringkonna (näiteks haritlased ja muud intelligentsed kommenteerijad) huvide eest seismine. Registreerimissüsteemi lõpetamise uudisele vastasid kommenteerijad küll mitmeti, kuid minu kõrvu jäi sealt kõlama pettumuse noot, et miks ometi tahab kvaliteetleht sarnaneda Delfi portaaliga. Võibolla oli Eesti Päevalehe toimetusele jäänud petlik mulje, et kommentaatorid on viisakamaks muutunud, kuna nende lugejad ei viitsinud labasuste ja risu kirjutamiseks end sisse logida. Samas oleks poole aasta või aasta pärast huvitav viia läbi uus uurimus, kuidas on nende kommentaariruum muutunud võrreldes registreeritud kasutajate perioodiga – kas nad eemaldavad endiselt kuni viis kommentaari päevas, kas üheksa toimetajat on suutelised adekvaatselt jälgima kõiki laekunud kommentaare ning kas nad mõlgutavad mõtteid sisselogimissüsteemi taaskasutuselevõttust? Kui tulemused poleks näidanud, et tegu on tõesti tõhusa süsteemiga, poleks ma seda teistele toimetustele soovitanud, kuid minu seisukoht on endiselt registreeritud kasutajate süsteemi poolt.

Postimehe toimetuse on pea aasta kasutanud Rate.ee eeskujul vabatahtlike moderaatorite süsteemi, kuid siiski julgen kahelda selle efektiivsuses, sest nende kahe portaali sisu ja eesmärk on täiesti erinevad, samuti kasutajad. Kui paljude noorte puhul kehtib lause “Rate on elu, Viru on kodu” ja leidub hulgaliselt n-ö “reidipedesid,” kelle elu tõesti ainult Rate.ee ümber tiirlebki, siis vaevalt on Postimehel sama palju andunud fänne, kes on huvitatud oma aja pühendamisest nn peldikuseina küürimisele. Lisaks olen arvamisel, et vabatahtlikud moderaatorid võivad olla üpris subjektiivsed ning alluvad isiklikele antipaatiatele (kuigi kirjavahetus vabatahtliku moderaatori ja eriprojektide toimetajaga näitas vastupidist), näiteks see kommentaator sõimas mind lolliks, ma kustutan kõik tema kommentaarid ära. Loomulikult on vabatahtlikel moderaatoritel alguses katseaeg, mil jälgitakse tema adekvaatsust kommentaaride eemaldamisel, kuid kes meist siis ei oskaks lühikest aega korralikult käituda. Mai alguses tuli taas päevakorda Delfi eelnõu ning kommentaatorid vastasid seda kajastavale artiklile üpris krõbedalt, kuid muu loba seas oli ka ettepanekuid kommentaatoritelt endilt, kuidas Postimehe kommentaariruumi võiks parandada. Taoliste teemadele laekunud kommentaare on toimetustel ilmselt üpris kasulik lugeda, sest tegu on ju igapäevaste kasutajatega, kes on ise ka huvitatud kommenteerimise keskkonna edendamisest. Samas tundub, et ka päevalehed jälgivad trende ning praegu on moes vabatahtlik modereerimine või selle mingisugune variatsioon. Lugejad nõuavad aina enam veebiväljaannetelt ning igasuguseid piiranguid võetakse kohe sõnavabaduse piiramisena, kuid tegelikult pole see ju tõsi.

Käesoleva töö kirjutamise käigus tekkis ka üks mõte, mida oleks võinud veel teha, kuid mis lihtsalt ei mahtunud niigi mahukasse töösse – huvitav oleks olnud kontrollida tundlikke teemasid käsitlevate artiklite kommentaare, et näha, kui tõhusalt saavad toimetajad ja moderaatorid oma tööga hakkama. Tundlike teemade puhul pean silmas just surmateateid ja juute puudutavaid artikleid. Samas oleks huvitav teada saada, kas ja kui palju on ebasobivaid kommentaare ka tavaliste, mittetundlike teemadega artiklite juures, sest juhul kui toimetajad pööravad rohkem tähelepanu neile artiklitele, mille kohta võib juba varem karta, et sinna tekib palju halbu kommentaare, siis võivad tavalised artiklid jääda tähelepanuta. Tegu on siiski kõigest oletusega ja ilmselt saavad toimetajad oma tööga piisaval määral hakkama. Samas võiks kontentanalüüsi kasutada palju suurema valimi analüüsimiseks, kusjuures tegu ei pea olema isegi eemaldatud kommentaaridega. Huvitav oleks uurida, kui tõele see

nn peldikuseina süüdistus vastab, uurimise all võiks olla siiski ainult päevalehtede kommentaariruumid, kuigi peab tunnistama, et ka Delfi portaali uurimine võib pakkuda põnevaid tulemusi.

Kokkuvõtteks võib öelda, et käesoleva töö teema edasiuurimine oleks mitte ainult huvitav, vaid ka vajalik ja adekvaatse ülevaate omamiseks kohustuslik, kuna juba selle töö kirjutamise käigus sai korduvalt kogetud Interneti kiiret muutumist ning modereerimise temaatika aktuaalsust. Teatud perioodi möödumisel saaks edasi uurida nii Eesti Päevalehe uue/vana süsteemi tõhusust, Postimehe sobimatute kommentaaride teatamise põhjendatust, tundlike teemade kommentaare jne. Kuigi pean nentima, et osaliselt on antud töö juba aegunud, on ta seda väärtuslikum ühe arenguetapi kirjeldusena.

Summary

The principals of fighting flame at online news sites

The goal of this thesis was to explore with the help of interviews and content analysis, how do the workers of three major newspapers – Postimees, SL Õhtuleht and Eesti Päevaleht – regard commenting and moderating. The main questions are: if, how much, how often and on what bases do the editors remove unbecoming comments from their commentaryrooms and what do the removed comments have in common. The keywords of this baccalaureate thesis are **“flame,” “comments,” “commentators,” “moderators,” “moderating”** and **“unbecoming comments.”**

Two editors from each edition, all together six people were interviewed. The interviews were carried out at SL Õhtuleht and Postimees in the spring of 2006 and at Eesti Päevaleht one year later. In addition two employees of Postimees answered in writing to some additional questions. The results of the interviews showed that all editions have their own way of approach to moderating and commentaries. For example, the workers at SL Õhtuleht don't regard to moderating as their first priority, they remove as much as needed and as few as possible of the unbecoming comments. On the other hand, Eesti Päevaleht has been paying a lot of attention to the quality of their comments, in the beginning of 2005 they took into service the system of registrated users and it has been quite successful at its purpose, but in May 2007 they decided to change their commenting system open to all readers. This thesis observs the period when only registrated users could use the benefit of commenting. For about a year Postimees has been using the system of voluntary moderators, where readers can become moderators and remove unbecoming comments. The editors at Postimees and Eesti Päevaleht think that commenting has a surplus value and it should not be taken advantage of.

The interviews also showed that online news sites do not have separate moderators, moderating is a part of the editors everyday job and they are quite content with it. The editors at SL Õhtuleht and Postimees check the reported comments few times during the day and voluntary moderators at Postimees check the total flow of comments, but

the editors at Eesti Päevaleht keep their eye on all of the comments. The quantity of removed unbecoming comments depends on the actual articles, but on the average the editors remove up to 20-30 comments per day, except for Eesti Päevaleht, where the maximum is five comments per day. The readers of SL Õhtuleht and Postimees use the opportunity to report of unbecoming comments score of times during the day, but only third of the reports are justified because people have different values and they react differently. It also became obvious that editors use their common sense as they remove unbecoming comments, Postimees and Eesti Päevaleht use the filter of forbidden words, but only to some extent. If it becomes a habit of a certain commentator to post unbecoming comments, the editors have the opportunity of blocking the address of that commentator. SL Õhtuleht and Postimees use that choice only as temporary shocktherapy, but Eesti Päevaleht blocks the address permanently. Editors think that blocking the IP-address is enough punishment for the commentators and the police should intervene only in extreme situations, for example when a commentator posts frequently comments that are hostile, contain deaththreats or false information. Comments need to be monitored more closely in the case of articles that are about death, jewes, Russia and drastic politicians.

The unbecoming comments that were removed from the online news sites during seven days were analyzed with content analysis. The quantity of comments removed was quite different: SL Õhtuleht removed 96, Postimees 92 and Eesti Päevaleht only 6 comments during one week. The reason for this drastic difference is that only registered readers can comment on articles in Eesti Päevaleht and because of that they behave much better. The results of the content analysis showed that editors removed the unbecoming comments mostly from the *Estonian news* section, but *Entertainment* was also popular. A lot of comments were removed from articles concerning police or politics, local and global celebrities were also under attack. Readers prefer to use as their alias names that are describing (gives a hint of their status, nationality, feelings, political preferences), nicknames or proper names. The average length of the removed comments was 24 words and they were mostly aggressive towards the characters or the contents of the articles.

Kasutatud kirjandus

- Hall, J. (2001) Online Journalism: A Critical Primer. London: Pluto Press.
- Harro-Loit, H. (2005) Estonia - Examining Newspaper Change. Print And Online Newspapers In Europe. A Comparative Analysis In 16 Countries. van der Wurff, R. & E. Lauf. Amsterdam: Het Spinhuis Publishers, 105-116.
- Höbemägi, P. (2005). Tänaest algab EPL Online`is kasutajate registreerimine. Eesti Päevaleht, 25.aprill.
- Kleis, R. & J. Silvet & E. Vääri. (1979). Võõrsõnade leksikon. Tallinn: Valgus.
- Lõhmus, M. (2003). Avalik tekst ja nõukogude repressiivne avalik tekst. Keel ja Kirjandus, 2, 92-100.
- McQuail, D. (2000). McQuaili massikommunikatsiooni teooria. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Pau, A. (2007) Päevaleht Online`is tänaest kommenteerimine vaba! 3. mai.
- Postimees Online. Lotman arvustab netikommentaare piiramist. Oktoober, 2005.
- Pärn-Lee, E. (2005). Tants sõnavabaduse ümber. Postimees, 10. november.
- Reddick, R. & E. King. (1995) The Online Journalist: Using The Internet And Other Electronic Resources. Orlando: Harcourt Brace & Company.
- Topkin, J. (2005) Interneti teel au teotamine. Bakalaureusetöö. Tallinn.
- Tuvikene, T. [taskutark] Modereerimine vs tsenseerimine. <http://www.obs.ee/cgi-bin/majordomo/letter/taskutark?id=%3CPine.LNX.4.44.0202050232030.19137-100000%40hugo.obs.ee%3E>, aprill, 2007.

Allikad

- Eesti Päevaleht Online, www.epl.ee, aprill, 2007.
- Eesti Statistika, www.stat.ee, mai, 2007.
- Leimivaba Interneti eest, <http://www.leim.ee/>, märts, 2006.
- Postimees Online, www.postimees.ee, aprill 2007.
- SL Õhtuleht Online, www.sloleht.ee, aprill, 2007.

LISA 1. Intervjuude kava

Milline on kommenteerimise tehniline lahendus antud toimetuses (kas jooksevad admin-süsteemi kokku, kas lähevad üles reaalajas või peale kontrollimist vm)?

Kas praegune süsteem on rahuldav või peaks muutma midagi?

Mis on moderaatori tööülesandeid täitva inimese töönimetus, millised on tema tööülesanded?

Kas modereerib üks inimene või on see mitme inimese ülesanne?

Kas seda tööd peaks tegema eraldi inimene/inimesed?

Kui tihti vaadatakse laekunud kommentaarid üle?

Mis saab väljaspool tööaega laekunud leimidest – kas need seisavad eemaldamiseni võrgus üleval?

Kas toimetusel on olemas reeglid, ettekirjutused, millest lähtuda kommentaaride kustutamisel või on tegu pigem kõhutundega? Kui selged on ettekirjutused?

Mille alusel kommentaar kustutatakse?

Millised sõnad või väljendid garanteerivad kustutamise?

Kas on nn punaste sõnade nimekiri, mida sisaldavad teated ei lähegi üles?

Kui tihti teatakse sobimatust kommentaarist?

Kas need teated on enamasti õigustatud?

Kui tihti palutakse kommenteerimine peatada kas autori või intervjuueeritava poolt?

Kui tihti peatab toimetuse ise kommenteerimise võimaluse?

Milliste lugude puhul ei võimaldatagi kommenteerida?

Millised on need teemad, mille puhul tuleb rohkem kommentaare eemaldada?

Kas on teemasid või isikuid, kelle puhul jälgitakse pingsamalt kommentaare?

Kas on kommenteerijaid, kes võtavad sõna iga teema puhul?

Kas inimesed võtavad tihti toimetusega ühendust kommentaaride pärast?

Kas te jääte mõnikord ise ka kommentaare lugema?

Kas eemaldatud kommentaarid jäetakse alles, miks?

Kas tuleb sageli ette, et mõnelt IP-aadressilt kommenteerimine blokeeritakse?

Kas peale Delfi eelnõu aktualiseerumist pöörab toimetuse kommentaaridele rohkem tähelepanu kui varem?

Kui oluliseks te üldiselt kommenteerimist ennast peate? Kas see on lisaväärtus?

Kui tähtis on modereerimine?

Kas modereerimine on sõnavabaduse piiramine?

Kuidas nõustute Mihhail Lotmani arvamusel, et paljud kommenteerijad elavad oma vaenu ja viha netis välja ning seetõttu ei jää neile aega teha seda linnatänavatel?

Kes vastutab veebiväljaande sisu eest?

Kus jookseb piir modereerimise ja tsensuuri vahel?

Kas piisab sellest, kui kommentaar kustutada või peaks rakendama ka karmimaid võtteid (kohtulikult karistama)?

Mis puhul peaks kommenteerija vastutusele võtma?

LISA 2. Intervjuude transkriptsioonid

Intervjuu Postimees Online'i toimetaja Mirjam Mäekiviga, 12. aprill 2006

Mis on sinu töönimetus?

Ma olen Postimees Online'i reporter-toimetaja.

Ja sinu tööülesannete hulka kuulub modereerimine?

Jah.

Kas modereerijaid on ainult üks või tegeleb sellega rohkem inimesi?

Ei, see kohustus on meil kõigil, kes meil siin töötavad. Kui vabam hetk on, siis ühe silmaga üle vaadata need teatatud kommentaarid. Ja kui ise keegi märkab, siis ka... Üks ülesanne on see ka, et meil on võimalus kommentaarid üldse kinni panna, et seda ka siis kaaluda, et millal seda peaks tegema ja millal mitte.

Kas intervjueritavad või loo tegelased paluvad ise kommenteerimine peatada?

Ei, nemad ei palu kunagi. Kui me üldse keerame kinni, siis need on tavaliselt surmateated. Mõnikord me jätame lahti ja vaatame, mis toimub, aga kui väga läbuks läheb, siis odavam on nn kinni keerata kui neid sealt niimoodi rappida. Ja osade surmaasjade puhul, mis seal ikka nii väga kommenteerida. Lennart Meri puhul me alguses teadete juures jätsime lahti, aga siis hoidsime hästi hoolikalt silma peal. Aga lõpu poole, enne matuseid, siis kui neid uudiseid oli juba nii palju, hakkasid inimesed käest ära minema, siis me vaatasime, et teised panid ka kinni, miks meiegi lahti hoiaime.

Kas surmateated ongi ainsad lood, mille puhul kommenteerimist ei võimaldata?

Ei no see ongi nii, et alguses me võimaldame, vaatame mis olukord on, aga kui läheb väga käest ära, siis paneme kinni.

Kas modereerimise peal peaks olema eraldi inimene?

Ta ei peaks eraldi palgaline inimene olema. Nagu mina olen tulevikuplaanidest aru saanud, siis muudiski veebikeskkondades on see vabatahtlike moderaatorite süsteem. See võiks kindlasti olla. Keegi käib neil silma peal hoidmas, sest inimesed ei anna endale ikka aru, mis nad räägivad. Asi ei ole selles, kas meile see jutt meeldib, aga just selle läbu vältimises. Eesmärk peaks olema konstruktiivse diskussiooni tekitamine seal kommentaariruumis.

Milline on teie kommentaariruumi tehniline lahendus?

Tehniline lahendus ongi see, et iga kommentaari juures on märges "Teata sobimatust kommentaarist" ja meil kodukal on ära ka seletatud, mida see tähendab. Kui ei vasta üldtunnustatud tavadele, õhutab rassilist või usulist vihkamist jne, no sellised normaalsed nõuded. See kommenteerimine on ikkagi võimalus, mis on antud, kui seda kasutada ei oska, siis ei saa seda kasutada.

Ja siis kui inimesed on teatanud, siis Raporteeritute alt me paneme kas tagasi, kui ta sobib, kui ei ole midagi häda, siin näiteks on "Sieg heil!," mis ei ole eriti sobiv, nii et selle kustutame ära. Kui on aga normaalne, siis saab tagasi panna.

Kas kommentaarid lähevad kohe reaalselt üles?

Nad peaks minema küll jah. Kui just ei ole mingi tehniline tõrge, ei kao ära või ei lähe tagasi, aga üldiselt jah.

Teine variant on see, et inimene on meili saatnud või helistanud meile, siis siit saab otsida nime järgi ka neid lõpmatuseni taga. Ükskõik kui ammu need kommentaarid on tekkinud. Inimesed avastavad ka pooleteise aasta vanuseid kommentaare, mis ei sobi, nii et saab ka need ära kustutada.

Ja siis on ka see punaste sõnade haldamine, see väga hästi ei tööta, kuna eesti keeles on käändelõpud, et siis ei saa... Nagu otsingumootorgi. Aga kui keegi kirjutab “asshole” või “fuck” või midagi sellist, siis see kommentaar ei lähegi üldse ülesse. Aga nad leiutavad variante, et kirjutavad “persse” tühikutega kõigi tähtede vahel, nii et see ei ole eriti usaldusväärne süsteem.

Kas see süsteem on üldiselt praegu rahuldav?

Üldiselt jah, selles mõttes, et meie jõuame vaadata ainult neid, millest on meile teatatud, aga ideaalne võiks ju olla, et kõik kommentaarid, mitte et neid eel-tsenseerida, aga et kui nad on juba tekkinud, et siis keegi ei hakka enam otsima.

Aga miks te seda süsteemi muutma hakkate?

Muutmise eesmärk ongi see, et parandada seda nn kommentaariruumi kvaliteeti. Ma arvan, et kui seal oleks rohkem just inimese arvamuse avaldamist, ükskõik kas see meeldib teistele või mitte, siis tuleks rohkem arvamuseavaldajaid. Praegu paljud ju ei kirjuta kommentaare, kuna seal on lihtsalt “Mine persse,” siis näiteks “Rüütel on jama” ja veel selles stiilis, mis eriti ei kutsu kaasa rääkima.

Kui tihti te laekunud kommentaarid üle vaatate?

Üldiselt siis, kui meelde tuleb, aga ikka umbes paar korda päevas. Kui on, siis on ja kui ei ole, siis ei ole. See on täiesti ettearvamatut, ses mõttes, et mõnikord on tõesti hästi palju ja samas on nii, et päeva jooksul kaks tükki tilgub, nii et seda ei tea kunagi.

Ja kui kommentaar laekub väljaspool tööaega, näiteks öösel, siis see roppus on netis üleval kuni keegi hommikul ta ära kustutab?

Jah, selles mõttes, et siiani pole keegi helistanud, et ma nüüd teatasin ja kustutage see kohe ära. Samas me ei ole kuskil ka välja öelnud, et me automaatselt jälgime seda. Aga hommikul esimene inimene paneb esimese uudise üles ja vaatab, mis on öö jooksul tekkinud.

Kas toimetusel on olemas ettekirjutused, mille järgi kustutada, või te lähtute lihtsalt sisetundest?

Jah, me ise otsustame, kas see on selline kommentaar, mis peaks olema või pigem ei peaks olema. Me lähtume ikkagi tervest mõistusest. Me üritame võimalikult vähe kustutada, aga kui ikka ei ole sobiv, siis võtame maha.

Millised väljendid garanteerivad kustutamise (lisaks punastele sõnadele)?

Hästi vastikud on juuditeemalised uudised, mille puhul küll see piir läheb nii, et mõni inimene kas argumenteeritult ei armasta neid või on puhas vihkamine... Ja neegriteemad ka. Seal on kuidas kunagi, oluline on ka see, mis kontekstis seda mõista tuleb. Kõik oleneb siiski kommentaari sisust. Kui lihtsalt mõne poliitiku kohta öeldakse, et ta on loll, siis see on selle inimese arvamus, aga kui kedagi ebatsensuurselt sõimatakse või süüdistatakse milleski, mis on üldiselt teada, et see ei vasta tõele, siis see on ka ikkagi... Me lihtsalt vaatame, kuidas see kommentaar sobib sinna ja kas sa ise tahaksid seda lugeda.

Kui tihti teatatakse sobimatust kommentaarist?

Oleneb teemast, aga võib tulla kuni 200 tükki päevas. Võib ka oluliselt vähem tulla, aga see sõltub jälle sellest, mis teemad parajasti aktuaalsed on

Kas need teatamised on enamasti õigustatud?

Mmm, ei ole. Või no jaa, enamus on ikkagi õigustatud, aga lihtsalt mõni on kõrgema või madalama valulävega. Osa asju on küll nii, just näiteks poliitikute omavaheline kanakitkumine, siis on pigem kaheldav, kes millest teatab. Me vaatame läbi ja paneme üles tagasi.

Millised on teemad, mille puhul tuleb alati palju kommentaare eemaldada?

Kõige rohkem ongi just see juuditeema, siis näiteks õnnetused, mingi purjus juht või keegi on kellegi ära tapnud või õnnetusjuhtumid noortega, siis osad kipuvad sõimama

seda purjus juhti või noori süüdistama hästi palju. Osade puhul aetakse lihtsalt palju lolli möla.

Milliseid teemasid või isikuid te ise pingsamalt jälgite?

Selles mõttes elame siin väga sinisilmselt ja loodame, et ei kirjutata. Üldine arvamus on, et kui Savisaarest on jutt, siis tuleb kindlasti hästi palju negatiivseid kommentaare, aga üldiselt me neid ei kustuta. No eelmisel nädalal oli uudis seoses Kadri Mustaga ja seal oli viidatud, et ta magab Savisaarega, et see ei ole ilus.

Kas kustutatud kommentaarid jäetakse alles? Miks?

Jah, sest mõnikord võib juhtuda, et midagi on kustutatud valesti. Vahepeal juhtus hästi tihti, et inimene küsis, miks tema kommentaar on maha võetud, seal polnud ju midagi ebasüüdsat, aga sel hetkel kui sa kustutad, võib uus asemele tulla ja siis läheb sinna kustutamise alla ja kaobki ära, aga selle saab alati üles otsida ja tagasi panna. Seda on ka selleks vaja, kui juhuslikult peaks politseil või prokuratuuril seda vaja minema, et kui neil on ametlik õigus seda küsida, siis me peame andma neile. Nad ei ole seni eriti küsinud, aga neil on õigus seda teha.

Kas tuleb tihti ette, et mõni IP-aadress blokeeritakse üldse ära?

Seda just väga tihti ei tule ette, aga osad siin spämmivad kommentaariruumi, siis küll mingiks ajaks pannakse see keeld peale. Ütleme, et nad saadavad suvalisi linke lihtsalt, keegi teeb oma veebileheküljele reklaami või viiruse või pornolehekülje link, et kui seda tuleb juba pidevalt, siis paariks päevaks paneme selle kinni lihtsalt, siis on rahu majas. Lõplikult ei pane kinni, teeme ainult šokikaristust olenevalt raskusastmest, selleks on see nupp "Musta nimekirja." Sealt saab ära määrata aja, kui kaua ta seal nimekirjas on. Aga see süsteem pole ka alati kõige parem, no ma ei tea seda tehnilist süsteemi, aga alati ta ei näita seda IP-aadressi, siis ei ole midagi muud teha kui lihtsalt kustutada.

Kas peale Dlefi eelnõu aktualiseerumist olete hakanud kommentaaridele suuremat tähelepanu pöörama?

Ei ole, see süsteem oli meil juba enne just lehe kvaliteedi parandamise pärast. Esiteks pole see seadus veel jõustunud ja meil ei ole seda kõrgemalt poolt paika pandud, mis asi see on täpsemalt. Siin kehtib ikkagi see terve mõistus, et kui inimene ütleb, et see ongi laim, siis kustutame ära ja kui on aru saada, et inimesele lihtsalt ei meeldi see poliitik, siis see on tema enda probleem ja samas peab ka poliitik sellega arvestama, et ta ei meeldi kõigile. Ma ei näe küll seda. Samas kui selle seadusega sätestatakse sellele lehele endale mingi karistus, siis tuleb rohkem jälgima hakata. Praegu on vist ka õigus kaevata, aga seni ei ole keegi seda õnneks teinud. Kommentaaride kohta pole me öelnud, et me ei vastuta nende eest, seepärast me ka jälgime neid.

Kui tähtis on modereerimine?

Minu arvates ikka väga tähtis. Esiteks on hea seda puhast lehte lugeda, kus ei ole igast kommentaare, teiseks annab kommenteerimine juurde. Samas tuleb ikka vaadata, mis suunas see jutt hakkab minema, et väga teemast mööda ei läheks. Mingeid roppusi ei ole vaja ju eksponeerida, samamoodi üleskutseid vihkamisele.

Kus läheb piir modereerimise ja tsensuuri vahel?

Tsensuur oleks siis, kui kommenteerimine oleks täitsa ära keelatud. Selle kohta on tsensuur öeldud, kui me pole kommenteerimist võimaldanud, näiteks mingite hästi räigete kuritegude puhul, kus on noored kaasatud, siis on etteheiteid tehtud. Osade asjade puhul on suhtkoht ette teada, mis sealt tulema hakkab. Me oleme leidnud, et seda lihtsalt pole vaja ja oleme toimetuses sel teemal kokku leppinud. Kui on oht, et nende kommentaaride pärast keegi hiljem hullult kannatab, siis asi ei tasu ära.

Kas sellest piisab, kui kommentaar lihtsalt ära kustutada, või peaks rakendama ka karmimaid karistusi?

Minule meeldiks rõhuda sellele, et võiks ikkagi mõelda, mida öeldakse. Leht ei peaks küll olema see, kes karistab. Kui seadus tuleb, siis saab kindlaks teha, et kui kedagi sõnadega oluliselt kahjustatakse, siis kohus või keegi rakendab ise vastavaid karistusi. Siia musta nimekirja panekust täiesti piisab, et ta lihtsalt ei saa enam kaasa rääkida.

Mis puhul peaks kommenteerija vastutusele võtma?

Kui ta ikkagi näiteks tapma õhutab, siis küll, selge see, et kui ta kellegi lihtsalt persse saadab, siis sellele midagi ei järgne. Aga kui on ilmselgelt mingit vale või alusetuid süüdistusi loobitud, siis ma ei ütle, et ta peaks ilmtingimata vastutusele võtma, aga...

Kuidas need eemaldatud kommentaarid umbes protsentuaalselt jagunevad, kui palju on lihtsalt labast roppust ja kui palju on alusetut laimu?

Alusetuid süüdistusi väga tihti ei ole, peamiselt on ikka kas ropendamine või näiteks kui laps uppus ära, siis tulevad kommentaarid nagu "vanemad on lollid" ja "laps oli ise loll." Seda protsenti ma küll öelda ei oska, see on nii erinev, tõesti sõltub päevast.

Kui Delfi eelnõu alguses tuli, siis Mihhail Lotman ütles, et parem on, kui inimesed elavad end netis välja, siis ei lähe tänavale end välja elama. Mis arvad?

Jah, kuskil on kindlasti parem end välja elada, aga inimesed peaksid õppima end välja elama. Kui keegi läheb Toompeale karjuma, et "Lotman, tõmba end oksa!" siis loogiliselt kutsutakse politsei, kes hakkab edasi vaatama, kas see õhutab midagi või mitte. See on samamoodi ju avalik ruum, lisaks on see eraisikule kuuluv asi, mina ju ei lase samamoodi oma maja seinale kirjutada. Inimesed ei saa aru, et kommenteerimine on neile antud võimalus oma arvamust avaldada, see ei ole võõrandamatu õigus. Kui inimesed saaksid aru, miks ja kuidas nad kommenteerivad, siis seda probleemi vast poleks. Aga käitutakse ju täiesti üle mõistuse, kasvõi kes esimesena saab oma kommentaari kirja, aga samas on nad etteaimatavad. Keegi ei hakka ju massiliselt inimesi kinni panema, kui see seadus jõustub, aga loodetavasti paneb see inimesed natuke rohkem mõtlema.

Kas on kommenteerijaid, kes iga teema puhul sõna võtavad?

Jaa, Postimehes on paar sellist küll olemas. Ükskõik mis uudis puudutab Tartut, seal on alati vähemalt üks kommentaar Kodanik Kuldamilt. Siis on keegi Lemme Krimm, ei tea, kas see on tema õige nimi või mitte, väidetavalt on ta Keskerakonnast, kes võtab ka absoluutselt igal pool sõna, teised kommentaatorid tõeliselt vihkavad teda. Tal on suht imelikud seisukohad, ma ei saa öelda, kas need on õiged või valed, aga nad on sellised kummalised. Siis on keegi Maret, kelle tunneb ära selle järgi, et ta soovib iga kommentaari lõpus päikest. On ka normaalseid inimesi, kes isegi oma nime all kirjutavad, et on küll selliseid püsikliente. Samas on ka selliseid püsikliente, kes iga teema puhul mingi halva asja üles leiavad, nii et ses mõttes on ta tõesti enese rahuldamise ja väljaelamise koht. Me ei tauni seda, aga nii palju kui mina sellest uuest modereerimise süsteemist aru sain, siis see peaks esile tõstma just selliseid arukamaid kommentaare, mis vastava teema koha pealt diskussiooni arendavad. Moderaatoril on selline tehniline lahendus, et saab järjekorda muuta, ülespoole tõusevad need, mis on vastava teema kohta ja mis on lihtsalt suu pruukimiseks, on allpool.

Mida kujutab endast vabatahtlik modereerimine?

Lootus on leida inimesed, kes loevad Postimeest suht tihti ja kes tunnevad internetikeskkonna vastu huvi. Neile antakse teatud võimalused vastavalt sellele, kuidas nad käituvad, kas neid suurendatakse või vähendatakse. Töö ei ole kohapeal. Süsteem on alles toores, välja töötamisel, aga nii ma sain viimati aru. Kõne all oli ka tööle võtta mingid eeltoimetajad, aga ilmselt see ei tasu ära. Tegelikult neil peaks rohkem silma peal hoidma kui me praegu jõuame, sest kui ühel lool ikkagi on 300 kommentaari, siis sa lihtsalt ei jõua neid kõiki läbi lugeda, samas kui 250-nes võib olla väga solvav. Samas kommentaatorid jõuavad küll kõik läbi lugeda. Kui me mingi

loo ära avaldame, siis esimesed 10-20 kommentaari ikka vaatame ära, kuidas see tonaalsus valdavalt on, siis saab teha ka selle otsuse, kas peatame kommenteerimise või peab veel rohkem jälgima.

Kas kommentaaride seisukohalt on ka seal erinevus, kas uudis on ilmunud

paberväljaandes või on ta online-uudis?

Ei ole vahet, selles mõttes et kui teema on huvitav, siis ta saab ikka rohkem lugejaid ja kommentaare. Paberlehe uudised ei ilmu meil seal kollases ribas, nii et need uudised võivad lihtsalt märkamatuks jääda, kuigi me tõstame neid esile küll, aga osad jäävad sinna rubriikidesse ja samas on nad esilehel, aga online-uudised on kogu aeg seal kollases ribas nähtavad, nii et tänu sellele saavad need uudised ilmselt rohkem kommentaare. See oleneb ka teemas, viimasel ajal ma olen vaadanud, et need arvamused artiklid saavad kõvasti kommentaare, kas toetatakse arvamuseavaldajat või räägitakse vastu. Mis sa ikka kommenteerid, kui suri see või see, üks asi on kaastunnet avaldada, sellega nad tihti põhjendavad, miks ei saa kommenteerida, aga kui üks osa avaldab kaastunnet ja teine osa lahmib niisama, siis tuleb otsus vastu võtta, just laste teemad on tundlikumad.

Kas inimesed võtavad tihti kommentaaride teemal toimetusega ühendust?

Ei võta. No viimane oligi üks vanaproua, kes helistas, miks tema kommentaar on ära kustutatud. Asi oli selles, et ta oli järjest postitanud kolm täpselt ühesuguse sisuga kommentaari, millest ühe me siis tõstisime tagasi. Me kustutasime nad lihtsalt seepärast ära, et me arvasime, et ta hakkabki neid laduma nagu mingit spämmi. Ilmselt tal lihtsalt näpp oli vääratanud ja vanainimene sai rõõmsaks selle üle, et tal õnnestus seljatada meid. Üldiselt inimesed saavad aru ka, et kui on maha võetud, ju siis oli põhjust. Sellist kaebust nüüd küll pole olnud, et avaldasin ühe või teise asja kohta arvamust ja nüüd on maha võetud. Me ei võta maha, kui on normaalselt arvamust avaldatud.

Kui pikk see punaste sõnade nimekiri on?

Teda aeg-ajalt täiendatakse, no siin on erinevad aadressid, mida spämmitakse ja erinevad versioonid sõnast “fuck” ja muud sellised, et kui on selline sõna sees, siis ta ülesse üldse ei lähegi, tuleb otse meile. Kui aga mõnel sõnal on näiteks sarnane tüvi või ta käändub nagu mõni punane sõna, siis saab ta tagasi panna. Hetkel on nimekirjas 94 sõna.

Kas mõnikord jääd kommentaare ka lugema, kuna tekib huvitav diskussioon?

Ei, lihtsalt ei jaksa, kuigi mõned, kes kirjutavad oma nime all, on tõesti huvitavad ja argumenteeritud.

Intervjuu Postimehe tegevtoimetaja Aarne Seppeliga, 12. aprill 2006

Kui oluline teie arvate on modereerimine?

Väga oluline, absoluutselt, konkreetne põhjus on väga lihtne – paragrahv ju.

Kas modereerimine on sõnavabaduse piiramine?

Erakanalis ei ole, sest me oleme eraväljaanne. Nii kuidas me otsustame, nii on, nii palju on seda sõnavabadust. Igaüks võib ütleda, aga mida me avaldame, see on sügavalt meie asi.

Kes vastutab veebiväljaande sisu eest?

Põhimõtteliselt AS Postimees. Lõpuks jõuab ta peatoimetajani välja

Kus jookseb piir tsensuuri ja modereerimise vahel?

Tsensuur ise on nii ajalooline termin. Laias laastus ma saan aru, et see vahe võiks olla siin see, et tinglikult võib tsensuuriks nimetada seda, kui inimene kirjutab kommentaari, mida toimetatakse, lõigatakse, kärbitakse, mida iganes, tsenseeritakse ja alles siis avaldatakse. Modereerimine on see, et asi toimub tagantjärele. Inimene on midagi kirjutanud ja siis vastavalt sellele, mida ta on kirjutanud, järgneb ka reaktsioon.

Kas sellest piisab, kui kommentaar lihtsalt ära kustutada, või peaks rakendama ka karmimaid karistusi?

See on pigem seadusandjate asi, aga ma ei kujuta väga ette, mis asi võiks karistamiseni viia. Need üksikud protsessid, mis on olnud, on täiesti naeruväärsed. Rootsis võttis Aftonbladet endale juriidilise vastutuse avaldatud kommentaaride eest, aga neil juhtus see asi, et sellest hoolimata neil lipsas vist midagi läbi. Nii et peatoimetajat vist päris türmi ei pandud, aga mingi trahvi said nad küll päris räge.

Jah, selline asi võib anda pigem tagasilöögi, kergem on ilmselt jälgida ja mõõdukalt modereerida, lasta inimestel diskuteerida ja end välja elada. Selle kohta ütles Mihhail Lotman peale Delfi eelnõu aktualiseerumist, et las inimesed elavad end netis välja, siis nad on tänavatel rahulikud. Kas see on õige mõte?

Ma arvan, et see on nii ja naa. Kedagi isiklikult solvata pole kunagi mõistlik, aga kui mõned seda teevad, siis neil, keda solvatakse, neil võiks jätkuda tervet mõistust. Selles ma ei näe mitte midagi halba, et ebasüüdsad või otseselt solvavad kommentaarid ära kustutada, et see on täiesti mõistlik.

Kas mingil tingimusel tuleks karistamine kõne alla?

Ma ei kujuta seda hästi ette. Kui selle jaoks on spetsiaalsed karistused, et asi läheb kriminaalseks kätte, siis tekib juba kergelt selline sõnavabaduse vandenõu. Nendel puhkudel, kui asi läheb paragrahvi alla, näiteks vaenu õhutamise, siis seadusi tuleb järgida.

Kui modereerimine on nii oluline, kas seda tööd ei peaks tegema eraldi inimene?

Kõige parem oleks, kui seda teeksid inimesed ehk lugejad ise. Tegelikult meil on selline süsteem välja töötamisel. Soovitan uurida Rate.ee süsteemi, sest on see Rate mis ta on, aga see süsteem täiesti töötab. Inimesed ise, kes on Rate kasutajad, neile on antud teatud õigused. Kui seal ilmub mingisugust ebasüüdsat või nende enda sisereegleid rikkuvat kommentaare või kirjutisi või pilte, siis inimesed, kes on end lojaalse kasutajana tõestanud, neile on antud moderaatori õigused, nad võivad ise minna ja selle ära kustutada. Seal on ka hierarhia, et alamatel moderaatoritel on vähem õigusi ja kõrgematel astmetel on rohkem õigusi, kuni siis mingi palgalise töötajani välja, kelle käes on siis lõplik võim. Seal see töötab ja mõte on ka siia tuua.

Nii et praegune süsteem pole eriti rahuldav?

Väga tugev riskimoment on sees. Vaenu õhutamine on praegu juba paragrahvi all, solvamine ja laimamine ka. Ma arvan, et kui väga hästi otsida, siis leiab iga päev midagi. Seega see risk tuleb maandada.

Nii et toimetusel pole ka reeglistikku, mille järgi kustutamine käib, et oleneb pigem ikkagi sisetundest?

No üks asi on sisetunne, teine on need asjad, mis juba praegu lähevad paragrahvi alla. Nende puhul pole küsimustki. Kui lihtsalt öeldakse, et “Edgar Savisaar on loll,” no olgu siis, või kui meie ajakirjaniku kohta öeldakse, et see on loll, aga kui see meie enda ajakirjanik nõuab, tegelt on igal inimesel õigus nõuda, et see kommentaar ära kustutatakse, siis me kustutame ta ära. Aga kui ta ei nõua seda, siis jumal temaga. Võibolla seda konkreetset lugu kirjutades ta oligi veidi loll, eksis näiteks millegagi.

Kirjavaetus Postimees Online'i eriprojektide toimetaja Maris Orassoniga, 18. mai 2007

Kui palju moderaatoreid on registreerunud ja kui aktiivselt nad tegutsevad?

Registreerunud on 27 ning pea kõik neist käivad nädalas vähemalt korra ka modereerimas. Kui keegi läheb pikemale reisile või teab, et on kaua eemal, annab sellest tavaliselt teada.

Kui suur osakaal on vabatahtlike moderaatorite poolt eemaldatud kommentaaridel? Kas ka toimetajad kustutavad endiselt kommentaare? Kui palju on see toimetajate tööd lihtsustanud?

Enamik kommentaaridest, mis ei vasta heale tavale, suletakse eelkõige moderaatorite poolt. Vahel harva teevad seda ka toimetajad nt. toimetusele saabunud vihje põhjal või ise midagi märgates. Kuna moderaatorite hulk on päris suur ning nad tegutsevad väga aktiivselt.

Kuidas motiveerite moderaatoreid? Millistest meenetest on juttu?

Moderaatorite motiveerimiseks on Postimehe logodega tooted, aeg-ajalt erinevate ürituste piletid, ühised üritused nagu õhtusöögid, bowling, suvel on ka 2-3 päeva kestev moderaatorite keskkonna sünnipäeva tähistamine

Millised on moderaatorite arenguvõimalused? Mitu taset on olemas?

Moderaatorite tasemeid on 5, kuid reaalselt 3 ehk 1. tase, kes saab kommentaare vaid sulgeda, avada ega muuta ei saa. 3. tase saab kommentaare sulgeda, muuta ja avada teiste samal või madalamal tasemel olevate moderaatorite kommentaare. 5. ehk kõrgeim tase saab sulgeda, muuta ja avada kõiki kommentaare ning spämmijatele panna mõneks ajaks kommenteerimisele piirangu.

Milline on toimetusepoolne korraldus, mitu koordinaatorit on toimetuses?

Moderaatorite tööd jälgib peamiselt üks koordinaator, kuid ka teistel toimetuses asuval 5. taseme õigusega töötajatel on võimalik seda teha.

Kui iseseisvad on vabatahtlikud moderaatorid?

Postimehe moderaatorid on väga tore seltskond, kes arutavad üsna aktiivselt kommentaaride üle nii keskkonna jututoas, msn-is või msn-gruppides ja ka kirjades ehk peamiselt toimetavad ise ning kui vaja, küsivad abi / nõu.

Kui objektiivsed on Teie arvates vabatahtlikud moderaatorid?

Nad proovivad olla objektiivsed ning kui keegi ei ole, siis toimub sisemine kontroll ehk moderaatorid näevad ka ise, milliseid kommentaare keegi on sulgenud ning kui see tundub põhjendamatult, tõstatavad küsimuse teiste hulgas üles.

Kui edukalt on Teie hinnangul projekt käivitunud ja millised on tulevikuväljavaated?

Postimehe moderaatorite süsteem loodi 2006. aasta juunis ning keskkonda on selle algusest lisandunud mitmed tehnilised võimalused, mis modereerimise mugavaks muudaksid. Ka moderaatorite hulk on üsna piisav ning olemasolevatest moderaatoritest on tekkinud mõnus kooslus. Tulevikus on plaanis süsteemi tehnilise osa poolest veel veidi täistada ning leida erinevaid moodusi moderaatorite motiveerimisel.

Kirjavahetus Postimees Online'i vabatahtliku moderaatori Birgit Kastepõlluga, 22.-25. mai 2007.

Kui oluliseks pead modereerimist?

Modereerimist pean väga oluliseks, sest inimesed lähevad sageli üle käte. Elavad end välja artikleid kommenteerides. Sageli on kommentaarid kas ebatsensuursed, süüdistavad või mõttetud. Enne modereerimisvõimalust oli Postimehe kommentaarikeskus üks korralik läbupaik, kus kommentaare lugedes või saada šoki, inimeste mõtlemisest ja väljaütlemisest.

Kui oluliseks pead kommenteerimise võimalust?

Kommenteerimise võimalus peab olema. Artikli autoril on esiteks tagasiside lugejaga. Vahel võib leida ka kommentaaridest vihjeid uue loo kirjutamisest või vana täiendamiseks.

Samas peab olema inimesel võimalus oma arvamuse avaldamiseks, sest seda näeb ette juba demokraatlik riigikord. Igäühel on sõnaõigus.

Kui tihti kontrollid kommentaare?

Oleneb perioodist. Moderaator olen olnud aasta ning nii kaua on olemas olnud ka Postimehe moderaatorid.

Mullu suvel olin ma päeviti passiivne päeviti aktiivne, olenes sellest, millega tegelesin. Kui töötasin, siis kontrollisin kommentaare.

Sügisest-talveni sai igapäevaselt kommentaare loetud ja kontrollitud. Oli vähem tegemisi.

Kevad on mul olnud suhteliselt kiire. Samas on saanud ise ka laiselda ja puhata ning arvutist ja internetist eemal viibida.

Üldjuhul on esmaspäevast reedeni kella 9.00-17.30 tunnis mitu korda kontrollitud.

Õhtul, kuidas mahti on olnud.

Samas sõltub kõik ka sellest, mis on päevateemad ning milline melu valitseb kommentaarikeskuses.

Kas kontrollid/kustutad kommentaare ka öösel?

Tuleb ette unetuid öid. Vahel satud õhtul kommentaare lugema ning mitu mitu tundi peidad neid. Vahel kella kaheni välja. Üldiselt öösel inimesed magavad, mistõttu on hea päevastele kommentaaridele pilku peale heita ning neid vajadusel eemaldada. „Pronksiööde” aegu sai oldud öösiti üleval ning kommentaare peidetud.

Kui tihti kustutad ebasobivaid kommentaare?

Sõltub sellest, kui tihti ma olen kommentaarikeskuses tegutsemas. Saab öelda, et igapäevaselt ning mitu korda päevas. Palju sõltub ka teemadest ning kommenteerijate aktiivsusest.

Millest lähtud kommentaaride kustutamisel?

Moderaatorite reeglitest, mis on meile peamised juhised. Samuti enda intuiatsioonist, et kui tunnen vajadust, et see kommentaar ei sobi. Loeb ka, kas kommenteerija on postitanud sama kommentaari teiste teemade alla.

Ka mõttetud ühesõnalised kommentaarid, mis raskendavad kommentaaride jälgimist, eemaldan.

- ei vasta headele tavadele,
- ei vasta teemale,
- sisaldab ebatsensuurseid väljendeid,
- sisaldab reklaamlinke ja -tekste,
- võib mõjuda kellelegi solvavalt,
- õhutab kuidagi vaenu või kutsub üles ebaseaduslikule tegevusele,
- on tõenäoliselt kirjutatud kellegi teise nime alt.

need on peamised kriteeriumid, millest lähtun.

Kas vabatahtlikel moderaatoritel on olemas ka täpsemad ettekirjutused, mille põhjal kommentaare kustutada?

Täpsemaid reegleid meil ei ole, kui need, mis ma lisasin, Need on aluseks kommentaaride kustutamisel. Vahepeal saame me juhiseid ka PMOst, et selle artikli juures peaks nii modema, et siis erinevalt üldreeglitest. Nt rate.ee teema juures võisid alles jääda osaliselt kommentaarid, mis olid tsitaadina rate.ee-st või lingid rate.ee profiilidele. Tavaliselt on linkimine rate.ee-sse keelatud.

Milliseid teemasid/uudiseid jälgid pingsamalt?

Hetke põletavamad teemad on erilise pilgu all. Eesti uudised, spordiuudised, Eesti kuulsuste elust rääkivad uudised.

Üldiselt kommentaare loen ma nn modereerimiskeskonnast, kus on kommentaarid postitamise järjekorras. Seega alati ei pruugi ma artiklit enne läbi lugeda.

Milliste teemade/uudiste puhul tuleb rohkem kommentaare eemaldada?

Üks viimaseid oli „pronksiöö” ja kõik sellega seonduv. Hästi populaarne teema oli „kassilugu” – Mustamäel tapetud kassist.

Kas ka vabatahtlikud moderaatorid näevad/tegelevad nende kommentaaridega, millest on toimetusele teatatud (kasutatud nuppu "Teata sobimatust kommentaarist") või tegelevad nendega endiselt toimetajad? Juhul kui sul on olemas ligipääs neile, siis kas sinu hinnangul on teatamised õigustatud või mitte?

Modereerimisega tegelevad vähesel määral ka toimetajad, peamiselt öösiti. "Teata ebasobivast kommentaarist" klikkides ilmuvad nende kommentaaride juurde moderaatorite keskkonnas punased küsimärgid, et neile tähelepanu pöörata.

Kuni tänaseni oli "teata ebasobivast kommentaarist" - lihtsalt teatamine. Sageli oli nii, et kommentaar oli täiesti korras. Keegi, kas lihtsalt huvist vajutas nuppu või siis oli see tema meelest sobimatu. Samas on ka väga asjalikke kommentaare ära märgistatud, mis tõesti ei sobi. Osakaal, õidustatud raporteerimine ja õigustamata on 50/50.

Alates tänasest peavad raporteerijad määrama ka miks nende meelest kommentaar ebasobiv on. Uue süsteemi põhjal on olnud õigustatud pigem 75% ja õigustamata 25%. See on minu subjektiivne hinnang tänase päeva põhjal.

Millisel juhul peaks kommenteerija vastutusele võtma (poliitseisse pöörduma)?

Kui kommenteerija süüdistab konkreetset kedagi, samas ei pruugi tal selleks alust olla, et keegi pole süüdi mõistetud, aga teda süüdistatakse.

Siis kui ta spämmib ühe IP alt ja tema kommentaarid on riigivaenulikud või siis kellegi suhtes vaenuõhutavad

Kas oled rahul süsteemiga?

Olen süsteemiga rahul. Ehkki vahel tuleb ette ka süsteemisiseseid tõrkeid, peamiselt tehnilisi.

Moderaatoritasemete süsteem meeldib, kuna kõik ei ole sama tublid või samade eesmärkidega. Objektiivsuse küsimus. Inimene areneb aegamisi ning vastavalt sellele peab olema ka tase.

Samas süsteem näitab, kui suure tahtmisega inimene on. Kui suur on tema tahtmine olla vabatahtlik moderaator. On olnud kuulda, et inimene on olnud moderaatoriks olemisest huvitatud, ent kui on nn esimene tase – teavitamistase, siis inimene loobub. Tal pole viitsimist saata kommentaare meilitsi. Kõik tahavad pääseda kohe peitma/muutma/kinnitama.

Kuidas oled rahul teiste moderaatorite tööga? Kas nad on teie arvates objektiivsed?

Olen rahul teiste moderaatorite tööga. Viie palli süsteemis hinnates, hindaksin 5 -. Meil on kõigil reeglid, millest me lähtume, ent samas on meil oma nn valusad teemad,

teemad mille puhul läheme keema jne. Sellistel juhtudel objektiivsus kaob. Üldjuhul on kõik moded nii objektiivseid kui saavad.

Samas kasutame me MSN või spetsiaalset moderaatorite jututuba, kui tekib küsimusi mõnede kommentaaride puhul. Kui üksi ei julge otsustada või ei pea end piisavalt objektiivseks, siis küsitakse teiste arvamust.

Isiklikult olen ma vahel jätnud modereerimata teemad, milles ma ennast kindlalt ei tunne. Teemad, mille puhul ei pruugi ma olla objektiivne.

Mitmendal tasemel oled? Kas ja kuhu tahaksid edasi jõuda?

Hetkel olen ma kolmanda taseme moderaator. Tahaks jõuda ikka edasi, ent arenemisruumi meil just väga palju ei ole. Peaks olema veel maksimaalselt võimalik välja pigistada kaks modede taset. Nn neljas tase oleks veel laialdasele rühmale mõeldud.

Tahaksin edasi jõuda nii kaugele kui võimalik, sest olles selle sünnist alates melus, tahaks saada maksimumi.

Miks hakkasid vabatahtlikuks moderaatoriks?

Mitmeid põhjuseid on.

- 1) Kommentaarid tundusid liiga labased, ebatsensuursed, ropendavad. Vahel läks süda pahaks nende lugemisest.
- 2) Töö juures on igav. Minu tööülesanded võimaldavad mitme muu asjaga tegeleda samaaegselt.
- 3) Maailmaparandamise motiiv.
- 4) Ajakirjandus. Veel üks põhjus, miks lugeda ajalehte ning arendada ajakirjandusoskusi. (Plaan on endiselt saada ajakirjanikuks)
- 5) Uudishimu, mida teised teemade kohta arvavad.

Mis teid motiveerib?

- 1) Maailmaparandamise missioon
- 2) Puhtam kommentaarikeskus, lihtsam on lugeda ja jälgida kommentaare endalgi. Pole võimalik leida solvavaid ja haavavaid kommentaare. Lapsed ehk jäävad ilma ka uutest roppustest.
- 3) Vahel saab kiita ning Postimehe nänni, ent see on teisejärguline
- 4) Moderaatorite vaheline suhtlus. Omavahel saadakse hästi läbi ning lõbutsetakse ühiselt. Saadakse kokku, pidutsetakse ka väljaspool Postimehe üritusi.

Kas on midagi veel öelda kommenteerimise, vabatahtliku modereerimise vm kohta?

Võrreldes aasta tagust aega, mil modereerimist ja moderaatoreid Postimehes ei olnud, siis on Postimehe kommentaarid muutunud inimlikumaks. Inimesed on hakanud kontrollima, mida nad suust välja ütlevad ning mida nad mõtlevad. Samas on loodetavasti ära hoitud ka mitmed vägivallatsemised inimeste kallal ning šoki saamised.

Ma usun, et moderaatoritel on arenenud ka kriitika ja huumorimeel edasi, sest sellises töös peab mõlemat olema. Kommentaaride lugemine väsitab ning eriti seejuures nende kontrollimine.

Samas isiklikult olen ma vahel saanud nendest inspiratsiooni oma kirjutisteks ning oma maailmavaatesse leidnud uusi väärtushinnanguid. Mitmegi küpse inimese mõtteterad on avardanud mu silmaringi.

Intervjuu Armand Karjatse ja Urmas Taliveega, SL Õhtuleht 18. aprill 2006

AK: Süsteem on selline, et kommentaaride juures on nupp "Teata sobimatust kommentaarist" ja need tulevad meile siia siis, millest sobimatud ära kustutame.

Kui palju seda teatamise võimalust kasutatakse, ütleme ööpäevas?

No neid ikka tuleb, sest u kaks tundi tagasi ma kustutasin kõik ära ja nüüd on siia tulnud juba kümmekond või isegi rohkem. Neid tuleb jah, sõltub teemadest paljugi.

Kas need teatamised on enamasti õigustatud?

Kindlasti on inimesel selle teatamise jaoks mingi põhjus, aga kas ta ka meie jaoks sama põhjendatud on, see on ise küsimus. Ütleme 2/3 on sellised, millega ma olen nõus, et need tuleks maha võtta, seega 1/3 on küsitavad, pigem subjektiivsed.

Kas subjektiivsust esineb pigem poliitiliste teemade puhul või on see üldine?

See on ikka igal pool, sest meil neid poliitilisi asju ei ole ju. Subjektiivsust esineb päris tihti siis, kui kellelegi on konkreetselt haiget tehtud, või kellegi sõbrale või sugulasele, mis puhul kommentaar ise on õige, midagi valesti seal ei ole, aga lihtsalt tunneb end puudutatuna. Sel juhul ta tahab ka muidugi, et see maha võetakse. Vahel juhtub, et inimesed ka helistavad ja paluvad maha võtta.

Kas on juhtunud, et mõni intervjuueritav või loo tegelastest on palunud, et kommenteerimine peatatakse? Milliste teemade puhul?

AK: Jaa, on ka seda juhtunud.

UT: viimane teema, mida mina mäletan, oli see Inno Tähismaa lugu. Sellega oli kokkulepe, et sellele loole ei tule kommentaare.

AK: inimesel on jah selline teatud võimalus, et eelnevalt kokku leppida. Loomulikult ta meile intervjuud ei anna, kui me lubame seda artiklit kommenteerida. Seda juhtub väga harva, aga teatud tingimustel on see kokkulepe võimalik.

Sel puhul siis kommenteerimise võimalust ei avatagi, aga kas olete ka tagantjärele vaadanud, et tulevad liiga räiged kommentaarid ja peatate võimaluse?

Me oleme peatanud ka võimaluse jah, teatud teemade juures. Surmaga seotud teemade juures me ka ei võimalda algusest peale kommenteerida.

UT: no meil on neid surmaga seotud teemasid ikka jõe palju, enamusel neil on kommenteerimine lahti

AK: olgu, ütleme et mõnel ei luba, kus võib eeldada, et seal tekib mingisugune probleem.

UT: reeglina on kommenteerimise võimalus ikkagi avatud, kui just toimetuse ei otsusta teisiti jooksvalt. Seda tuleb aga suht harva ette.

Kui harva?

UT: minu mäletamist mööda oligi see Inno Tähismaa lugu viimane ja see oli juba mitu kuud tagasi kui ma ei eksi.

AK: no ütleme kuus paar korda.

UT: on sul viimasel ajal nüüd olnud midagi? Ma ütleks ikka kord kvartalis või nii.

AK: ega ma tegelikult ei ole väga kursis ka, aga ikka tihemini, ütleme paari kuu jooksul korra kindlasti, seda saaks tegelikult järgi ka vaadata.

Mitu inimest teil toimetuses nende kommentaaride kustutamisega tegelevad teise töö kõrvalt?

AK: Toimetuse juhtkonnal on kõigil see õigus kustutada ja enamus seda ka kasutavad. Lisaks siis meie veebimeistrid. Kas Pille ka kustutab?

UT: regulaarselt kaks inimest ja vahetevahel natuke rohkem või nii. Võimalused on seitsmel inimesel umbkaudu, neist kaks teevad pidevalt, see on siis iga päev, teised tegelevad siis, kui on antud vihje, et see kommentaar tuleks ära kustutada ja siis nad seda vahel ka teevad. Kuigi ma ei ole täheldanud, et nad seda väga tihti teeks.

AK: ega seda ei tea ka täpselt, kui tihti keegi kustutab. Üldiselt ütleks aga nii, et kommentaaride kvaliteet on umbes kolme viimase aasta jooksul tunduvalt paranenud, nii et midagi väga hullu seal enam ei ole. Peale seda, kui see ühiskondlik sekkumine tuli, siis usaldame eelkõige seda, millest teatatakse. Aeg-ajalt käime lihtsalt kiire pilguga üle selle kommentaaride voo nädalas korra või veelgi harvem, kus siis ropud sõnad ka üle vaatame ja tagantjärei ära kustutame ka sellised täiesti mõttetu kommentaarid.

Kas praegune süsteem on rahuldav, nii tehniline lahendus kui tööjaotus?

UT: mina küll ei näe, et otseselt oleks vaja midagi muuta, kommentaaris on igal pool enamvähem ühesugused ja see leimi leiutis, mis siin tuli, see "Teata sobimatust kommentaarist," see on asju väga palju lihtsamaks teinud, sest inimesed ise kustutavad või no vihjavad meile, et see kommentaar ei sobi ja siis meie reageerime sellele vastavalt. Ilmselt need kommentaarid ei lähe kustutamise tõttu märgatavalt kvaliteetsemaks, kui neid sinna jätta igale artiklile viis tükki järei. Ei ole erilist põhjust neid kustutada, olukord on täiesti rahuldav.

Kui tihti teatatud kommentaarid üle vaadatakse?

Keegi neid kommentaare päris läbi ei loe, see vaatamine on siiski pisteline. Peamiselt vaadatakse neid, millest on teatatud, või mille puhul on juba teatud kogemus, et selle teema puhul on midagi oodata. Kui sealt hakkab see probleem juba tekkima, siis seda teravamalt tuleb lihtsalt järgida.

Mis teemad need on, mida tuleb pingsamalt jälgida?

Ikkagi pingsad isiklikud suhted ja nii. Kui sa juba näed, et keegi tahab kellelegi halvasti öelda, konkreetselt inimesele, kellest on räägitud. See võib olla suvaline inimene, kes on osalenud kuskil situatsioonis kuskil Eesti väikelinnas ja sa siis näed, et selle linna teised elanikud tahavad halvasti öelda, siis tekib selline vastastikune kähmlus meie külje peal, siis seda me vaatame ka teravamalt.

Kas toimetusel on olemas omad ettekirjutused, mille põhjal kommentaare eemaldatakse või lähtute pigem sisetundest?

AK: Sellist dokumenti meil küll pole, see on lihtsalt aja jooksul nii kujunenud.

UT: heast tavast ikkagi lähtume.

AK: jah, aga eks see ole leheti ka erinev, Eesti Päevaleht paneb kommentaaride kustutamisele ja korrastamisele vist üksjagu rohkem rõhku, meie aga ei pane.

Kas teil on näiteks keelatud sõnade nimekiri ka olemas?

AK: Hetkel ei ole. Me oleme sunnitud seda tegema aeg-ajalt küll, aga üles lähevad nad ikkagi.

UT: hetkel ei funktsioneerigi see asi jah, roppuste filtrit meil pole.

AK: ta töötab teistel põhjustel praegu, just sel eesmärgil, et selline *fake* ja spämm ei tuleks sisse. Aga sellist toredat nimekirja meil pole jah. Vahepeal oli kusjuures, aga siis oli kaks varianti, kas ei lähe üldse üles või kirjutatakse punktidega, aga see eriti hästi ei töötanud, sest mõnikord võib kommentaar, mis sisaldab fuck'i olla ka päris asjalik ja sel puhul see fuck ei riku asja ära. Selline masina eelnev sekkumine ei ole väga hea lahendus.

UT: kommenteerijad on ses suhtes leidlikud, et panevad punktid ja tühikud vahele ja masin ei registreeri seda. Sama moodi on ka spämmiga, et 100% ei kaitse miski selle eest. Aga sõnafilter on küll mõttetu.

AK: kas ta nüüd täiesti mõttetu on, aga temas kasutegur ei ole väga suur.

UT: samas kui nüüd praegu mõelda, siis saaks kommentaaride modereerimise mootoris mõnda asja kindlasti paremaks muuta, lisada näiteks siia samasse vaatesse, kus kommentaaris on mõni ropp sõna, väike linnuke, et siis on kohe näha, et seal on midagi valesti. Sellised ideed tulevadki jooksvalt ja tihtipeale lähevad lennult kohe ka

kasutusse. Praegu ma just mõtlen, et see aitaks kindlasti kaasa roppude sõnade leidmisel.

Milliste teemade puhul tuleb üldjuhul kõige rohkem kommentaare eemaldada?

AK: Põhimõtteliselt ikka konfliktised teemad ja... neid saab siit tegelikult vaadata ka, mida üldse kommenteeritakse. Mis teha, ikkagi Peeter Oja on huvitav oma kuritegudega võitlemisega, ka kommentaaride seisukohalt, eks ta protsentuaalselt tulebki nii, et mida rohkem kommenteeritakse, seda rohkem tuleb neid ka kustutada. Aga samas, kas me seal ikkagi neid ka kustutame... Need on täiesti kummalised teemad. Kui keegi on ikkagi lapse või mehe kaotanud, siis need surmaga seotud teemad on ikka kõige problemaatilisemad teemad.

UT: no teemad, kus peaks delikaatne olema, et väga labaseks asjad ei läheks.

AK: viimasel ajal sellist juudi temaatikat pole olnud, eks sealt tuleks ka, et sellist rassiviha me ei saa endale lubada

Millised väljendid garanteerivad kommentaari kustutamise?

AK: Näiteks "juudid ahju" kindlasti, aga enamus asju oleneb ikkagi kontekstist.

Kommentaari, mis sisaldab sõna "neeger" võib üles ka jääda, oleneb, kuidas seda on öeldud. Ei oskagi niimoodi välja tuua..

UT: no kommentaar, et keegi on "libu" või taoline fraas, et ta on see, mis on kellegi poole personaalselt pöördumine, et ta tunneb end puudutatuna, siis see küll garanteerib. Mõned on autorile suunatud või artikli autorile suunatud kommentaarid, siis mina olen neid ka ikka vahel hävitanud, sest nad ei ole midagi muud kui lihtsalt labane sõim.

AK: kui ta on labane sõim, siis küll jah.

UT: no väga sageli ta ikka on seda jah.

AK: eks me pisut ikka kaitse oma autoreid küll jah. Päris kõiki kriitikanooli maha ei võta, mis on autorile suunatud, aga natuke siiski, mis on teravamad

UT: mõne kohta hakkavad kohe tulema, umbes et "Vainküla on loll eit" või midagi taolist.

Kuidas kustutatud kommentaarid umbes jagunevad, kui palju on lihtsalt sõimu ja mis osa on sõim?

AK: seda lihtsat roppust on isegi vähem, sõimu on vast ikka rohkem. Seda ei pea üldse ropusti ütlema, võib ka lihtsalt halvasti öelda, ilma et ta ropp oleks.

UT: ütleme lihtsat roppust võib protsentuaalselt olla umbes 0,5% või no suhteliselt vähe ikka kogu kommentaaride peale.

AK: natuke rohkem vast ikka, ütleme mingi paar protsenti.

UT: mingi teismeline tahab lihtsalt öelda mingi ropu sõna välja, kui seda kodus ei lubata teha, siis ta teeb seda siin.

AK: seda juhutb, aga õnneks mitte enam väga palju. Ütleks küll, et iga aastaga läheb kvaliteetsemaks, sest neid ütlemise kohti on nii palju lihtsalt. Kunagi oli ajalehe kommentaarikoht vist üks väheseid, kus sai avalikult öelda, aga nüüd saab igal pool öelda. Mingisugune kultuur on tekkinud, et Internet pole ka lihtsalt selline plank.

UT: kas see sinu kirjeldatud Papagoi efekt on ka ära kadumas või? See, et kõik hakkavad ühel teemal ühte ja sama asja kordama. Vanasti sai ikka räägitud sellest efektist, sest enne see oli hästi aktuaalne, aga kas nüüd enam on?

AK: eks seda ikka on, see on ju väga inimlik, aga samas on ka neid, kes väga teadlikult just vastupidist väidavad, siis tekib väike konflikt või nii.

UT: okei, nii et lühidalt võiks öelda, et see Papagoi efekt on siis ära kadumas?

AK: vähemaks on jäänud.

Kas eemaldatud kommentaarid jäetakse alles?

Ei, need kaovad ikka kõik ära. Me ei leia, et oleks piisavalt põhjust neid hoida.

Aga see võimalus, et politsei võib hiljem IP-aadressi küsida?

No ta ei saagi seda küsida hiljem, ta küsib siis, kui see veel üleval on. siis on ka dokumet või tõend selle kohta olemas, et see kommentaar kunagi üldse üleval on olnud. Ta võib muidugi teha sellest mingisuguse väljavõtte või ekraanivaate, et siuke asi oli seal koha peal, aga see ei ole ka päris hea dokument. Kui politsei ei ole seda tunnistajate juuresolekul kinnitanud, et see asi seal üleval on, või kui meie pole seda kinnitanud, siis on väga raske öelda, et üldse see seal üleval oli.

UT: jah, ja pealegi ei ole meil üldse seadusest tulenevat kohustust fikseerida seda kommentaari päritolu

AK: otsest kohustust ei ole jah, me aeg-ajalt tuleme vastu ja politseile me ikka oleme andnud andmeid. Sellist logi me hoidma ei pea.

UT: kui telekomi ettevõtetel on kohustus säilitada, kes kellele helistas, mingi hulk aastaid, siis meil ei ole seda kohustust säilitada, kes meid külastas. Pealegi see IP-aadress ei ole alati üheselt tuvastatav, nii et sealt ka see...

AK: praegu on kommentaaride hulk ikka suhteliselt väike, enne oli lugude juures tuhandeid kommentaare, kui me oleks neid kõiki alles hoidnud, siis meil oleks väga suure infomaht sellest saastast. Võibolla saja aasta pärast oleks põnev küll vaadata, aga

UT: väärtus on tal kindlasti igast keeleuurijatele, kes uurivad kõnekeelt ja keele arenguid. Mul tutvusringkonnas on palju filolooge, siis nad kõik kiidavad, et kommentaaride rubriigid on neile väga huvitavad lugeda. Kindlasti ta annab mingi pildi, mille sa saab palju lihtsamini arvuti tagant lahkumata kätte, kui minna mingitesse slummidesse noori küsitlema.

AK: ikkagi see parem osa jääb ju alles, kustutatud kommentaarid küll ei vääri seda. Kas seda on ka ette tulnud, et mõni IP-aadress on ära blokeeritud?

AK: on ikka, aga me üritame ta mingi aja pärast siis jälle lahti teha. Tihtipeale ei ole IP päris personaalne, ainult selle inimese oma, pigem on ta ikka terve pere või asutuse oma. Ja see, kui kauaks me aadressi blokime, oleneb inimesest ja sellest, kui visa ta on. Siis kui ta ära unustab selle võimaluse, et seal saab kommenteerida, siis teeme jälle lahti. Hetkel on paar IP-d kinni, aga need on konkreetselt ikkagi spämmi vastu. Järjest rohkem tuleb selliseid inimesi, kes üritavad oma internetikülge või midagi muud meie külje kaudu reklaamida, mitte et ta midagi roppu ütleks, aga see on siuke uuema aja probleem. Vanasti oli roppus suur probleem, varsti on see juba suurem probleem. Näiteks "Vaadake sinna leheküljele" ja link on pornolehele. Ja kui see kestab nii iga päev ja siis kuust kuusse, siis me blokeerime ta ära küll jah, mis siin enam kustutada.

Kas peale Delfi eelnõu aktualiseerumist pöörate suuremat tähelepanu kommentaaridele?

See nupp "Teata sobimatust kommentaarist" on peale seda tulnud, aga muidu me ei ole rohkem tähelepanu pööranud.

Kui tähtis on modereerimine teie arvates?

AK: Päris ilma ei saa. No ta on nii tähtis, kui palju vaja kustutada on.

UT: meie toimetust seda ei tähtsusta

AK: meie teeme seda minimaalsel määral

UT: selles mõttes võib täiesti kustutamata elada ka kuu aega, mitte kedagi see praktiliselt ei huvita. Oma kogemusest võin täiesti öelda, et selle tähtsus on minimaalne.

AK: jah, see ei ole meie esimene prioriteet.

Kui palju aega te tööpäeva jooksul sellele pühendate?

AK: mina võin mingi pool tundi küll ära kulutada. Mõnikord õhtul kell 10 viskad veel pilgu peale

UT: kokku võiks öelda, et mingi tund aega ühiste tundide arvelt.

AK: ütleme siis umbes nii jah, see aeg kulutatakse konkreetselt kustutamisele siis.

Aga meil loetakse kommentaare päris palju toimetuse sees, kes julgeb lugeda, kes mitte, mõni oma artikli kommentaare üldse ei loe, sest see on lihtsalt nii jube.

UT: aga mõned vaatavad kindlasti, need kes välismaa külge teevad...

AK: selles mõttes loetakse toimetuses ikka päris palju, aga just kustutamise eesmärgil võibolla mingi tund aega kokku.

UT: esiteks ajakirjanik ei saagi ise kustutada, selleks peab ta pöörduma kas siis webmasteri või mõne inimese poole, kellel on õigus kustutada, aga selliseid pöördumisi tehakse ikka päris harva. Tehakse, aga harva.

Kas modereerimine on sõnavabaduse piiramine?

Ega meie ei piira küll sõnavabadust. Neid aeg-ajalt tuleb ikka ette, et on väga järjekindlaid inimesi, kes lubavad kohtusse kaevata sõnavabaduse piiramise eest.

Nüüd veidi aega pole olnud, aga jällegi paar aastat tagasi oli üks tore Rootsi onu, kes tahtis meid kohtusse kaevata. Ja siis ähvardatakse minna kuhugi mujale kommenteerima, et siis räägitakse ära kõigile, kui pahad me ikka oleme. Nii et seda ikka juhtub mõnikord jah.

UT: aga see inimene saab ise ka aru, et see pole sõnavabaduse piiramine, kui ta ise oma kommentaari takkajärgi loeb, siis need ei ole...

AK: need on pigem äkkvihast tekkinud emotsioon, et vat nüüd võttis mu kommentaari ära, et see on ju sigadus tegelikult, kustutas mu loomingu ära. Aga mitte väga tihti.

Leebem variant on see, kui kommentaarisuumis lihtsalt küsitakse, et "Kus mu kommentaar kadus," aga mõni saab ikka väga vihaseks ja siis ta hakkab kohe järjest niimoodi kommenteerima ja siis ta kirjutab mõttetusi sinna ja siis on näha, et inimene on endast väljas. Aga pahameelt avaldavad nad ikka veebi kaudu

UT: see Rootsi onu kirjutas meile, tema oli tõsiselt pahane jah.

AK: tema kirjutas jah, aga seda juhtub ikka väga harva, nii kord kahe aasta jooksul, et inimene võtab toimetusega ühendust ja on ikka tõsiselt häiritud. Enamasti nad ei julge helistada

Kes vastutab veebiväljaande sisu eest?

AK: Meie kommentaaride eest ei vastuta. Kuidas selle vastutusega on, ma saatsin sulle ka ühe asja? Meie vastutame selle kommentaari eest seni, kuni me ütleme, et me ei kustuta ära seda kommentaari, kui keegi seda nõuab, sellisel juhul me vastutame ta eest. Kui me oleme nõus aga eemaldama põhjendatud argumendi alusel, siis meie rohkem tema eest ei vastuta.

UT: me jätame inimesele õiguse oma kommentaar takkajärgi ära kustutada. Näiteks tädikesed, kes on pannud sinna oma nime ja siis kui see on kõigile näha ja ta ütleb, et palun kustutage see ära, siis me seda ka teeme, juhul kui see on tuvastatav, et tõenäoliselt on tegu sama inimesega. Seda juhtub isegi umbes korra kuus.

AK: kas ta on lihtsalt kohkunud oma siira arvamuse üle või nii. Enamasti on ikka probleem selles, et ta on seal kuidagi ära tuntav, et naabrinaine või keegi sugulastest tunneb ta ikka ära.

UT: jah, on sellised ausad tädid, kes võtavad selle kommentaarivormi ette, seal on kohad, kuhu ta paneb oma nime, oma meiliaadressi, selle kommentaari ja siis ta on kohkunud, kui see kommentaar ilmubki nende andmetega, mis ta esitas. Vot selle peale nad siis reageerivad, mina olen küll saanud selliseid sõnumeid ja teised siin ka.

Kui paika peab teie arvates Mihhail Lotmani sõnavõtt, et las inimesed elavad end pigem Internetis välja kui et lähevad tänavale end välja elama?

AK: no eks ta ikka rahustab. Ajalooliselt on juba ajalehel enne seda kommentaaride aega olnud lugejatelt väga tugev tagasiside, et lugejad ikka armastanud toimetusse helistada ja kohale tulla. Eks enamik kohale enam ei tule, sest siin on ukSED, siit ei saa sisse enam, aga enne nad käisid kohapeal ja sai lihtsalt nendega väga pikalt vesteldud. Päevade kaupa väga suure osa ajast võttis lugejaga suhtlemine lihtsalt täiesti suvalisel teemal. Enamasti käisid toimetuses ikka vanainimesed ja tavaliselt helistavad ikka vanamutid, aga see on selline enese väljaelamise koht küll jah.

UT: mina võiks öelda just vastupidi nii naljaga pooleks, et kui ma lapse sunnin arvuti tagant ära minema, siis ta kohe läheks ja sooritaks ühe kõva kuriteo, sest ta on nii vihane selle peale, et ta ei saa enam arvuti taga olla. Tema on küll 7aastane, aga ma ei julgeks öelda, et siukseid tegelasi, kes on vanemad, võiks olla teisigi, kes arvuti tagant ära sundides võiks kellelegi pärast kallale minna. Samas ei saa alati öelda, et see arvuti asi alati rahustaks, mingeid inimesi rahustab, aga mingeid inimesi see ärritab. See on väga kahe otsaga asi, ma ei usu isiklikult, et nüüd arvuti väga.. Mingile grupile ta kindlasti mõjub, aga

AK: see väike grupp on kindlasti jah, kes leiavad sealt tuge oma väljaelamiste kaudu.

UT: ma arvan, et tänavakuritegevusele see mõju ei avalda.

Kus jookseb piir modereerimise ja tsensuuri vahel?

AK: Kommentaaride puhul ei saa väga tsensuurist rääkida.

UT: see oleks pigem see, kui toimetaja hakkab suunatult midagi soosima ja teisi hävitama, aga meil kogemused puuduvad sellega.

AK: tõenäoliselt me üritame ikkagi tasakaalu säilitada, et kõik osapooled saaksid sõna. Meie omalt poolt ei puuduta neid, leht ise püüab neutraalne olla.

UT: võibolla kui Allan Alaküla meil veel töötaks, siis oleks need arvamuskülje kommentaarid alati ühesuunalised ja ma saan aru, et Kesknädalal hävitatakse teatud kommentaarid, seal on justnimelt tsenseerimine, mitte modereerimine.

Kas eriti räigete kommentaaride puhul piisab nende kustutamisest või peaks inimene kasutama võimalust kohtusse kaevata?

AK: meie seda ei algata, et pakume välja, et on selline kommentaar, kas sa tahad nüüd kohtusse kaevata ☺ Kuigi inimesed on politseisse pöördunud ja politsei pöördub siis meie poole. Seda juhtub võibolla kolm-neli korda aastas, suhteliselt harva siiski, kuid enamasti ei jõua see kaugemale.

UT: mina ütleksin nende politseiasjade puhul veel seda, et tavaliselt algatus ei tule sellelt persoonilt, keda seal kommentaaris otseselt on solvatud, vaid kuskilt mujalt jookseb mingi muu teema välja. Peamiselt on olnud ikkagi n-ö riigivastased...

AK: Ei, aga see on ikkagi isiku algatus, politsei ise ei hakka...

UT: Nojah, keegi on andnud vihje, aga mitte see, kes on olnud seal sees, loos või kommentaaris. Mulle vähemalt on selline mulje jäänud, et keegi sealt loost tuleb, et teda on solvatud.

AK: Seda ikka juhtub ka. Ja juhtub ka mõne firma puhul, et kui midagi väga valesti selle firma kohta öeldud, siis... Aga minu teada ei ole need juhtumid enamasti kohtusse jõudnud, politsei on asja küll menetlusse võtnud, kuid sinna on need ka jäänud. Kas on siis saanud politseist ammendava vastuse või on omakohtu teel asi lahendatud, aga meil... Põhimõtteliselt on kodanikul selline õigus olemas jah.

UT: aga mingid riigivastased asjad on ju jõudnud kohtusse, aga mitte meil, äkki oli see Delfis... Andis kohtusse, et riigivastane asi ja pärast sai trahvi hoopis millegi eest.

Mis puhul peaks kommenteerija vastutusele võtma? Kui radikaalne see kommentaar peab olema?

AK: Seda ei otsusta meie. Ei tea...

UT: see kommentaar peab olema selline, mis väidab midagi, mis on selgelt vale. Võtame näiteks artikli puhul, kui Äripäev kirjutab Savisaarest, siis Savisaar läheb kohe kohtusse selle pärast, et ta tahab öelda, et kõik on vale. Kui keegi ütleb, et ta on libu või midagi sellist, siis sellise asjaga... Ei tea, kas Eestis mõni vaevuks sellise asjaga kohtusse minema, kuigi see on ka solvang, mida tegelikult ei tohiks teisele inimesele teha

AK: Inimeste agrssiivsus, valulävi ja tundlikkus on väga erinevad, mõni on juba väga väikse asja pärast kohtusse kaevama ja samas teistel on väga suur lävi.

UT: aga ma saan aru, et mõned on täitsa mõttetud kohtuasjad, näiteks otsitakse kommenteerijat, kes on öelnud, et... midaiganes. Aga juhul, kui kommenteerija konkreetset väidab, et mina tean, et see inimene on varastanud seda ja toda, siis ma saan aru, et see on põhjendatud, kui sa tahad väita vastupidist ja kaebad kohtusse.

Mis saab nendest leimi juhtumitest, mis laekuvad väljaspool tööaega? Kas nad seisavad järgmise tööpäevani netis üleval?

AK: Ei, meie tööaeg on piiramatu, me käime aeg-ajalt öösel ka arvuti taga, kuna arvutid on ju igal pool, nii kodus kui tööl, nii et vajadusel saab ka kodus vaadata. Meie tööaeg ei ole ainult kaheksast viieni limiteeritud, nii et isegi nädalavahetustel saab kontrollida. Kas just ööpäevaringselt, aga suhteliselt suur osa on kaetud. See ei ole selline kohustus, et tööandja otseslt sunnib meid öösel kommentaare vaatama.

UT: See on vabatahtlikult võetud kohustus, see pole peale sunnitud, sa võid seda teha, aga sa ei pruugi seda teha.

AK: See on jällegi seotud sellise kõhutundega, et vot sinna võib tulla midagi.

UT: Ja et lihtsalt sellest rutiinist pääseda, kui istud kodus arvuti taga, siis muuhulgas võid ju korra vaadata.

Kas te jääte ise ka huviga kommentaare lugema?

AK: Väga harva, neid juba aastaid loetud, nüüd lihtsalt vaatad pilguga üle.

UT: mõnikord harva, just kui on huvitav teema, aga seda tuleb üliharva ette.

AK: Kahju küll, kindlasti on seal häid asju, mida peaks lugema, aga lihtsalt ei jõua. Eks me ise saame ka sealt kommentaaridest üht-teist informatsiooni, aga kas me seda ka artiklite kirjutamisel kasutame, see on juba omaette küsimus.

UT: Mingeid noppeid on ajakirjanikud aeg-ajalt ikka üle küsinud, ei oskagi kohe ühtegi näidet tuua...

AK: Me oleme ikka päris põnevaid vihjeid saanud, nii et see on mingil määral ka töövahend meile, midagi saame sealt tagasi ka ikka.

Kui palju teil ööpäevas kommentaare laekub umbes?

UT: Palju siin on praegu... Nii 400, algus on siin.. ma julgeks öelda umbes 5-600, oleneb lugudest muidugi palju.

AK: eks mingi 3-400 kindlasti päevas, sõltuvalt artiklitest.

Kui paljudest kommentaaridest teatatakse?

AK: Teatatakse võibolla kolmekümnest kommentaarist, et see ei sobi ja kustutatakse võibolla siis oma 60. See sõltub tegelikult väga palju päevast.

UT: No siin on näiteks kohe reklaam üleval, üks inimene on vihjanud, et see on sobimatu kommentaar, paneme selle siia ja kustutame selle kohe ära. Siin on teisiga, vaatame edasi. Siin on kommentaar, mis on kirjutajale suunatud ja mis on ka täiesti mõttetu.

AK: Ütleks, et võibolla kuni 5% kommentaaridest kustutatakse ära.

UT: Ei ole nii, kui sul on ikka 400 kommentaari ja neist 40 kustutad ära, siis see on juba 10%, nii et 20-30% võibolla isegi.

AK: ei see on ikka palju, 5% on paras keskmiselt.

UT: No olgu, ütleme siis 5-10%

AK: Ei ole väga suur protsent, enamus jääb ikka alles. See *ranking* on väga kasulik, et inimesed saavad teatada ja kui neid teatamisi koguneb rohkem, siis kustutame ära.

UT: Siin on näha see number 1, tähendab et üks inimene on vihjanud sellest.

AK: kusjuures üks inimene ei saa mitu korda teatada, nii et selle järgi saame aru, et tegu on tõesti halva kommentaariga ja see vajab rohkem tähelepanu.

UT: Aga see kehtib sel juhul, kui keegi pole tükk aega kommentaare vaadanud

Aga üldiselt vaatate kommentaare teise töö kõrvalt ja kiiresti? Kaastöötajatega nõu ei pea sel teemal?

AK: Jah, ei raiska eriti ressursse ja aega sellele. Mõnikord väga-väga harva konsulteerime.

UT: Mina küll ei küsi mitte kunagi.

AK: Kommenteeridega on selline asi, et ega me neid eriti küll ei väärtusta, et kui juhtub, et mõni kustub kogemata ära, siis las ta olla. Nad ise tulevad ja nad ei ole meie jaoks nii olulised.

Alustaksin tehnilise poolega. Milline on EPLi kommentaariruumi tehniline lahendus? Kas kommentaarid jooksevad ühte admin-süsteemi kokku või...?

AP: Kõik kommentaarid on nähtavad meie veebis. Kui veebilehekülge vaatad, siis siin on kirjas uudised, aga siin samas on võimalik vaadata ka kõiki kommentaare.

Kas kommentaarid jooksevad reaajas üles?

AP: Jah. Samuti on neid võimalik ka nii, et adminnil on eraldi rubriik "Kommentaarid," kus nad siis samamoodi reaajas jooksevad, kus on siis võimalik neid kustutada, kui nad ei sobi.

Kui palju inimesi teil neid kommentaare jälgib?

AP: Põhimõtte on selline, et online toimetuses on kokku 9 inimest, kusjuures igitüks jälgib enda loo kommentaare. Kui ta on mingi loo välja pannud, siis ta ise jälgib ka seda, mis sellele loole kommentaariks on kirjutatud.

Ametinimetusele olete te kõik toimetajad?

KR: Jah.

Kui tihti teile teatatakse sobimatust kommentaarist?

AP: Näiteks mõni teine lugeja või? Meili peale ikka saadetakse, ütleme paar korda nädalas.

Kas te olete praeguse süsteemiga rahul?

AP: Jaa. Põhimõtteliselt meil kommentaarid on väga hästi jälgitavad ja väga kergesti kustutatavad.

KR: Olenevalt loost, vahel kui on sadu kommentaare, siis on natuke raske, aga põhimõtteliselt küll.

AP: Teistest lehtedest eristab meid ikkagi see, et meil ei ole neid kommentaare nii palju, meil on sisse registreerimine, nad on tuvastatavad, nii et kasutajad ikkagi vastutavad oma sõnade eest rohkem, mida nad sinna kommentaari kirjutavad.

Mis põhjustas teil selle sisselogimissüsteemi kasutusele võtmise?

KR: Et meil olekski mingisugune kontroll selle üle, et mingigi erudeeritus jääks, et inimesed ei saaks niisama lahmida. Selles mõttes et Delfi on kohaks, kus inimesed lähevad ja kommenteerivad ja põhimõtteliselt elavad ennast välja, siis Päevaleht hoiab ikkagi konservatiivsemat joont

AP: Et meie kommentaarium oleks ikka kvaliteetne.

KR: Sellepärast ongi, et kui inimesed registreerivad ennast, siis nad panevad sinna oma nime ja andmed, nii et meil on ikkagi mingi kontroll nende üle. Mitte just kontroll, aga vähemalt mingigi võimalus neid ohjeldada.

AP: Kui inimene on juba viitsinud end sisse registreerida ja ikka on tahtmine selliseid kommentaare kirjutada, siis tal peab ikka eriline... Et mitte midagi sisulist kirjutada.

Kas see erinevus on märgatav olnud, enne sisselogimissüsteemi ja pärast selle kehtestamist? (2005 alguses, AK.)

AP: Meist ei ole keegi nii kaua siin tööl olnud.

KR: See on juba aastaid jah, ei tea kedagi, kes oleks nii kaua...

AP: Sellepärast ei oska öelda jah, kuna keegi pole sel ajal siin olnud.

Nii et kommentaaride kontrollimine on kõigi online toimetajate tööülesanne?

AP: Jah, enda lugude kommentaaride kontrollimine. Ja siis hommikul, kui tulevad lehe uudised, siis ... hommikune valve

Kui palju te päevas kulutate aega kommentaaride vaatamise peale?

KR: Jooksvalt kõikide lugude kommentaare vaatame ikka. Tavaliselt iga inimene, kes on mingi loo kirjutanud, jälgib ikka seda, mis tema loo taha tuleb. Ja vist teiste omasid

jälgime ikka ka, kõik mis me jooksvalt üles paneme, kõikide kommentaare me jälgime.

Nii et rohkem isegi jälgite ise neid kommentaare, kui et vastate teatamisele, et see on sobimatu kommentaar?

KR: Jah. Lihtsalt raskem on jälgida neid, mis on võibolla lehe lugudele tulnud, sest kui öösel kell 12 lähevad lehe lood üles, siis on hommikuks kommentaare kogunenud sadu, nii et nendega on raskem ja nende kohta tulevad võibolla kirjad. Aga need, mis tulevad online uudistele, need on koguaeg jooksvalt vaatluse all.

Kas teil on omad reeglid, mille järgi te kustutate kommentaare?

KR: Roppused, kõlvatused lähevad kohe maha, ähvardused...

AP: Vaenu õhutamine rahvuste vahel

KR: Ja kui on otseselt inimest solvatud ka, ütleme et on solvatud loo autorit, siis läheb see ka maha. Kui see ei ole konstruktiivne kriitika loo teema suhtes, vaid on öeldud, et autor on loll ja debiil, siis iseenesest see ka ei jää üles. Arvamused võivad jääda.

Kas autorid pöörduvad teie poole palvega, et võtke see või too kommentaar maha?

KR: On vahel ikka küll... Kui midagi on ikka halvasti öeldud...

AP: Mõnikord nad saadavad meili peale, et palun kaaluge, kas see kommentaator on antud juhul teie arvates kirjutanud adekvaatse vastuse.

Mis puhul te kommenteerimist üldse ei võimalda?

KR: Surmateated on ikkagi sellised, eriti kui inimene on vastuoluline olnud, et võib tema surma juures tulla halbu kommentaare...

AP: Me automaatselt kunagi ei ole pidanud vajalikuks kohe, kui me oleme loo välja pannud, et...

KR: Selle uppunud poisi juurde ikkagi panime ka...

AP: Me ikka vaatame ära, et kui on näha, et võib tulla mingi mitte heale tavale vastav kommentaar, siis...

KR: Kui inimene sureb ikka ära ja kommentaatorid ütlevad, et see on ikka paras, siis nii ikka ei saa.

AP: Aga see on ikka suht harva.

KR: Jah, ainult surmateadete puhul, suht harva seega.

AP: Meil ei ole nii suurt vajadust seda teha kui teistel toimetustel.

Kas teil on ka intervjueeritavad palunud kommenteerimist mitte võimaldada?

KR: Ei ole.

AP: Üks inimene on.

KR: Nad tavaliselt ise jälgivad neid lugusid ja kommentaare, mis neile kirjutatakse.

AP: Tähendab mitte intervjueeritav, aga üks aramusartikli kirjutaja.

KR: Aramusartiklite puhul tuleb seda tihti ette, nad ise paluvad eemaldada mingeid kommentaare, aga ei ole palunud täiesti lõpetada.

AP: Üks inimene ma tean, on nõus meile aramusartiklit kirjutama juhul, kui tema lool ei ole seda võimalust.

Kui tihti teile teatatakse sobimatust kommentaarist? Kasutatakse näiteks seda nuppu või...

AP: Meil sellist nuppu polegi.

KR: Meil seda ei ole jah, sest meil pole seda täpset mõtet, sest see on ikka nendes kohtades, kus pole registreeritud kasutajad, siis läheb seda vaja. Kui meil üldse teatatakse, siis teatatakse see kasutaja nimi, kes tihti midagi valesti või halvasti kirjutab.

Kas lugejad saavad siis ainult meili teel teatada sobimatust kommentaarist?

KR: Nad võivad helistada ja võivad tulla öelda ka.

Kas nad ka kasutavad seda võimalust?

AP: Kasutavad ikka. Meil on see ööpäevaringne telefon alati avatud, mis on suunatud valvetoimetaja mobiilile.

Nii et kommentaarid, mis öö jooksul üles lähevad, on võimalik öösel ära kustutada?

AP: Jah, meil on võimalik alati kodus admini sisse minna ja momentaalselt eemaldada, mis vaja.

KR: Nii ekstreemseid juhtumeid pole ka jällegi olnud. On olnud inimene, kes öösel helistab ja on tahtnud enda kommentaari ära kustutada, aga seda ka päris keset ööd ei tehta. Samas ma ei ole kindel ka praegu.

Kui palju kommentaare te päeva jooksul kustutate?

KR: seda on raske öelda, mõni päev ei kustuta mitte ühtegi näiteks, täielik null.

AP: Samas neid ikka on, täna ma olen kustutanud juba näiteks kaks kommentaari.

KR: No mõni päev ongi nii, et mina ei kustuta mitte ühtegi ja keegi teine jälle kustutab mitu tükki. Võibolla siis kuni kolm kommentaari päevas.

AP: Pigem ikka sinna viie kanti, ütleme siis null kuni viis.

KR: Ütleme siis parem 1-5 kogu toimetuse peale kokku.

Kas teil on olemas näiteks punaste sõnade nimekiri?

KR: Meil on olemas blokeeritud sõnade nimekiri ja olenevalt siis meie kommenteerijate vaimuhiilgusest neid ikka lisandub sinna.

AP: Ma vaatan praegu, et meil on viis sõna, mis on keelatud.

KR: Jah, nii palju kui neid seal uues veebis praegu on, vanas oli neid ikka rohkem. Siis nad lõpuks õppisid kasutama tühikuid sõnade vahel ja nad mõtlevad igasugu nippe ikka välja, kuidas nii ikkagi öelda.

AP: Ja kui on ikkagi näha, et kommentaator regulaarselt ainult sellega tegelebki... Ma ei teagi, millega tegeleb, siis me oleme IP-d blokeerinud. Ja blokeeritud IP-sid on meil seitse.

Kas on on lõplikult blokeeritud või mingi aja ainult?

AP: Kui me selle sammu juba astume, siis ikka lõplikult.

Millised on need teemad, mille puhul te olete pidanud rohkem kommentaare eemaldama?

KR: Arvamuslood ma arvan, nad koguvad kõige rohkem kommentaare. Ja arvamusrubriik on populaarne asi.

AP: Viimasel ajal ka poliitilised teemad.

KR: Jah, kuna valimised on tulekul. Aga peamiselt ikka arvamusel, kuna igal inimesel on midagi öelda kellegi teise arvamuse kohta. Sinna juba koguneb sadu kommentaare.

Kas teil on isikuid või teemasid, kelle puhul te kommentaare jälgite pingsamalt?

KR: Suhted Venemaaga on sellised... Valulised teemad.

AP: Kui seal on rahvused mängus. Näiteks praegu on meil välismaa esilugu see, et pronkssõduri kaitsjatega liitusid vene juudid.

KR: Usuküsimused ka tavaliselt. Ja Ansipi ütlemissed, no need lähevad poliitika alla.

Kas te olete tähele pannud, et on inimesi, kes võtavad sõna iga teema puhul?

KR: On küll, jaa.

AP: Meil on umbes 5-10 inimest välja kujunenud, kes vist juba tunnevad üksteist ära.

KR: Üks on uhke kommunismi pooldaja ja üks on parempoolne ja siis nad vaidlevad seal ja lähevad omavahelgi kaklema juba seal. Ma ei saa sinna suht midagi teha.

AP: Mingi oma seltskond on küll jah, kes meil on püsikommenteerijad.

KR: Iga asjaga kohta on midagi öelda.

Kas te ise jääte ka mõnikord huviga kommentaare lugema?

KR: Ikka jah, seal kommentaarides on vahel väga konstruktiivset kriitikat ja ideid ja isegi infot saab sealt, mõnikord on kommentaatorid targemad kui me ise. Arvamusi on ikka huvitav lugeda ju. Meil ei ole neid kommentaare nüüd nii palju ka.

AP: Mina loen küll mõnikord huvist jah.

Kui palju teil päeva jooksul kommentaare umbes üles läheb?

KR: Ei kujuta ette, sada või paarsada.

AP: Pigem paarsada. Ma võin öelda, palju meil kommentaare praegu kokku on – 1 775 402.

KR: Need on ka kogunenud selle ajaga, kui see uus veeb läks käiku, poole aastaga siis vist. Kui see summa 7 kuu peale ära jagada, siis... Ei, tegelt ei saa ikka olla, seal peavad vanade artiklite kommentaarid ka ikka olema. Ikka paarsada päevas.

Kui palju teil registreerunud kasutajaid on?

AP: Meil on praeguse hetkeseisuga 6594 registreeritud kasutajat. Täna on tekkinud juurde 19 uut kasutajat. Ma võin öelda ka kasutajate vanuselise jaotuse. Vanuses 0-15 on 3%, 16-30 on 40%, vanuses 31-40 on 23% ja 41-99 on 15%.

Kas te jätate eemaldatud kommentaarid alles?

AP: Kustutame ära.

Mis aja jooksul need 7 blokeeritud IP-aadressi on tekkinud?

KR: Augustist praeguseni, poole aastaga siis. Me oleme saatnud hoiatusi mõnele ka.

AP: Kui sa tahad saata kohe, siis siin on koht, kus “Saada kasutajale e-mail.”

Kas need IP-aadressid on blokeeritud kommentaaride sisulise külje pärast või spämmimise ja linkide saatmise pärast?

AP: Sisulise külje pärast.

EPL pööras oma kommentaariruumile juba enne Delfi eelnõud rohkem tähelepanu, aga kas peale seda on ka midagi muutunud?

KR: Ei ole vist, meil on ikka teistmoodi olnud.

AP: Pigem me liigume selles suunas, et teatud teemade puhul see vabamaks lasta, näiteks online intervjuude puhul. Praegu saavad online intervjuude ajal küsimusi esitada ainult registreeritud kasutajad, aga me oleme seda mõelnud, et äkki seal saaksid ikka kõik esitada küsimusi. Kuna see süsteem on praegu paigas ja inimesi on, siis ma arvan, et me jõuaks seda kontrolli all hoida küll.

Kui oluliseks te üldiselt kommenteerimist peate?

AP: Ma arvan, et meie loetavusele see kommentaaride piiramine väga hästi ei mõju, aga see pole otseselt omaette eesmärk, vaid me tahame, et kommentaarid oleksid kvaliteetsed.

KR: Muidugi on nad ses mõttes olulised, et kui lugeja teeb mõne tabava tähelepaneku, siis see tuleb meile endile ka kasuks. Tabavaid tähelepanekuid teevadki inimesed, kellel on midagi öelda. Kui kõik oleks registreerimata kasutajad, siis olekski ainult üks lahmimine.

Kui Delfi eelnõu tuli, siis Mihhail Lotman ütles, et las inimesed elavad end Internetis välja kui et lähevad tänavatele. Mis te arvate sellest?

KR: kui on koht Internetis, kus end välja elada, siis palun väga, aga ma arvan, et Päevaleht nüüd küll pole see koht, kus ennast välja elada.

AP: Ma küll ei saa väita, et füüsiline vägivald oleks nüüd vähem vägivaldne kui vaimne vägivald. Minu meelest on see üks vägivald kõik. Psüühilised traumad on täpselt sama hullud või hullemad veel kui tänaval kellelegi kallale tungimine.

KR: Ma ka ei usu, et kui me keelaksime kommenteerimise ära, siis saaks tunduvalt rohkem inimesi tänaval viga. Ma küll ei usu, et need omavahel seoses on.

Kus jookseb piir modereerimise ja tsensuuri vahel?

AP: Tsensuur oleks see, kui me hakkaksime kellegi kommentaare kustutama selle pärast, tema mõtted ei meeldi meile, mitte see, et mõte või idee ei ole edasi antud viisil, mis haakuks seaduste või hea tavaga.

KR: Näiteks kui keegi ütleb, et ta on teinud vea või kuskil on trükiviga, siis seda me ikkagi ei kustuta.

AP: Reeglina me tegeleme ikkagi vormiga, mitte sisuga.

Kas sellest piisab, kui kommentaar lihtsalt ära kustutada või peaks sellele järgnema ka mõni karmim võte?

AP: Karmimaks võtteks on meil see IP blokeerimine, nii et karmim võte on olemas, enam ei saa edasi kommenteerida.

KR: Arvestades seda, et me vaenu õhutavad kommentaarid nii kui nii eemaldame, siis ainult võibolla juhul, kui neid koguneb hästi palju.

AP: Politseisse peaks pöörduma see, keda on riivatud, mitte meie.

KR: Sellist olukorda, et keegi järjepidevalt iga päev ütleks, et ta nüüd läheb ja tapab kellegi ära, ilmselt siis küll jah, aga meil pole nii äärmusikku olukorda olnud. Kui inimene lihtsalt ütleb, et talle ei meeldi loo autor või lihtsalt ropendab, siis see pole piisav põhjus teatada kuskile. Samas juudivaenulikkuse eest on täiesti kohtulikult karistatud, aga meil ei ole nii äärmuslikke juhtumeid olnud.

Kas taoline äärmuslik võimalus peaks üldse olema olema?

KR: Aga ta ju ongi olemas, selles mõttes et meil kõigil on võimalik politseisse pöörduda, kui midagi ei meeldi, teine küsimus on see, kui tihti me seda võimalust kasutame.

LISA 3. Kodeerimisjuhend

Analüüsiühikuks on üks postitatud kommentaar.

A Kommentaari tunnused

A0 järjekorranumber

A1 Veebileht

- 0 Postimees Online
- 1 SL Õhtuleht Online
- 2 Eesti Päevaleht Online

A2 Kommentaari kirjutamise aeg: kuupäev, kuu

A3 Rubriik, mille artiklile kommentaar ilmus

- 0 Eesti uudised; Uudised
- 1 Välisuudised
- 2 Majandus
- 3 Arvamus; Lugejakirjad, Juhtkiri
- 4 Kultuur
- 5 Meelelahutus; Elu
- 6 Krimi
- 7 Sport
- 8 Muu

A4 Artikli temaatika

- 0 Õnnetusjuhtumid (avarii, tulekahju)
- 1 Politseiteated (vahistamine, mõrv, kuritegu, rahutused)
- 2 Sõjavägi, sõdurid, sõda
- 3 Seltskonnateated (tuntud inimesed, nn pehmed uudised)
- 4 Haridus (keskkool, ülikool)
- 5 Poliitika (sõnavõtted, kohtumised, erakonnad, NATO, EL)
- 6 Sport
- 7 Kinnisvara, laenud
- 8 Kultuur (filmid, muusika, auhinnad)
- 9 Keskkond (loodus, ilm jm)
- 10 Muu

A5 Kommenteerija nimi

- 0 Hüüdnimi (tuletis nimest, loom)
- 1 Pärinimi (ainult eesnimi või koos perekonnanimega)
- 2 Kirjeldav (amet, rahvus, tunne, seisukoht)
- 3 Kirjavahemärk (... , ?, tähed, kombinatsioonid, lühendid)
- 4 Kommentaar (lause, lausekatke)
- 5 Nimetus (mis? Elutu ese, nt puupea jne)
- 6 Veebileht, spämm, reklaam
- 7 Muu (mühatused)
- 8 Puudub

A6 Kommentaari sõnade arv

A7 Kas sisaldab nn punaseid sõnu ja kui, siis mis laadi

- 0 Ei sisalda
- 1 Rumalusele viitavad sõimusõnad (loll, idioot, debiil, vördjas)
- 2 Seksuaalse alatooniga sõimusõnad (lits, pede)
- 3 Vandesõnad (kurat, dai bohh, fuck, raisk, nahui, urood)
- 4 Usuline, rassiline, poliitiline sõim (tibla, fašist, nats, kili, neeger)
- 5 Roppused (sitt, sitajunn, pask)

6 Kombineeritud variant

A8 Kommentaari funktsioon

- 0 Artikli tegelase sõimamine, leimamine
- 1 Artikli kommenteerimine, selle sisule vastu vaidlemine
- 2 Eelmistele kommentaatoritele vastu vaidlemine, sõimamine
- 3 Artikli autori sõimamine
- 4 Usu- või rassivaenu õhutamine
- 5 Üleskutse tapmisele, tapmisähvardus
- 6 Mitte kellegi pihta suunatud sõim või roppus
- 7 Spämm (mõne veebilehe reklaam)
- 8 Muu

A9 Emotsionaalne suhtumine

- 0 Puudub
- 1 Agressiivne, süüdistav
- 2 Liialdatud, hirmunud
- 3 Pessimistlik, resigneerunud
- 4 Irooniline, humoorikas
- 5 Küsitlev, uuriv
- 6 Kahjurõõmus, parastav
- 7 Õigustav, kaitsev
- 8 Muu

LISA 4. SL Õhtulehe eemaldatud kommentaarid

1. Klem:u: [Eesti video valiti välja: Toe Tagi «Pankrot» pääseb MTVsse](#)
Nii hea, et Ines või mõni veel hullem iniseja sinna ei saanud :)

2. [Täna Oja Petsi!](#)
ehk ajaksid hoopis miskit laiali ja annaks?

3. [Internetiportaali uus viis lastelt raha võtta](#)
See on tõesti lapsevanema probleem, kui ta ei suuda oma last keelata! Ratest saab tõesti palju uusi sõpru! Ma tahax näha mida teie lapsed siis teevad kui rate kinni pannakse. Ja isegi kui pannakse kinni olen täiesti kindel et tehakse uus portaal ja kõik läheb vana viisi edasi. a mix keegi rate24 ei räägi? Olete üldse vaadanud seda? Mina ei tee mingit vahet! ja see SOL on teie enda asi kas kasutate seda või ei! Teil ei ole käsitud seda kasutada! Krt saage juba üle! Tervel meie perel on rates kasutaja ja keegi ei vingu! ple sellel viga midagi

4. puupea: [Heli Lääts: «Rohkem kui lõikust, kartsin ma oma Peetri pärast.»](#)
ei tea jah, milleseid pannkooke ta siis tegi-sitast või irw??? lehmakoogid???

5. [Kuidas naabrinaised vanemveebel Korolit vangist koju ootasid](#)
Minul veel rohkem

6. [Kuidas naabrinaised vanemveebel Korolit vangist koju ootasid](#)
Minul kõige rohkem

7. Terry: [Hullud seadused](#)
Well done! [url=http://mp3start.blogs.eurosport.com/fi les/cat-stevens-mp3.html]download free cat stevens mp3[/url] | [url=http://mp3start.blogs.eurosport.com/files/blue-mp3.html]blue mp3[/url] [url=http://mp3start.blogs.eurosport.com/files/abba-mp3.html]download free abba mp3[/url] | [url=http://mp3start.blogs.eurosport.com/files/boney-m-mp3.html]boney m mp3[/url] | [url=http://your-mp3.blogs.eurosport.com/files/nirvana-mp3.html]download free nirvana mp3[/url]

8. John: [Hullud seadused](#)
Good design! [url=http://your-mp3.blogs.eurosport.com/files/malice-mizer-mp3.html]malice mizer mp3[/url] | [url=http://your-mp3.blogs.eurosport.com/files/marilyn-manson-mp3.html]marilyn manson mp3[/url] | [url=http://your-mp3.blogs.eurosport.com/files/kiss-mp3.html]download free kiss mp3[/url] | [url=<a href="http://your-mp3.blogs.eurosport.com/files/nor"

target=_blank>http://your-mp3.blogs.eurosport.com/files/norah-jones-mp3.html]download free norah jones mp3[url] | [url=http://mp3start.blogs.eurosport.com/files/beatles-mp3.html]beatles mp3[url]

9. asjatundja: [Rosemary Rits astub ema Janne jälgedes](#)

Mul on tudrukust kahju. Tema vanuseid häid korvpallureid on Eesti klubides palju ja pikkust on nii mõnelgi rohkem, oskustest ei tasu rääkidagi. Minu arust ei kuulu ta oma mänguoskustega omavanuste 10 parema hulka. Kui Jannel oleks rohkem tutteid, oleks nad kohe meistriliigas. Ega mängima ei pea nad oskama. Janne on eluaeg eputaja olnud nii on ka tema tutar. Ajagu kõrvad kikki ja kuulaku mis nendest korvpalliringkond räägib. Tema nahas ma kull ei ta olla. Ja kull jumal karistab nii teda kui tema Rossud. Jube naiivne tudruk ja rumal korvpalli alalt. Mängida ta ei oska. Ja mis ta veel koolis räägib, Keegi võiks tal suu lukku panna. SELLISEID ISEOPPIJAJID MEIL KULL POLE TARVIS .

10. graf: [Vanemveebel Andrei Korol sai peksu asemel armu](#)

Eesti Vavariigi sõdur on teinud ühes riigis kolm häbiväärset tegu:

1. end pildituks joonud;
 2. endale karistuseks ülimalt alandavat ihunuhtlust palunud;
 3. polnud mees, et see tellitud pool endavalitud karistusest vastu võtta.
- Kas Eesti kaitseväes ongi nii armetud ja armu paluvad sõjamehed?!?!?!?!
ARMETU!!!!!!!!!!

11. d: [«BMW sööstis puude vahelt nagu lingukivi minu suunas!»](#)

ei ei selgeks üritatakse teha et bmw-ga sõidavad ainult ajukäábikud, olgu siis vaesed või rikkad. Normaalne inimene Eestis lihtsalt ei osta bmw-d, ei uut ega vana

12. Tilladi tilladi: [Evelin Samuel sai lauluisu tagasi](#)

kellest, kellest...ikka tillist!

13. Ise monstrumi: [Paanikahood ajavad Valo jooma](#)

(ehk koleda müra) valmis teinud, hakkas see teda kollitama. Ravi oleks: teha kaunis heli valmis ja seda kuulata.

14. [Eesti video valiti välja: Toe Tagi «Pankrot» pääseb MTVsse](#)

pane oma munni täis suu kinni

15. Maali: [Annely Peebo saab varsti emaks](#)

näen veelgi öudusunenägusid Eurovisioonist, kus nee naine kraaksus laval. Muidugi oleks ta võinud Kroonikasse sellest teatada, ja seda teab ju igayks, et kohe kraaksuma hakkamine 7 tundi peale pihtasaamist head ei too. Lugesin kommentaaridest vihjeid eelmise lapse kohta, loodan, et see saab kasvada rahulikult vanavanemate juures.

16. aaa: [Noortejõuk peksis mehe koomasse](#)

vabanda Triin, aga Madis ei jõudnud eluga võidelda. Sügav kaastunne perele ja sõpradele. Olgu see noorte vägivald neetud. Kas te annate aru tegudest, mida toob purjus inimese teguviis enesega kaasa.

17. kas sa,lita.ei saa: [Noortejõuk peksis mehe koomasse](#)
aru,et me tahtsime Madisest praadi ja tema verd mekkida. Sulle peab kurikaga piki
pead virutama

18. kopli sarimõrvar: [Noortejõuk peksis mehe koomasse](#)
olen prii poiss ja õpetan nippe.Eestimaa peab eestlastest puhtaks saama.olgu need
vändrakad või kes iganes... kõik peavad kaduma,türi härrastel on õigus.

19. Kolakas: [Peeter Oja omakohtu järjekordne ohver: «Oja Pets röökis nagu hull!»](#)
Sellisele paneks täiega pasunasse. Krdi joodikunäru.

20. Küsimus kahtlust äratavale ilmselgete pervesslikute mõtetedega vanemale
meesterahvale: [Arno Liiver: «Kevade» oli mu elu kõige ilusam aeg](#)
Kas sa onasid Kevade ajal????

21. mõhh ja tõlpa: [Estonian Airi lennuk taas rikke küüsis](#)
olgu kuidas nende pealkirjadega on aga pange mu sõnu tähele...kui nii jätkub, et pea
iga nädal on lehest lugeda, et oli rike ees ja rike taga siis ühel hetkel kukub Estonian
Airi lennuk alla. Laibakari järele muidugi.

22. skunk: [Katarina Padar: «Milleks see vale? Me oleme koos ju. Tahame ühist last.»](#)
Tõmmake lutti koprad!

23. tikembe: [Katarina Padar: «Milleks see vale? Me oleme koos ju. Tahame ühist last.»](#)
imege lutti kährikud

24. Kuku-nunnu: [Katarina Padar: «Milleks see vale? Me oleme koos ju. Tahame ühist last.»](#)
õjjoõlkmkmlöölööfdddddffkggdgdmdjvvvvnngjnngjbnjffnv
,v,cnv,nbnljbblthrgrojoyjuyykkkkkkkkkkkkkkkkurrrrr hhgffjkjhkgggghkkgty

25. aaga: [Katarina Padar: «Milleks see vale? Me oleme koos ju. Tahame ühist last.»](#)
see Katariina on ju kuulsa MÕRTSUKA Romeo Kalda õde.I

26. TEADJA: [Katarina Padar: «Milleks see vale? Me oleme koos ju. Tahame ühist last.»](#)
Mina kui neile lähedal seisev isik võin seda kinnitada,et Tanel ja Katariin ei ole
koos.Nende abielu on juba pikemat aega karil olnud,viimse tõuke asjale lisas,Taneli
meeletu rockipidu.

27. No comments: [Katarina Padar: «Milleks see vale? Me oleme koos ju. Tahame ühist last.»](#)
Kadestan Katarinat. Tore oleks saada last mehega, kelle tilli teised avalikult imevad.

28. bmw: [Suvi toob bensiinihinna uue rekordi](#)

vittus

29. Pöö: «Ja võitja on...»

Fucking konksninad, neli tankisti ja ütleks koer, aga selle ära koitand miinustes iq-ga läki läki kohta ei saa koer öelda. Kriistina, Timo, konksnina isa ja nende kunstnikust sõbrake.

30. Saarlased: «Meil ei vea mitte kunagi!»

SUUR OSA SAARLASTEST ONGI SELLISED, ERITI MEREMEHED. PERSEPUGEJAD JA VINGUPUNNID

31. segaduses: Annely Peebo saab varsti emaks

keegi kes teab täpselt, kas tal siis on ikka teine laps? Kkus ja kellega see elab ja kes on isa?

32. Noortejõuk peksis mehe koomasse

kuhu madis maeti? :S

33. pasapaber: Peeter Oja omakohtu järjekordne ohver: «Oja Pets röökis nagu hull!»

Õhtuleht on sihuke pask, et seda peaks jagama inimestele tasuta, hoiaks tualettpaberi raha kokku.

34. Rosemary Rits astub ema Janne jälgedes

ma

35. marvo: Pohmelliga astume ellu

pane end põlema ütle mulle üks kord kui ma olen kuskil olnud mahla ja auto peal on olnud naised kogu aeg haige vantaasja on ikka küll

36. kurg: Katarina Padar: «Milleks see vale? Me oleme koos ju. Tahame ühist last.»

Kust see laps tulla saab kui tüdrukud Taneli munni küljes, agu vasikad lehma nisa otsas.

37. Rumm ja roheline madu: Eksmiilits tahtis end õhku lasta

...KUI SAAN ÜKSKORD KAINEKS, HAKKAN SAMURAIKS, LASEN ENNAST ÕHKU MA ESIMESEKS MAIKS!

NAISELE SAAB PÄRANDUSEKS 18 LAST, ÄMMALE JÄÄB KAKTUS JA PAPIST PRÜGIKAST...

38. Mihha: Totaalne muutumine ehk kuidas tippajakirjanik Inno Tähismaast üleöö enesepilastajast seksihull sai

Nii hea on lugeda kiimas emaste komme, et see ja see neid ei huvita, tegelikult need kiimas vanaeided a`la 25-35 ainult kepit heietavad. Olin kord laevas ja tulin Rootsist. Minust veidi eemal istus 2 30-40 vahel olevat tädi. Lobisesid ja lobisesid ning varsti läks jutt ikka ümber augu. ?ks teatas, et ta pole keppi saanud 3 kuud, teine jälle ütles, et tema Rootsi joobar osutus üldse piidriks ja käib Tais lapsi nikkumas. Tema on kepita juba pool aastat. Ja siis te irisete Inno kallal, vaatate oma emaseid sarju koduperenaistest ja seksist ja linnast ja kui Teile kallid naised teeb ettepaneku veidi

keppi teha, siis te ajate pea nii püsti ja teatate, et mis te ikka arvate, aga tegelikult te kiimas hoorad vaid seda tahategi, tvaju matj.

39. ann: [«Ja võitja on...»](#)

href="http://www.kohvikspirit.ee/" target=_blank>http://www.kohvikspirit.ee/

40. [«Ja võitja on...»](#)

see ei olnud küll see korter kes pidi võitm.pigem oleks võinud võita üks kõik peale nende aga mitte nemad,kuna ma olen terve saate aja jooksul nende vastu.mees on nagu mees aga see naine on ju natuke puudulik.

41. [Kristiina: «Tegin kriitikat vaid korterite, mitte osaliste kohta.»](#)

42. [Kristiina: «Tegin kriitikat vaid korterite, mitte osaliste kohta.»](#)

kust otsast see norm.korter on.söögi laud on ka ülele inimesele vähe ja magamis tuba kirju lehm seinal ja voodis,rõve.Plondiin jääb ikka plondiiniks.

43. kodekaps: [Kristiina: «Tegin kriitikat vaid korterite, mitte osaliste kohta.»](#)

Negatiivsed kommid suuremalt jaolt saarlasevårdjatelt. ? la `lits mängib viiulit`. Mingi soolane meretuul võis need vårdjad kuskile sinna puhuda kus pipar kasvab!

44. KRISTIINA: [Kristiina: «Tegin kriitikat vaid korterite, mitte osaliste kohta.»](#)

TERE! MA OLEN NII ÕNNELIK ET JUST MINA JA MU KAKS ARMSAT KUTSUKEST TIMO JA POPSU SELLE SAATE VÕITSIME.KEVADEL TEEB TIMO ENDALE KUUDI KA ÕUE JA SIIS EI PISSI NAD POPSUGA KOGUAEG VAIBA PEALE,MA "KANNAN NÜÜD ETTE" ET OLEN MAAILMA NABA JA TEGIJA,ERITI MEELDIB MULLE MEIE MAGAMISTUBA JA KÖÖK,MAGAMISTUBA EI MEENUTA MULLE ÜLDSE INGLISMAA BORDELLI TUBA JA KÖÖGIS SELLE SERVA PEAL MIS TIMO KOJU TASSIS ON HEA JU NELJAKESI SÜÜA,MIS SIIS ET KÕIK KORDAMÖÖDA PEAME SÖÖMA,MINA OLEN ÕNNELIK JA EI KRITISEERI KEDAGI ENAM:)

45. maria: [Saarlased: «Meil ei vea mitte kunagi!»](#)

paras teile saarlased
ikka sitaks paras
vaata te ju võidsite seal koguaeg lisaraha
paras teile
te kaotasite set olite nii õelad
paras paras paras

46. eestlne: [Saarlased: «Meil ei vea mitte kunagi!»](#)

MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!

MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!MÖLA!
MÖLA!MÖLA!

47. Raplast: Saarlased: «Meil ei vea mitte kunagi!»

Teate saarlased, te mökitate ja etlete liialt, no mis teis siis nii erilist on, tulete kuu pealt äkki või, kogu aja üks öö ja öö, liiga heal arvamusel olete endast, pange end põlema, eputised. ja hea, et ilma jäite, nüüd teid lolle äkki vähem mandrile saabumas. kasvatage lambaid.

48. Jaagup Kreemil oli Parental Advisory sark: Saarlased: «Meil ei vea mitte kunagi!»

Tradi kahju et konksninad võitsid. See vaadake miuke nende elamine oli, eriti see magamistuba täieliku bordelli mulje jättis ja see lame koer, fuhh, saarlased oleks võind võita, või ükskõik kes, peale nende.

49. aces: Äpardunud röövolid nabiti kinni jõest

palun lõpetage ära nad on minu väga LÄHEDASED SÕBRADja nad lihtsalt ei ole seda ära teeninud.....Indrek ja Eno on liialt hea tahtlikud et sellist asja teha....PALUN ANDESTAGE NEILE MA PALUN.....MIX MIX ELU NII KARM ON..... :-)

50. molkus!: [Kadriorgiat pole olnudki?](#)

Küll tuleb ka aeg Kärmasele, et keegi tema elu samuti persse keerab kui tema tuhandetele on teinud! Läheb aega mis läheb aga tasumistund saabub...

51. [Lehmakantseldajast pangaröövliks](#)

mis nad vist mõtlesid et elu ongi nii nagu ameerika vilmis, kaasa tunda ei ole küll vaja. oled mees tegema ole mees ka vastutama, alaealine pold ju kumbki. see jutt et elu on neil olnud sitt, kurat elu on igal pool sitt. ja siin järgnevalt kommenteerinud inimeste käest tahaks küsida: kas te siis ka nii räägiksite kui teid isiklikult oleks röövitud (a la Nad ei olnud pätid vaid elu hammasrataste vahele jäänud noorukid. Nad ei tahtnud ju kellegile halba.) kui nii siis jätke oma aadress ja pange 73 tuhhi valmis, ma homme astun läbi.

52. erica: [Lehmakantseldajast pangaröövliks](#)

No mida kuradit - ainult see tegi neist haletsusväärseid, et kohe vahele jäid. Oleks nad siiani 73 000.- jooksus ja kusagil õlut libistaksid ja kõiki lolliks peaksid ja uuesti proovima läheks ja siis juba mõnele kolaka ka annaks, kui ikka ise raha anda ei taha... siis oleks kohe kisa lahti, et kus kurat politsei on ja politsei on vilets ja ei saa pätte kätte ja sellisest riigist tuleb är hakata minema jne. Ikka Eesti rahvas ja eriti noored, on ikka täiesti väärastunud tõug. Poliitikud on nende kõrval inglid ja hoopis õigem kontingent, kuigi sõim käib ainult ühelt poolt. Vaat sellised nolgid ongi eesti rahva tulevik ja selliste pasapeade pärast peab mingi valitsus ennast ära katkestama. Tappa raiskadele, aga küll neile kongis ka tehakse.

53. [Lehmakantseldajast pangaröövliks](#)

Mis see pisike sumbutisondeering maamehele ikka teeb, sitahaisu ja eluraskustega juba maast- madalast harjutud.

54. oh neid kyll: [Lehmakantseldajast pangaröövliks](#)

Poiste rate kontod
href="http://www.rate.ee/users/eagalone"
target=_blank>http://www.rate.ee/users/eagalone
href="http://www.rate.ee/users/kannakas"
target=_blank>http://www.rate.ee/users/kannakas

55. wel come: [Lehmakantseldajast pangaröövliks](#)

mis see 73 000 on. Kirjutage parem sellest, kuidas presidendikandidaat ilveslane lambotismi e. eesti märgi nime all ligi kolm miõjonit karistamatult riigilt on röövinud.

56. pohmell: [Kuidas meest koeraga jalutama saada?](#)

Hahaha naised arvavad koguaeg et nad on ilge kavalad, tegelt teavad ise ka et nad lolliid vitud kes nikkumiseks tehtud.

57. [Korvpallinaiskonna kandidaadid](#)

nohh....arvamused on arvamused ja võivad olla erinevad arvamused :D aga vot väike viga artiklis...Janne Rits -teine treener a vot June-Ona Lill on peatreener ju...nii et ärge nuud pabistage,kõik on korras...ei ole veel korvpalli maailma lõpp sest Janne Rits on teine treener...vott...

58. mari: [Naise kõhust eemaldati 60 kg rasva](#)

kes ei usu seda, vaadaku videot href="http://es.news.yahoo.com/videos/faldon-abdominal-e" target=_blank>http://es.news.yahoo.com/videos/faldon-abdominal-extirpado-hospital-cruces-mayor-literatura-cientifica.html

59. PIRAKAS MUNN: [Väike peenis viis nooruki enesetapule](#)

Kle Egle savi ühest tra hiinlasest, ja mid sa tibunokaga ikka teed, munn peab vähemalt üle 15 cm olema, alla selle on see niisama kusenahk.

60. [Andrus Ansipi ettepanek Res Publicale – Isamaa, eest!](#)

Ja teised erakonnad on inglised, kes oma tiivanukikesi solgiämbrist välja püüavad upitada?

61. Seisund: [Marju Kuudi dzässisari](#)

Marju Kuut langes vist nii madalale, et pidi ise selle eelneva kommentaari siia kirjutama.

Lausa hale. Laulda ka ei osa, rääkimata viisitundmisest. Sellistele tuleks lavakeeld peale panna, kallid Marju, see pole Ameerika ega mingi film, see on reaalsus, lõpeta teiste piinamine ja ära laula!"

62. naised loodi nikkumiseks, mitte millegiks muuks: [Miks käia juuksuris, kui sellest tolku pole?](#)

Pange põlema ma küll hoora eest niisama mingit juukse raha ei maksaks.

63. [Hea, et elus olen!](#)

sest paksud on haiged -peened on terved lihtne

64. anu: [Hea, et elus olen!](#)

nii paks inimene ja läheb Baari saatesse. Tehku koduseid toimetusi ja riisugu aias lehti, Näitab veel paljaid tisse. Ei meeldi nii paksud tüdrukud. Kui on kõrge vererõhk siis ei tohi üldse juua alkoholi.

65. Raune: [Hea, et elus olen!](#)

No mida teema täna jälle ...p..sse!!!!

66. ella: [Hea, et elus olen!](#)

Mõnikord teeb loodus õiged korrektuurid. Võibolla Sul ei oleks tõesti lapsi vaja. Saa ise enne täiskasvanuks. Milline ema niimoodi terve rahva ees oma tissidega vehib. Ja siis muidugi on tülid elukaaslasega ja pärast hüpatakse jälle kuskilt alla.

67. arch in Business Category, Yellowpages search. From online directory: [Hullud seadused](#)

online directory main

68. wm@search.com: [Hullud seadused](#)

69. q0@yahoo.com: [Hullud seadused](#)

70. in: [Hullud seadused](#)

71. l@ebay.com: [Hullud seadused](#)

72. Search in Business Category, Yellowpages search. From online directory: [Hullud seadused](#)

online directory main

73. #: [Hullud seadused](#)

74. Yellowpages search. From online directory: [Hullud seadused](#)

online directory main

75. moraal: [Kirjasõber tuli koju elama](#)

no katsuge emakaga mõelda,eriti kui sabaalune sügeleb. Neiu oleks võinud kogeda vapustavat seksi 2kuti ja n ende daamedega. Vaene naine, kas ta sai oma koduhoidjatest lahti koos koduga ?

76. Liina: [Vanilla Ninja Lenna ja Slide Fifty Kallervo vahel õitseb armastus?](#)

Just, Kallel on pruut olemas ja Lenna pole teda vää!!

77. Muide: [Katarina Padar: «Milleks see vale? Me oleme koos ju. Tahame ühist last.»](#)

see Kata pidi öössel veel alla kusema,ehk selles on hoopis viga ,et vTanelil ei tööta väänt.

78. Oeh: [Kristiina: «Tegin kriitikat vaid korterite, mitte osaliste kohta.»](#)

Sa oled idioot või mängid seda? Mängu peasponsor oli HANSAPANK ja võidu 500 000 saamise TINGIMUS OLI, et võtavad laenu HANSAPANGAST!

Mida sa targutad, kui sa asjaga kursis pole!!!

79. Jah: [Saarlased: «Meil ei vea mitte kunagi!»](#)

Inimene võiks osata väärikalt kaotada, mul nii "Kahju" saarlastest, et seda värvi AUTOT ei olnud, mida nemad tahtsid, ja KORTERI peavad nüüd ka kesklinna ostma. Jube masendav, tahaks neid kuidagi rahaliselt aidata:)))))))))))))) Naiivne ja loll eit see saare eit:P

80. Helmi: [Äpardunud röövliid nabiti kinni jõest](#)

Ärge Tehke neile seda,..... nad minu head sõbrad.....Ma hoolin neist väga

PALUN ANDKE NEILE ANDEKS:.....

MIX SEE ELU KYLL NII KARM JA EBAÕIGLANE ON :(

81. [Äpardunud röövliid nabiti kinni jõest](#)

ega eesti noormehed paremadki pole ..sama hullud kui venelasedki ..aint varastaks ..raha hullud :P ..see minu enda arvamus

82. moekas: [Vesi haiseb, põhjus teadmata](#)

Jah see lugu oli küll tõsi.,et viinavabrikandid täitsid oma kukkurt.See hirmsa haisuga praak pandi Tapa ümbruse põldudele ,veeti seda kohe lausa tonnide viisi ja otse kuumalt kui oleks pliidi pealt pott võetud.Kõik auras ja haises isegi koerad ei tahtnud õues olla jäid täis.Kus on küll meie seaduse meeste silmad,kellele nüüd soolatakse.Aga seal ju puha omad poisid koos.Nüüd on vesi kaevus perses ja monu allikas ka.Joon nüüd praaka ja laulam,mis on elul viga..Mina vett osta ei jõua ja seda kokat samuti.Kahju et nüüd on meie väikesed mutikad praaeks tehtud ja hea odav süük võiks pakkuda neile endile,kes seda tegid.Vot nii on see elu siin ilmas.

83. **Kadriorgiat pole olnudki?**

ei taha seniilist vanamoori tuhvialust õela vanamuti küljeluud, inimesi, kes oma liha ja vere maha salgavad, kuna too pole tõusikust valetaja...pole pärinud memmekese kurja meelt ja kalki pilku

84. DDD: **Seksikaim mees Tanel Tatter hindab võidukodu**

Eesti seksikaim Tont sai ka parema käe püksist välja ja kohe kommenteerima. Irw

85. hui: **Lehmakantseldajast pangaröövliks**

sina kui osta statoili pakett, ärka üles topakas.

86. blaa: **Lea Liitmaa: «Asimo on mulle lapse eest.»**

lea pane jaaku enne kui päris emaseks kätte läheb

87. ENE: **Schumacher ja Ferrari tulevad!**

SHUMM ON JOBU.

88. Hamas: **No-Big-Silence tegi laval tuld ja paugutas püstoleid**

Hoiatan igasuguste killer-suller-big noise ahvatlevate (satanistlike) voolude eest.

89. õiglus: **Kas Vahur Kersna hakkab tegema toidusaadet?**

Tuleb aeg kui sellele sadade inimeste elu peesse keerand vördjale ka kohus saabub!!!

90. JR 352: **Visiooninälg**

Jõudu Margus, kesikute perselakkumisel!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

91. juku: **Pereisa pussitas lapsi kaitstes sissetungija surnuks**

Õige ka, krt need vargad ja pätid on üle käte läinud juba:(Inimestest naljakaid pilte
<http://www.nali.ee>" target=_blank><http://www.nali.ee>

92. nimi: **Pereisa pussitas lapsi kaitstes sissetungija surnuks**

Tubli,VÄGA tubli!!
!!

93. Postimees: **Pereisa pussitas lapsi kaitstes sissetungija surnuks**

34-aastane Ivar haaras oma pere kaitseks noa ning pussitas surnuks tema majja tunginud ning lastetoa poole sööstnud mehe, sest politsei ei leidnud Harjumaal Muraste uuselamurajoonis asuvat maja üles. Aken, mille kaudu hullunud võõras kahe pisitütre isa koju tungis ja seetõttu oma otsa leidis, oli eile naeltega kinni löödud. Foto: Raigo Pajula Kül mavärinaid tekitavad sündmused said Tallinna lähedal Pankranniku elamurajooni ühes põiktänavas alguse pühapäeva öösel kella poole ühe

paiku. «Olin just lapsed magama pannud, kui kostis tume müts ja käivitus auto alarm,» kirjeldas loo avapauku Ivari majanaaber, kes turvalisuse huvides ei soovinud oma nime Postimehele öelda. REKLAAM REKLAAM Soov.ee 20 000 kuulutust iga päev! href="http://www.sovv.ee" target=_blank>http://www.sovv.ee Avatud Tallinn Vaata linnavalitsuse pressikonverentse veebis href="http://www.tallinn.ee/pressiko..." target=_blank>http://www.tallinn.ee/pressiko... Reklaami siin... VIIMASED KOMMENTAARID Ai Tapetu perest küll ei ole kahju (kui tal see üldse on). Kui keegi minu koju tungiks haaraks ka kõige... elekter see ivar on vist töömeeste petis-ei maksa lubatud tasu Teised kommentaarid Kohe akna juurde jooksnud naabrinaine nägi, kuidas keegi askeldas Ivari Citro?ni väikebussi kallal ning lõi veidi aega hiljem juhipoolse aknaklaasi puruks. «Kui ta läbi akna autosse hüppas, karjusin talle, et kuhu sa ronid, kuid pealtnäha normaalse välimusega mees ei teinud teist nägugi,» rääkis naine. Peksis kõike Selleks ajaks olid aknale tulnud ka Ivar ja ta naine ning juba tehti esimesi kõnesid politseisse. Seejärel kostis kümme-konnan minuti vältel autost raju laamendamist. 28-aastane Aleksei peksis autos kõike, mis rusika ette jäi, et huilgavat alarmi vaigistada. Et see vilja ei kandnud, tuli võõras autost välja, käis ümber masina j

94. RR: [Pereisa pussitas lapsi kaitstes sissetungija surnuks](#)

Noh, Ivar on mõrtsukas ja selle eest tuleb ta kahtlemata pikaks ajaks kinni panna. Aga huvitav, kas Õhtulehe "ajakirjanikud" ei tea misasi on šokk? Külaelanikud nüüd vaevalt šokis on.

95. TO Cmert: [Pereisa pussitas lapsi kaitstes sissetungija surnuks](#)

Ah,et „äkki,, ja „äkki,, ja äkki.... . Seda parem,kui äkki või „äkki,, . Seda parem!!

96. kõiksuse laps: [«Usaldage oma arsti rohkem!»](#)

JUMAL,JUMAL POISS ADLAS KIHVT-ÕIGE!!!

MUL OM VIIMASE PEAL PEREDOHTER TAL OM NIMI JUBA AND/LA-mule ütleb palju MU KULLAKE ON VALVES 26 TUNDI ÖÖPÄEVAS, pealegi ravib ta vägevalt telefoni teel ja seisab pea peal kui peab teiste arstide ühepaja toitu pidevalt sööma ehk päästa uppujat ÕLEKÖRRE OTSAST- LY,KENE ON HARJUNUD ÄKK OLUKORDADES SURNUID ELLU ÄRATAMA VAIMU MÜRGITUSEST MA PÄÄS VEEL ÕPETAMA KUDA TSAKRAID AVADA MIDA ARSTID UMMISTAVAD VALEDE RAVIDEGA- SEE KÄIB LIHTSALT SIIS HAKKAB ELUENERGIA LÄBI VOHAMA JÕULISELT-KUI VAJA SIIS TEHASSE PIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIIKS SAIA KA!!!!

14.04.07

- 112

emigreeruda ja seal demokraatiat edendama hakata 5. Mitu rahvaste vahelise sõpruse sõrmust saaks valada üles sulatatud pronkssõdurist?

10. Teema: [Lõpukirjandi teemad \(36\)](#)
kuhu lähed põlev vanaema?

11. Lugeja: [Abistaja: tapetud narkomaan juhtis vargajõuku \(43\)](#)
«Kui inimene saab vaid 900 krooni pensioni, siis ta peab ju kuidagi ikkagi püüdma elada. Ja nii ta peabki varastama – organiseerib grupi, kes varastab poodidest,» selgitas Laanemann Minge tööle **kuradi** varganäod! Või tehke endale üledoos ja kaduge siit ilmast! Inimene rabab ennast lolliks et endale midagi osta, siis tulete teie, panete asja tuuri ja vahetate oma 100 kroonise portsu vastu. Teid tulebki hävitada mitte mingit riikliku pensi veel maksta selle eest et ennast vigaseks süstite.

12. Vastane: [«Kahvli» saates esinenud narkomaan tapeti \(89\)](#)
sry minu meelest polegi selliseid vaja.....väga hea yx liivakasti risustaja vähem:))))))

13. Tuus: [Wiesenthali keskus nimetab Männilit endiselt kurjategijaks \(24\)](#)
JUUDID AHJU,AHJU,AHJU!!!

14. Idee: [Brasiilia politsei tabas «surmafirma» \(6\)](#)
tellimus nimekiri peaks algama riigikogu liikmetega pihta - oleks juba 101 nime olemas

15.04.07

15. Dr. McAivar: [Kasparovi advokaadid nõuavad õigust Strasbourgi kohtus \(14\)](#)
Nalja hakkab sama,kui Strasspurkist Puutja-onule noom-noom tehakse.Poiss ju alati Euroliidu peale viiteid visand,kui tiblade ahistamisest siinmail kurnud.Papa Prodi pintsakureväär juba märg GasPutini pisaraist,et oh kuidas küll tema majanduspõgenikke Balti riikes kiusatakse-topitakse nõõpnõelu küünte alla ja võõrast keelt suhu,hoitakse Narva silda lukus, et tiblakärsad koju ei saaks etc.etc. Kas see ongi paljukiidetud rahvaste sõprus,kui Armeenia juuti Gasparovit ahistatakse, juudionu Hodorkovskit vangimajas piinatakse.Armsad sõbrad need venelased küll.Hoidku Jumal mind sõprade eest- vaenlaste eest hoidun isegi!

16. Rullnoku: [Roolijoodik tegi Tallinn-Tartu maanteel möödasõidul avarii \(74\)](#)
a kui ikka pimedas kurvis mööda tõmmata saab adrenaliini! kaihv nii hea et hoiab komnade pealt kõvasti kokku ja kui kohe pärast pulli võssa keerata siis seisab kui aiateivas!!!!

17. Sibulad ahju: [Venemaal valmis uue generatsiooni tuumaallveelaev \(54\)](#)
Rauast peenise pikendus? Aga väljaveninud vene prostituudile on see ikkagi liiga väike.

18. Nii austatud Postimees...!: [Kõik 18-aastased Läti noormehed jäetakse reservi \(34\)](#)
Ei kustuta midagi siin minu kommentaare. Ühesõnaga..Riksile..et sinu soovitusel järgi peaksime kõik end urvi ajama ja laskma endale ilma seebita keerata...Muidu küsiks seebiga, aga see võib suurt tuumariiki ärritada...

19. Paks: [Vietnamis sündis 6,5 kilo kaaluv beebi](#) (13)

On ikka paks titt, mõelge Vietnaamlased, kui selline titt peaks kõhutuuli laskma, siis oleks terve teie linn läinud ja naabrid ka, hullem kui tuumapomm ning haiseb ka jubedamini. VÕAK!

20. NAERAPURUKS! : [Parts tutvustab Euroopa ametivendadele Eesti ettevõtluspoliitikat](#) (4)

see tollmökk tolaparts juhan on loll kui lauajalg ja ei tea majandusest mitte hundi tulist tuhkagi!! Miks sa koverkael ronisid veel rahva ette, rahvas heitis ju sinu ja sinusuguse saasta ammu prugikasti!!! Muhhhvame labi, kuid mitte enam!!

21. Ads: [Bahreinis võttis võidu Felipe Massa](#) (12)

pihkunen jälle kolmas. paras :D

22. Ehee: [Peterburi meelevaldus muutus märuliks](#) (15)

juudimunnid kardavad tõde

23. M: [Üle Soome kihutas tulekera](#) (63)

lasnamäele võiks küll kukkuda, mul poleks midagi selle vastu

24. Pilatus: [Jaak Allik: Rahvaliidu langus sai alguse presidendivalimistest](#) (94)

Tegelikult üks hästi inimlik küsimus sm Allikule: Kas peale 1991. aasta Augustiputši ei tekkinud Teil soovi omaale kuul pähe lasta? Muid küsimusi kahjuks Teile ei ole ega tule.

25. Ssssassaaba: [Nikolai Valujev kaotas tiitli Ruslan Tšagajevile](#) (12)

OI TRA KUI VALUS UUDIS!!!! USKUMATU!! AGA KAS IKKA TÕESTI?????

26. Anne: [Filosoofiateaduskond esitas Sutropi TÜ rektori kandidaadiks](#) (30)

Ingi ema on niiiiiiiiiiiiiiii koe!!!!!!! loodan väga, et ta ei saa rektoriks!!!!!!!!!!!!!! Katastroof

27. Tohopele: [Moskvas vahistati maletaja Garri Kasparov](#) (65)

juudid tulebki kinni panna... vahet pole kui kuulus on... ei tea kas putinil on gaasi või mõne muu küttega ahjud ?

16.04.07

28. Kui oleks: [Vahistati «Kahvli» saates esinenud narkomaani tapmises kahtlustatav](#) (14)

valida kas tappa ära narkomaan või trollander... siis mina valiksin jälle narkomaani. Olge ometi mõistlikud, palju teile neid vaja on siis? Nad varastavad ja harva teevad midagi kasulikku. Vähemalt harvendada võiks nende arvukaid ridu.

29. Kaitseliitlane: [Jüri Pihl: Me ei lase end 9. mail uuesti üllatada](#) (69)

ni dai boh mõni **tibla** seal jaurama kukub, võjebu pljätj.

30. Opossum: [Malmö eeslinnas ründasid noortejõugud politseinikke](#) (49)

Mustaperssete tänu Rootsi kunnile.

31. Nojah: [Tulistamises USA ülikoolis sai surma 32 inimest](#) (93)
parem tapku üksteist kui okupeerigu võõraid maid.
32. JJ: [Tulistamises USA ülikoolis sai surma 32 inimest](#) (93)
Paras jänkidele, **peded**
33. Fsfdas: [Tulistamises USA ülikoolis sai surma 32 inimest](#) (93)
HAHAHAHHA!!! PAAARAAAS Väike puhastus usas ei tee paha.
34. Sarvik: [Malmö eeslinnas ründasid noortejõugud politseinikke](#) (49)
Eks nii läheb kui riik igasugu kurjategijaid ja muidu uroode nii lahkelt sisse rännata laseb.
35. Eering: [Malmö eeslinnas ründasid noortejõugud politseinikke](#) (49)
eesti on juba riiki võtnud vene kaltsakaid alates 1939 aastast, senini vaid üks suur häda nende parasiitidega.
36. Trollander: [Vahistati «Kahvli» saates esinenud narkomaani tapmises kahtlustatav](#) (14)
tapjale tuleks medal anda, ehk tapab siis kõik narkarid ära.
37. Juhan: [Mihhail Stalnuhhin lahkus riigikogust, asendajaks on Lembit Kaljuvee](#) (25)
Ammu oli sellel Stalhhuujal Riigikogust lahkuda. Soovitan tal oma seitse asja kokku panna ja lahkuda sinna, kust ta ROODINA on. Selliseid endisi Interrindelasi on sää! Toompääl veelgi, ehk soovivad nad ka oma SÜNNIMAAL tagasi naasta, muidu äkki neid siin Eestis veel diskrimineeritakse. Valitsusel soovitan neile ette tellida Balti vaksalisse terve rong, et mida kiiremini nad selle maa tolmu jalgadelt pühivad seda parem meile eestlastele. Head teed "Aljošad ja Marjus"´ad.!
38. A:kka: [Vahistati «Kahvli» saates esinenud narkomaani tapmises kahtlustatav](#) (14)
See praak visati mullatoiduks. sest ta ei olnud piisavalt tugev ja taibukas. see oli üks näide kuidas inimühiskonnas tuleb välja praakida parasiit, nõrk, kergema ajudebiilsusega, ja need kes ei suuda oma tegevusele ettepoole mõelda. no ja ta ei olnud ikka eesti hingega.
39. Flameas: [Ilmajaam: ilus ilm võib asenduda vihma ja lörtsiga](#) (27)
Mingu seaperse on lörtsiga! Talv on kurjasT! Ilmasoojenime on elu alus! Kui see jätkub, siis polegi enam talvesid ega suusapedesid!
40. ...: [Tallinna parkimiskontrollid jagasid laiali 20 000 infovoldikut](#) (1)
värdjaaaaad...
41. Toivo: [NATO rahandusalane seminar toimub seekord Tallinnas](#) (1)
Aitaks kui Eestil oleks paarsada ohvitseri, kes nato **perse** iga päev puhtaks lakuvad peale wc käimist ja rohkemaks pole ju vajadust.
42. Rott: [Roolijoodik tegi Tallinn-Tartu maanteel möödasõidul avarii](#) (74)
loodetavasti leiab see mihkel oma lõpu üsna pea ja üksinda

43. Tegelikult tuleb IGA eestlane: [Natsikütid tõstsid Eesti «reitingut»](#) (46)
vaatamata oma sünniaastale kuulutada fasistiks ja juutide vara röövijaks. Olgu see vara
röövitud 10 või 20. sajandil, eile või tulevikus. Eestlased on veel hullemad kui
need, keda Taavet oma leerist välja läks tapma (öigluse nimel), sada korda
verejanulisemad kui Hamasi omad täna. Ja mis loll lugu see on, et eestlased ei taha
unustada neid juudisoost mehi-naisi, kes neid koos juutidega, venelaste, poolakate
kenasti ja ilusasti tapsid NKVD keldrites ja laagrites. 'Juba see mitteunustamine
tähendab, et nad kõik on paadunud fashistid, ülespoomata jäetud fashistid.

44. Jakobson üles puua: [Natsikütid tõstsid Eesti «reitingut»](#) (46)
Mitu iidel jakobsoni on EESTLASED üles poonud? Kahjuks mitte ühtegi.
EESTLASED, hakame jakobsoni ülespoomisest pihta. Siis jätavad juudid
EESTLASED-PEREMEHED rahule.

45. Mary: [Üle Soome kihutas tulekera](#) (63)
see oli **tibla** allveelaeva juri dolgorukii pauk, mis kogemata lahti laks...

17.04.

46. Juku: [Ansipi ja Pentuse dialoog tekitab kummastust](#) (86)
siin ei ole midagi imelikku kevad jooksupäeval, kiimas osa pooled, isamaa on vaja täita
lastega, M. Laar ei saa sellega hakkama-pegli haigus, E. Savisaarel ei tõuse
enam. T. E. Ilvesel on oma tibi, mis teed tibi Pentus jäi kabistamata ja jama majas.

47. Kristi: [Instruktor tõi basseini välja vee all lebanud mehe](#) (40)
Ma olen paar korda ainult seal basseini ääres mingit personali näinud. Üks kord oli
siis kui ma veest sitajunni leidsin ja kutsusin ühe töötaja seda välja õngitsema.
Loomulikult ei ole ma sinna ujulasse enam läinud, las Denissid sukeldusvad seal oma
junnidega.

48. ?: [Virginia ülikooli tudengeid ei hoiatatud mõrtsuka eest õigeaegselt](#) (41)
Palju õnne kõikidele jänkidele

49. Kukeleegu: [Instruktor tõi basseini välja vee all lebanud mehe](#) (40)
Väga **mun** tekst, **tra** tõlgi seda saasta vene keelde, FFS!

50. Jüri Böhm: [Raul Kalev: Kolmandiku mõrkjas laenukomm](#) (82)
vt "Jüri Böhm" - 17.04.2007 12:40 see kiri on ikka väga veider - Raul Kalev on tibia
Seda minagi. Kui see kiri tuli tegin talle ettepaneku natuke lähemalt diskuteerida, et
saada selgeks kellega on tegu, kuid ta hüppas alt ära põhjendades, et pole
rahvuslane! Nii palju siis kodaniku julgusest. Nüüd nägin vähemalt näo ära. (muig)

51. Kes tegi: [Mari-Leen kaotas 16-aastaselt süütuse](#) (199)
Siin pole palju arvata: süüdi on Mart Laar ja Siim Kallas. Ei jätkunud neile
põllumajanduse hävitamisest ja pensionäride vaeseks tegemisest, aplad vanamehed
pidid võtma ka Mari-Leeni süütuse! Kas sellistel on kohta Päikese all?

52. Ahti: [Mari-Leen kaotas 16-aastaselt süütuse \(199\)](#)
NATURAALNE AJUDETA NOOR LIBU.EI OLE KAHTLUSTKI ET SELLISEL
ON KÕIK AUGUD LÄBI KÄIDUD.

53. Eestlane: [Kaitsemüürid võivad nurjata maa-aluse parkla ehituse \(17\)](#)
Leedo sittugu kasvõi tina, aga Tallinna sittumine saab lõppeda.

54. Lõpp asi mille ümber kella lüüa: [Ansipi ja Pentuse dialoog tekitab kummastust \(86\)](#)
no kui see on nagunii vaikiv kokkulepe olnud, ning pen tuss ei teadanud sellest
midagi, siis.. tore, et unzip teatas, kuidas asi on. said teised uustulnukad ka targemaks.
ehk kunagi saab pen tuss ka roosa mannaks, siis ehk enam nii otuke ei ole. ja pealegi,
mulle tundub, et tuss tahab parlamendis näidata, et on ka mingi asjapulk, mitte ainult
mingi suumulk. aga rumal pea on ihule nuhtluseks ja küllap p. t. sellest ka kunagi aru
saama hakkab.

55. Naised: [Ansipi ja Pentuse dialoog tekitab kummastust \(86\)](#)
POLIITIKAST EEMALE! NAISED RIKUVAD KÕIGE ÄRA. Vihkan feministe,
putsilakkujaid. Oksele ajab. Mehed TEAVAD paremini asju. Ärge laske naisi
poliitikasse. hulluks läheb.

18.04.07

56. Kurat: [Politsei uurib jõhkrat ja verist kassi piinamise juhtumit \(209\)](#)
ära tapaks selle jahimehe-raisa kui pääle satuks..

57. Martti: [Politsei uurib jõhkrat ja verist kassi piinamise juhtumit \(209\)](#)
ma peksaks seda meest kuni ta andestust palub ta peax ise surema

58. Roheline: [Politsei uurib jõhkrat ja verist kassi piinamise juhtumit \(209\)](#)
Soovitan jahimees Silver Kalavusel endale kuul pähe lasta ja kiirelt, sellised
väärarenguga sadistid tuleb hävitada!

59. Maret Maripuu on röövbande liige: [Minister Maripuud häirib Mardna karistamisega seonduv \(46\)](#)
ja nüüd alles hakkab see röövbande näitama omad teod,ei mingeid korda,eestirahvast
nälgutakse surnuks ja Maretikene naeratab rõõmsalt,tema poeg jääb ju ellu,ta ju
joodiku poeg,teised surevad

60. Vahur Lepik: [Mari-Leen kaotas 16-aastaselt süütuse \(199\)](#)
Ma olen talle suhu andnud.

61. Gert-Grettir Kaljusalu: [Mari-Leen kaotas 16-aastaselt süütuse \(199\)](#)
Minu arvates on Mari-Leen paras lits. :D Aga teda paneks küll, meeste vahelduseks.

62. Hobinats: [Sotsid ja Evelyn Sepp kritiseerivad Ojulandi \(28\)](#)
Mitte et ma lihula lambasihverist suuremat arvaks, aga sotsirajakas ongi ju ülearu
ülbeks läind. Ei ole ahvide import, sionism ega pederastia sugugi imerohud, mis valge
mehe ja ta Vana Maailma hävingu seest ära päästavad.. Eks Vana Aadu olnd ka terike
sotsialist, aga vähemaste selle kandi pealt illusioone ei teind. Siigail.

63. Ravitseja: [Politsei uurib jõhkrat ja verist kassi piinamise juhtumit \(209\)](#)

ma nean selle hirmsa jahimehe ära-hirmsasti nean ,et tema sugupuu maaapealt igaveseks kaoks-mõrtsukas , igaveseks kaod sa siit ilmast ja sured väga rasketes piinades....

64. Lugeja: [Politsei uurib jõhkrat ja verist kassi piinamise juhtumit \(209\)](#)

Kes ütles,et inimest tappa ei ole võimalik,selle raisa tapaks vähimagi süümepiinataoma käega,võib olla saaks siis rahulikult magada,praegu kummitab et kuskil kõnnib selline tolgu ringi.

65. Timukas: [Politsei uurib jõhkrat ja verist kassi piinamise juhtumit \(209\)](#)

Kuule onkel,kirjuta mulle kus peidad ennast!!??Mina teeks sinuga järgmise protsetuuri-seoks sind metsa kinni(puu,või sooviltavalt midagi tugevat),võtaks sind paljaks ja laseks paar päeva(vähemalt) olla seal.Siis vaataks kuidas sääsede,parmud,linnud jne. elukad sind "mekkinud" on.Saaksid siis ehk väikse kaifi omal nahal!!!!Kirjuta mulle kindlast, mina piinaks küll sind
MÖNUGAAAAA!!!!!!

66.: [Virginia koolimõrvar oli tähelepandamatu \(27\)](#)

krdi kilid ja juudid... maha lasta

19.04.07

67. To parteitu: [Reformierakond: Keskerakond jätkab oma sõpradele korterite jagamist \(22\)](#)

tuleks teid üles puua,et esitate kriminaalsüüdistust valele inimesele ja kui mina esitan õige kriminaalsüüdistuse oma sugulase Armilde Naabri peale keegi ei tee väljagi,nagu mind poleks olnud,olen olemas ja tuleb see päev,kus teid ka üles puuakse

68. Kas on juba jälle leitud inimene: [Euroopa Liit alustab kommunismikuritegude temaatika lahkamist \(17\)](#)

tuleb mõlisma ja ei muud midagi,keegi ei uuri ega huvi tunne minu Ameerika Päranduse vastu,sest kõik on kinni makstud,kuid mina Adele Nõu võitlen ja tahan näha kas kogu inimsugu on varaste poolt ja ei ühtegi ausat inimest maaapeal ei ole,siis on tore,lähen ja võtan mida hing tahab,katsuge mind vangi panna ja soovitan kõikidele varastama hakkata ja just nende rikkuritelt,hävitada kui saab ja kui keegi prokuröör tuleb ja hakkab uurima,siis prokuröör vangi panna,miks ei lahenda Ameerika päranduse varastamist ja vangi ei panda varas

69. Norrast: [Välismaal paremat elu otsinud politseinikud naasevad tööle \(73\)](#)

Vot see vana on kyll nyid eriline Pekki **perse** krt ta ei ole mingine Ragnar Vaid MAUNO!!!! Ment jääb mendiksmendi veri peksis ikka tal tihti välja!!! The End

70. Tuttav: [Politsei tabas Väike-Maarjas narkojoogu \(92\)](#)

tyra isegi mu vanaema ütleb selle peale ,inimene teeb seda mida ta kõige paremini oskab, kui nad tahtsid tegeleda sellega siis las tegelesid .nagu tee ise oleksite mingid **kuradi** pühakud. ma olen kindel et 80 % kommenteerjast on ka tarvitanud mida iganes narkot... nii et ärge kobisege siin ... kui tee inimesi ei tunne siis ärge läkutage

niisama.. ja **nahui** vaja ültse selliseid lehekülgi ;lisa oma kommentaar;. pole teie asi kommid ja nimesi nimetada.Pange ona (pihku) **kuradi** ahvid

71. R-3: [Kadri Kõusaare debüütfilm «Magnus» valiti Cannes'i ametlikku programmi \(25\)](#)

Oi need Kadri rõukus jalad...

72. Oh seda seppa: [Reformierakond: Keskerakond jätkab oma sõpradele korterite jagamist \(22\)](#)

Elmar joobnuna käis peal sõrataudi kõngend seal kahjuks katki läks kondoom rasedaks jäi vaene loom.

73. Apteeker: [Naabrite elu põrguks teinud vanamemm mõisteti vangi \(27\)](#)

sellistele kändudele tuleb kokku segada ja sisse joota 1 osa rohelist -ja 1 osa valget kärbseseent ja mitte kunagi see känd ei tüüta enam naabreid

74. Ian uus.p.6l.d.: [Tornimäe miljonikorterid ostsid miss, pianist ja ärihaid \(12\)](#)

mitu kilomeetrit m***i pidi see miss imema, et sellist korterit osta? ja tõesti. miks ei ostnud äriheeringad korterit? või rahvuslikult: äriräimed?

75. Zn: [Moskva lähistel hävitati Teise maailmasõja mälestusmärk \(63\)](#)

kas soome mutid ikka teavad, et meil ka selline (mees)prostituutide kogunemiskoht on ? . kõrtsist tulles oleks ju igati abiks üks keskõine pikk ja kõva saada :P

76. Vasja: [Moskva lähistel hävitati Teise maailmasõja mälestusmärk \(63\)](#)

nuuh, tiblad, kähku kaitsma oma tiblasid! nochnoi pozor - vpered, za otvagu! kompassi pole vaja, kaart näitab s***maja, edasi **tiblad** lauluga ... lauluga!!!

77. Mati: [Koolimõrvar saatis tulistamiste vaheajal telekanalile videoid \(43\)](#)

Nagu videost aru oli saada ei teinud tüüp seda lihtsalt niisama. Ma usun et tapetud andsid selleks põhjuse (kas just kõik ~32 kuid kindlasti 2-3). Kaastunne süütutele kuid neile, kes selle venna niikaugele viisid - paras.

78. Kaaslane: [Koolimõrvar saatis tulistamiste vaheajal telekanalile videoid \(43\)](#)

Kahju sellest andekast Lõuna-Korea poisist! Ta väärinuks sellise vapustava etenduse eest ikka päris mitu Oskarit, teatriauhinda ja kõikvõimalikke preemiaid. Sest tegelikult ei olnud ta karvavõrdki sitem tegija kõigist nendest, kes samasuguseid ja veel palju-palju kordi hullemaid tapa-, märuli- ja õudusfilme toodavad ning neis mängivad. Sisuliselt on viimased viimane kui üks samasugused ja veel hirmsamad mõrtsukad, kurjategijad. Nemad kõik on endast jätnud tohutul hulgal video- ja filmimaterjali, mida kõrgesti autasustatuna ja väärtfilmidena kogu demonlikule - sorry, demokraatlikule maailmale raha eest demonstreeritakse. Aga selle asemel, et neid mõrtsukateks ja kurjategijateks nimetada, makstakse neile kosmilisi summasid kõigi nende jõleduste eest! Nad kõik on suured kustnikud ja aulised inimesed! VÄRDJAKARI! Avaldan sügavat kaastunnet langenud, kuid tubli töö teinud Lõuna-Korea noormehele, kes andis maailmale selge sõnumi selle jõledustest. Kui sellest veel aru ei saada, siis jääb vaid üle korda saata veel võimsamaid märguandeid. Mis teha, kui vaprate ja ilusate maailm on kaotanud mõistuse?!

79. Rashomon: [Pubi palus dressides stiilipeolistel lahkuda \(66\)](#)

this sucks! dibiilikud! keda kotib kuidas ma riietun! siis hakatakse veel mulle dikteerima kuidas ma lõhnama pean ja kuidas olgu juuksed lõigatud! minge persse, ma ei taha iial välja näha nagu mõni **türa**stunud Kallas, Ansip või muidu ilmetult/soliidne munajoodik!

80. Sportlane: [Jaan Kirsipuu unistab meistrivõistluste võidust \(8\)](#)

Kirsipuule soovitan enne starti pära kat määrida, sest vanainimesena spurtides hakkab pärasoolikas võbisema, mis tekitab ebameeldivat lõhna.

81. Teevabakassidele. [Politsei uurib jõhkrat ja verist kassi piinamise juhtumit \(209\)](#)

Soovitus> sellisel puhul peaks taolise loomapiinaja siduma paljalt kinni keset linnaväljakut ja munad/peenis kokku keerata toore lihaga rullidega...siis koer välja lasta ja ...anda sellele sadidtile sama mõnu tunda, mis vaene kassike tundis! Eks siis tunneb omal nahal, milline hammas võttis ja milline mitte! Olen muidu VÄGA rahumeelne olevus..aga see lugu ajab isegi mulle ihukarvad püsti! MAHA LOOMAPIINAJAD!

20.04.2007

82. Eh: [Hiltonit ja Blunti nähti suudlemas \(5\)](#)

mõni ime...see **libu** eit suudleb kõike ja kõiki ju!

83. Est: [Moskva välistudengid Hitleri sünniaastapäeva eel linnaluba ei saa \(18\)](#)

venemaa on täielik sitaauk, valitsus ja poolearuga inimesed. Kas seal enam vähem normaalseid inimesi ei ole kes võiks võimule tulla ja natuke rohkem ausad on asjade suhtes üleltse. Bandiidid hah, Putin käigu **persse** ja kõik tema pooldajad

84. Matuška rossija: [Rogozin: haudade rüvetamine annab põhjust sõjaks \(271\)](#)

Sõnok. Zakusõvatj budeš?

85. Tra ma ei või: [Rogozin: haudade rüvetamine annab põhjust sõjaks \(271\)](#)

No pange **tiblad** ükskord ennast põlema

86. Dmb: [Aruanne paljastab ajateenijate hädisuse \(77\)](#)

Mannetud tatikad, vene armees oleksite esimesel õhtul lasknud endale peksta ja suhu anda, jobude kari!

87. Paras: [Ajaleht: tolm ja prügi muudavad Tallinna Kairoks \(20\)](#)

teil seal nüüd isake seasaar, nautige oma p*ska! :) suur juht ja õpetaja ei saa juu koristada, mudu ta seltsimehed pahandavad, et ei saa s*ta sees elada, nad harjund juu! :)))

88. Tädi Raivo: [Aasta ilusaima artisti tiitli sai Kristjan Kasearu \(32\)](#)

Kõige ilusama kakajunni autor

89. Oinakütt: [Rogozin: haudade rüvetamine annab põhjust sõjaks \(271\)](#)

Tulgu pealegi, raiped. Küll ma oma MG-3'e valmis panen ja tibladele siis tuld annan. Sissisõda avitab.

90. NoVat: [Andrus Ansip : Paanika ülejääk \(42\)](#)

aga sajad kirjutavad, et meil on debiilikust peaminister, kes majandusest miskit ei jaga ning suurema osa elust Seli perset pyhkind. mis siis nyid selle arvamusega peale hakata? see on ju samaväärne ansipi arvamusega neist, kes tema arvates majandusest midagi ei jaga. kuidas vastad, ansip?

91. Sombo: [Eesti mehed jäid Soomes suure kokaiiniäri vahele \(11\)](#)

see **sitt** tuleks neile endile sisse sööta ja las siis naudivad:-))))))

92. Selliseid: [Rogozin: haudade rüvetamine annab põhjust sõjaks \(272\)](#)

eesti patrioote nagu siin mõned vastu rinda kõmistavad ,nägin ma viimati 9 mail Tõnismäel. Kohe kui venelased väheke kurja häält teevad on **pask** püksis. Eestlane pole mingi võitleja. Üritab ainult erinevate oludega kohaneda,

LISA 6. Eesti Päevalehe eemaldatud kommentaarid

24. aprill 2007

1. viktork: **Suri Venemaa esimene president Boriss Jeltsin**

Lootsin küll salamisi, et ehk veab "vana" 2008-a aastani välja(uus president vast ei ole kohustatud Putini antud lubadust pidama), ning antakse lõppude lõpuks ikka kohtu alla...aga näe, võta näpust - surm jõudis ette...

2. Komantši: **Mihkelson: Venemaal on varuks varjatud majandussanktsioonid**

Ma ei oska öelda, kas pealik on vitt või türapea, või mõlemad koos, aga igaljuhul on ta "valgetest jõududest". Nendesugustega aga ainult nii tulebki rääkida.

25. aprill 2007

3. uk46: **Nii Klenski kui ka Liim korraldavad 9. mail miitingud.**

"venekeelselt elanikkonnalt sellekohast arvamust" soovitus ühene, tõmmake nahh tagasi "lähiajaloolisele kodumaale", kust ded-babushka (suuremal osal papa-mama) laekusid! Ülbed võõramaalased saavad veel oma "palga"!

4. ats: **EDGAR SAVISAAR: Andrus Ansipi pronksi needmine**

Savimõlakal ei jätku aru oma möla lõpetada. Haaraku koos oma tibladege see okupandijunn kaenlasse ja punugu Putini rüppe halama, siin on see rasvane lõust nii mõnelgi tüütuks saanud.

26. aprill 2007

5. Aborigeen: **UUS! Vene välisministeerium nimetas Tõnismäel toimuvat ebainimlikuks**

Naeran ennast ribadeks - Venemaa nimetab seda ebainimlikuks! Idite nahhui, tov. Rossiiskaja Imperija!

30. aprill 2007

6. nuhk: **Meeleavaldajad nõudsid autosignaalidega Ansipi tagasiastumist**

Liikluse takistamise eest võiks neid terike nussida.

LISA 7. SL Õhtulehe kommentaaride kodeerimistabel

Nr.	Leht	Kuupäev	Rubriik	Temaatika	Autor	Sõnu	Laad	Funkts.	Em. suht.
1	1	19.04.2006	5	8	0	13	0	1	6
2	1	19.04.2006	3	10	8	7	0	2	5
3	1	19.04.2006	0	10	8	98	0	2	1
4	1	19.04.2006	0	3	5	11	5	2	5
5	1	19.04.2006	0	2	8	3	0	2	0
6	1	19.04.2006	0	2	8	3	0	2	0
7	1	19.04.2006	3	5	1	32	0	7	0
8	1	19.04.2006	3	5	1	33	0	7	0
9	1	19.04.2006	7	6	2	100	0	0	1
10	1	19.04.2006	0	2	0	43	0	0	1
11	1	19.04.2006	0	0	3	26	1	1	1
12	1	19.04.2006	5	3	7	4	2	0	4
13	1	19.04.2006	5	3	4	16	0	0	4
14	1	19.04.2006	5	8	8	6	2	2	1
15	1	20.14.2006	0	3	1	46	0	0	2
16	1	20.14.2006	0	1	3	29	0	1	8
17	1	20.14.2006	0	1	4	15	0	5	6
18	1	20.14.2006	0	1	2	21	0	5	1
19	1	20.14.2006	0	10	0	6	3	0	1
20	1	20.14.2006	5	3	4	5	2	2	5
21	1	20.14.2006	0	10	0	37	0	1	3
22	1	20.14.2006	0	3	0	3	0	6	8
23	1	20.14.2006	0	3	0	3	0	6	8
24	1	20.14.2006	0	3	0	1	0	8	0
25	1	20.14.2006	0	3	7	9	0	0	1
26	1	20.14.2006	0	3	2	27	0	1	8
27	1	20.14.2006	0	3	4	12	2	1	4
28	1	20.14.2006	0	10	5	1	1	6	0
29	1	20.14.2006	5	3	7	25	3	0	2
30	1	20.14.2006	5	3	8	9	2	1	2
31	1	21.04.2006	0	3	2	20	0	0	5
32	1	21.04.2006	0	1	8	4	0	0	5
33	1	21.04.2006	0	10	5	14	5	3	1
34	1	21.04.2006	7	6	8	1	0	8	0
35	1	21.04.2006	3	10	1	26	0	2	1
36	1	22.04.2006	0	3	0	15	2	0	5
37	1	22.04.2006	0	1	0	21	0	6	4
38	1	22.04.2006	0	3	0	126	2	2	1
39	1	22.04.2006	5	3	1	2	0	7	0
40	1	22.04.2006	5	3	8	37	0	1	1
41	1	22.04.2006	5	3	8	0	0	8	0
42	1	22.04.2006	5	3	8	22	0	1	1
43	1	22.04.2006	5	3	2	22	6	2	1
44	1	22.04.2006	5	3	1	83	0	1	4
45	1	22.04.2006	5	3	1	24	5	0	6
46	1	22.04.2006	5	3	2	392	0	6	1
47	1	22.04.2006	5	3	2	48	1	0	1
48	1	22.04.2006	5	3	4	26	2	1	1
49	1	22.04.2006	0	1	0	36	0	2	8

50	1	22.04.2006	0	5	4	24	2	0	1
51	1	24.04.2006	0	1	8	93	5	2	3
52	1	24.04.2006	0	1	1	123	6	1	1
53	1	24.04.2006	0	1	8	14	5	1	4
54	1	24.04.2006	0	1	4	7	0	0	8
55	1	24.04.2006	0	1	7	24	0	1	4
56	1	24.04.2006	8	10	5	19	6	1	1
57	1	24.04.2006	7	6	8	41	0	0	6
58	1	24.04.2006	1	10	1	8	0	7	0
59	1	24.04.2006	1	10	4	22	2	2	8
60	1	24.04.2006	3	5	8	12	0	1	5
61	1	24.04.2006	5	8	5	44	0	0	3
62	1	24.04.2006	8	10	4	12	2	1	1
63	1	24.04.2006	5	3	8	8	0	2	2
64	1	24.04.2006	5	3	1	32	2	0	1
65	1	24.04.2006	5	3	1	6	2	3	1
66	1	24.04.2006	5	3	1	33	2	0	3
67	1	24.04.2006	3	5	6	3	0	7	0
68	1	24.04.2006	3	5	6	0	0	8	0
69	1	24.04.2006	3	5	6	0	0	8	0
70	1	24.04.2006	3	5	7	0	0	8	0
71	1	24.04.2006	3	5	6	0	0	8	0
72	1	24.04.2006	3	5	6	3	0	7	0
73	1	24.04.2006	3	5	3	0	0	8	0
74	1	24.04.2006	3	5	6	3	0	7	0
75	1	25.04.2006	8	10	5	29	2	0	5
76	1	25.04.2006	0	3	1	10	0	0	1
77	1	25.04.2006	0	3	7	16	2	0	1
78	1	25.04.2006	5	3	7	29	1	2	1
79	1	25.04.2006	5	3	7	39	1	0	6
80	1	25.04.2006	0	1	1	25	0	2	8
81	1	25.04.2006	0	1	8	18	1	1	2
82	1	25.04.2006	0	9	2	104	2	1	2
83	1	25.04.2006	0	5	8	28	1	0	2
84	1	25.04.2006	8	3	3	13	0	0	4
85	1	25.04.2006	0	1	7	8	1	2	1
86	1	25.04.2006	5	3	7	9	0	0	2
87	1	25.04.2006	7	6	1	3	1	0	1
88	1	25.04.2006	5	8	5	8	0	0	2
89	1	25.04.2006	0	3	5	13	6	0	1
90	1	25.04.2006	3	5	3	4	2	2	1
91	1	25.04.2006	0	1	1	16	0	7	6
92	1	25.04.2006	0	1	5	3	0	1	7
93	1	25.04.2006	0	1	2	245	0	8	7
94	1	25.04.2006	0	1	3	29	0	1	5
95	1	25.04.2006	0	1	4	15	0	2	4
96	1	25.04.2006	8	10	2	83	0	1	4

LISA 8. Postimehe kommentaaride kodeerimistabel

Nr.	Leht	Kuupäev	Rubriik	Temaatika	Autor	Sõnu	Laad	Funkts.	Em. suht.
1	0	14.04.2007	6	0	5	45	0	8	4
2	0	14.04.2007	1	2	0	11	1	2	1
3	0	14.04.2007	1	1	0	73	0	1	2
4	0	14.04.2007	2	1	3	15	0	5	1
5	0	14.04.2007	0	1	3	38	1	1	1
6	0	14.04.2007	5	3	5	55	2	0	2
7	0	14.04.2007	5	4	3	6	2	6	1
8	0	14.04.2007	6	1	3	12	0	0	4
9	0	14.04.2007	0	4	3	51	0	1	4
10	0	14.04.2007	5	4	5	4	0	8	5
11	0	14.04.2007	2	1	2	75	3	5	1
12	0	14.04.2007	6	1	2	11	0	0	6
13	0	14.04.2007	0	1	2	4	4	4	1
14	0	14.04.2007	1	1	5	13	0	5	1
15	0	15.04.2007	1	1	0	73	4	1	3
16	0	15.04.2007	6	0	5	29	0	1	4
17	0	15.04.2007	1	2	4	12	2	1	4
18	0	15.04.2007	1	2	4	29	0	2	5
19	0	15.04.2007	1	10	2	28	0	1	1
20	0	15.04.2007	0	5	4	33	1	0	1
21	0	15.04.2007	7	6	0	5	0	0	6
22	0	15.04.2007	1	1	7	3	4	4	1
23	0	15.04.2007	8	9	3	9	0	1	6
24	0	15.04.2007	0	5	0	29	0	0	5
25	0	15.04.2007	7	6	5	10	2	1	5
26	0	15.04.2007	0	4	1	13	0	0	2
27	0	15.04.2007	1	1	4	21	4	4	5
28	0	16.04.2007	6	1	4	33	0	5	1
29	0	16.04.2007	0	1	2	10	6	4	1
30	0	16.04.2007	1	1	0	4	4	1	4
31	0	16.04.2007	1	1	4	7	0	5	7
32	0	16.04.2007	1	1	3	3	2	1	6
33	0	16.04.2007	1	1	3	8	0	1	6
34	0	16.04.2007	1	1	0	15	3	1	6
35	0	16.04.2007	1	1	0	17	0	1	3
36	0	16.04.2007	6	1	0	10	0	5	7
37	0	16.04.2007	0	5	1	63	0	0	6
38	0	16.04.2007	6	1	7	42	1	0	6
39	0	16.04.2007	8	9	0	20	2	1	2
40	0	16.04.2007	0	10	3	1	1	0	1
41	0	16.04.2007	0	5	1	22	2	1	3
42	0	16.04.2007	6	0	0	10	0	5	1
43	0	16.04.2007	0	10	4	73	4	4	1
44	0	16.04.2007	0	10	4	20	0	5	1
45	0	16.04.2007	8	9	1	11	4	1	4
46	0	17.04.2007	0	5	1	33	2	1	4
47	0	17.04.2007	0	0	1	41	5	1	3
48	0	17.04.2007	1	1	3	4	0	1	6
49	0	17.04.2007	0	0	7	10	2	3	1

50	0	17.04.2007	2	7	1	49	4	3	1
51	0	17.04.2007	5	3	4	33	0	1	3
52	0	17.04.2007	5	3	1	13	2	0	1
53	0	17.04.2007	0	7	2	9	5	0	1
54	0	17.04.2007	0	5	4	77	2	0	1
55	0	17.04.2007	0	5	7	21	2	0	1
56	0	18.04.2007	6	1	0	7	3	5	1
57	0	18.04.2007	6	1	1	12	0	5	1
58	0	18.04.2007	6	1	2	15	1	5	1
59	0	18.04.2007	0	5	4	25	0	0	1
60	0	18.04.2007	5	3	1	5	0	0	8
61	0	18.04.2007	5	3	1	13	2	0	1
62	0	18.04.2007	0	5	2	50	2	0	2
63	0	18.04.2007	6	1	2	24	0	5	1
64	0	18.04.2007	6	1	2	24	0	5	1
65	0	18.04.2007	6	1	2	45	0	5	1
66	0	18.04.2007	1	1	3	6	4	4	1
67	0	19.04.2007	0	5	4	35	0	2	1
68	0	19.04.2007	8	5	4	82	0	1	2
69	0	19.04.2007	0	1	2	29	2	0	1
70	0	19.04.2007	6	1	2	78	6	2	7
71	0	19.04.2007	5	8	3	5	0	0	4
72	0	19.04.2007	0	5	4	15	0	0	4
73	0	19.04.2007	8	1	2	25	0	5	1
74	0	19.04.2007	8	7	1	21	2	0	5
75	0	19.04.2007	1	1	3	27	0	6	4
76	0	19.04.2007	1	1	0	23	6	4	1
77	0	19.04.2007	1	1	1	36	0	1	6
78	0	19.04.2007	1	1	2	148	1	5	7
79	0	19.04.2007	8	10	0	39	6	1	1
80	0	19.04.2007	7	6	2	16	2	0	3
81	0	19.04.2007	6	1	4	55	2	5	1
82	0	20.04.2007	5	3	7	9	2	0	2
83	0	20.04.2007	1	10	3	37	6	1	1
84	0	20.04.2007	1	1	2	3	0	8	4
85	0	20.04.2007	1	1	4	6	4	5	1
86	0	20.04.2007	0	2	3	15	0	0	1
87	0	20.04.2007	0	9	2	31	5	6	6
88	0	20.04.2007	5	3	0	4	5	6	4
89	0	20.04.2007	1	1	2	16	4	5	2
90	0	20.04.2007	3	5	4	44	1	3	5
91	0	20.04.2007	8	1	0	11	5	1	1
92	0	20.04.2007	1	1	7	33	5	2	1

LISA 9. Eesti Päevalehe kommentaaride kodeerimistabel

Nr.	Leht	Kuupäev	Rubriik	Temaatika	Autor	Sõnu	Laad	Funkts.	Em. suht.
1	2	24.04.2007	1	5	0	33	0	0	4
2	2	24.04.2007	0	5	2	25	2	2	1
3	2	25.04.2007	0	5	3	23	3	4	1
4	2	25.04.2007	3	5	0	27	6	3	1
5	2	26.04.2007	1	5	2	13	3	1	1
6	2	30.04.2007	0	5	2	7	2	0	1